

Det Humanistiske Fakultet

Speciale

Forside til specialet

Afleveringsfrist (<i>sæt x</i>)	Januar:	Juni:	Andet: [x] 01.09.2020
Vejleder: Anne Magnussen		Institut: Historie	

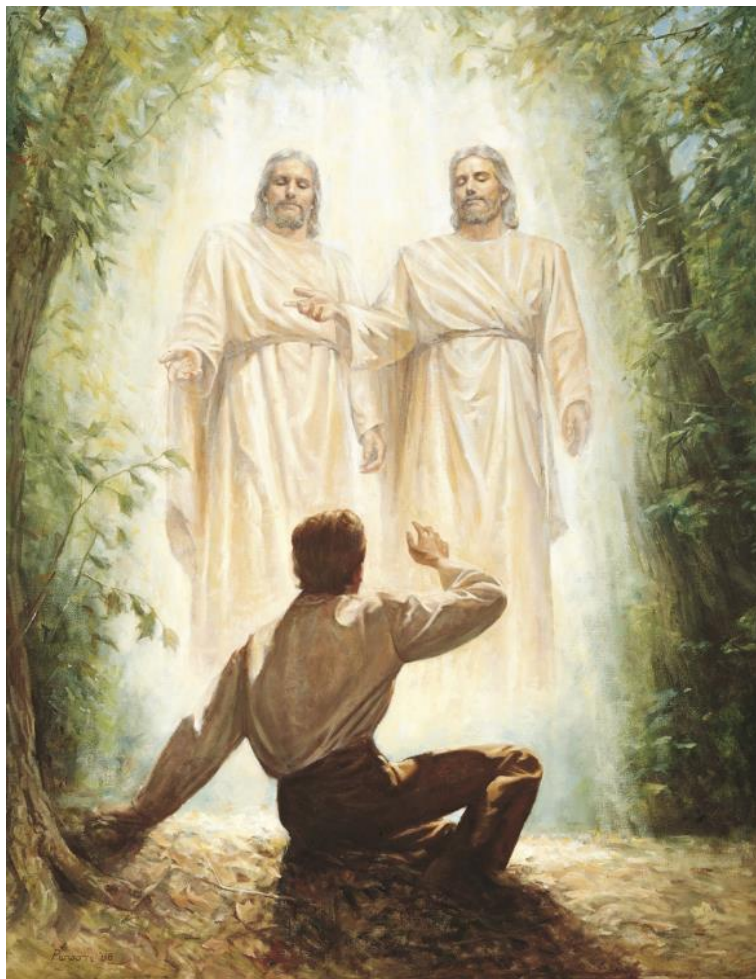
Titel, dansk: Mormonkirken i den danske dagspresse: 1850-1988	
Titel, engelsk: The Mormon Church in the Danish Daily Press: 1850-1988	
Min./max. antal typeenheder: 144.000 – 192.000 (60 – 80 normalsider) (1 normalside = 2400 typeenheder)	Din besvarelses antal typeenheder¹: 162.633
Du skal være opmærksom på, såfremt din besvarelse ikke lever op til det angivne (min./max) antal typeenheder (normalsider) vil din opgave blive afvist, og du har brugt et forsøg.	
<i>(sæt x)</i> ☒ Specialet må gerne i anonym form bruges i forbindelse med undervisning/vejledning af kommende specialestuderende	

Tro og love-erklæring		
Det erklæres herved på tro og love, at undertegnede egenhændigt og selvstændigt har udformet denne eksamensopgave. Alle citater i teksten er markeret som sådanne, og eksamensopgaven, eller væsentlige dele af den, har ikke tidligere været fremlagt i anden bedømmelsessammenhæng. Læs mere her: http://www.sdu.dk/Information_til/Studerende_ved_SDU/Eksamen.aspx		
Afleveret af:		
Fornavn: Kamilla	Efternavn: Due Abrahamsen	Fødselsdato: 070494

¹ Tælles fra første tegn i indledningen til sidste tegn i konklusionen, inkl. fodnoter. Tabeller tælles med deres antal typeenheder. Følgende tælles *ikke* med: resumé, indholdsfortegnelse, litteraturliste og bilag. Se i øvrigt eksamensbestemmelserne for disciplinen i studieordningen.

Mormonkirken i den danske dagspresse: 1850-1988

Kandidatspeciale 2020

Kilde: Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige: <https://www.presse-mormon.dk/artikel/essay--beretninger-af-det-foerste-syn>

Vejleder:

Anne Magnussen

Skrevet af:

Kamilla Due Abrahamsen

Antal anslag:

162.633

Abstract

The main focus in this master's thesis is: How was the Mormon Church portrayed in the Danish daily press from 1850-1988? Based on this time delimitation, the periods 1850-1860, 1880-1900 and 1960-1988 has been examined. These selected periods cover the reaction to the arrival of the Mormon missionaries in Denmark, polygamy, and the revelation concerning the blacks in the Mormon Church in 1978. The survey is based on an analysis of the following selected newspapers from the Danish daily press: Aktuelt, Berlingske Aftenavis, Berlingske Tidende, Flyveposten, Fædrelandet, Information, Jyllands-Posten and Social-Demokraten. The analysis of the sources is based on Ernesto Laclau and Chantal Mouffe's discourse theory as a method with the aim of focusing on which influence the language has had on the Danes' perception of the Mormon Church and its members. In the period 1850-1860, the Mormons experienced a hostile reception from the Danes – especially from the clergy – who believed that the Mormon Church was a heretical and dangerous religion. The content of the daily press was often warnings about not to get involved with the Mormons. From 1880-1900, Mormonism was especially feared because of the church's religious doctrine with the polygamous marriage. During this period, the Mormon Church was especially associated with oppression of women and low marriage age. The years 1960-1988 was still marked by a negative attitude towards the Mormon Church, but the mention of the church in the daily press has dropped markedly. Despite of that, the lack of equality among races within the faith was highlighted and criticized. This study shows that the discourse about the Mormon Church was negative in all three periods examined, but that the content in the discursive field changed over time. Over time the portrayal of the Mormon Church became more nuanced since the church and its members was presented differently in daily press. In this context, there was a critique of the leadership behind the organization of the Mormon Church rather than a critique of Mormonism as a religion. With this we can see a development in the Danish society, where the Danes no longer were concerned with who belonged to the "true" religion. The Mormon church has thereby been used as a prism to show how the Danes had developed to be more open to new faiths and cultural diversity.

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Forskningsoversigt	7
Reaktionen på mormonmissionærene i Danmark	7
Polygami	10
Åbenbaring om de sorte i Mormonkirken	12
Empiri	14
Metode og teori	16
Mormonkirkens historie	19
En kirke bliver til	19
Reaktionen på mormonmissionærene i Danmark	20
Polygami	22
Åbenbaring om de sorte i Mormonkirken	24
Mormonkirken – set med dagspressens øjne gennem tiden	26
Reaktionen på Mormonkirkens indtog i Danmark i 1850'erne	27
Polygami – reaktionerne på det "guddommelige" ægteskab	37
Et skifte i de sortes position indenfor Mormonkirken	45
Diskussion	53
Den fremmede og vantro kirke	53
Mormonkirken som en dysfunktionel organisation	60
Konklusion	67
Litteraturliste	71
Bilag	79

Indledning

Grundloven i Danmark blev indført d. 5. juni 1849, og dermed fik landet religionsfrihed. Denne religionsfrihed var resultatet af et årelangt ønske fra mindre religiøse grupper samt ledende embedsmænd i centraladministrationen og i kirken fra begyndelsen af 1800-tallet. I 1840'erne var religionstolerancen et voksende fænomen i samfundet, hvor især Baptistkirken var fremherskende med deres krav om religionsfrihed, hvilket medførte en del sammenstød med myndighederne. Da Grundloven blev indført i 1849, gav det frihed til religiøse bevægelser udenfor Folkekirken, men det var ikke ensbetydende med ligestilling blandt trossamfundene.² Den manglende ligestilling blandt de øvrige religiøse mindretal oplevede de første missionærer fra Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige, da de kom til Danmark i foråret 1850.³ Allerede i efteråret 1850 oplevede mormonerne, hvordan de blev udsat for voldelige angreb – både personligt og mod deres ejendomme. Desuden var mormonerne vidner til flere optøjer, der forstyrrede deres religiøse møder fra danskernes side. Danskernes kraftige reaktion mod mormonerne kan sættes i forbindelse med, at Danmark var i en transformationsproces fra et enevældigt styre til et demokratisk land, hvilket har medført social uro blandt danskerne.⁴ Denne uro vidner om, at det danske samfund havde svært ved at tilpasse sig den nye styreform, der medførte kulturelle forandringer. Dette fokus fortæller os ligeledes, at den enkelte dansker formentlig ikke var klar til de nye udfordringer. Mormonerne var et varmt debateme i den danske offentlighed, herunder i aviser, der især fremhævede Mormonkirkens doktrin om polygami, som de danske mormoner først fik kendskab til i 1853.⁵ Interessen for Mormonkirken og dens medlemmer fortsatte op igennem 1900-tallet, især i 1950'erne og 1960'erne, hvor Mormonkirken var udsat for massiv kritik i USA pga. mormonernes holdning til sorte og deres manglende muligheder for at besidde præstedømmet i Mormonkirken.⁶ Denne kritik af Mormonkirkens forhold til de sorte kom ligeledes til udtryk i den danske presse.

Ovenstående historiske begivenheder har lagt grobund for en række fremstillinger af Mormonkirken, og det er disse fremstillinger, der fokuseres på i dette speciale. Som det vil fremgå

² Rasmussen 2009, s. 237, 261-263.

³ Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige vil herefter blive omtalt som Mormonkirken.

⁴ Sørensen 1985, s. 24-25.

⁵ Sørensen 1985, s. 12, 21.

⁶ Mauss 2003, s. 218.

af det valgte kildemateriale, har sproget en væsentlig betydning for, hvordan Mormonkirken er blevet modtaget og behandlet i Danmark. Måden man talte og skrev om mormoner, var med til at forme synet på dem og deres kirke generelt i det danske samfund. Synet på mormonerne fortæller os i dag om, hvor Danmark som samfund positionerede sig, når det kom til emner såsom religion, nye religiøse strømninger, familieidealer og racespørgsmål. Fremstillingen af Mormonkirken kan dermed anvendes som prisme til at illustrere de sociale og kulturelle ændringer i Danmark. Jeg har valgt at fokusere på tre nedslag i denne undersøgelse, som er væsentlige for Mormonkirkens historie i Danmark og i udlandet: Mormonmissionærernes ankomst til Danmark i 1850 og frem til 1860, polygami indenfor Mormonkirken i perioden 1880-1900, og endeligt Mormonkirkens forhold til sorte i Mormonkirken efter "åbenbaringen" fra 1978, hvilket undersøges fra 1960 og frem til 1988. Fremstillingen af Mormonkirken vil tage udgangspunkt i den danske dagspresse, hvormed problemstillingen lyder som følgende: **Hvordan blev Mormonkirken fremstillet i den danske dagspresse i perioden 1850-1988?**

Til besvarelse af problemstillingen vil jeg som det første i specialet fremhæve relevant forskningslitteratur indenfor mormonismen i en forskningsoversigt. Efterfølgende vil jeg i metodeafsnittet fremhæve centrale begreber fra diskursteorien, der anvendes til analysen af kildematerialet. Dernæst vil jeg redegøre for Mormonkirkens grundlæggelse i USA og kirkens historie i Danmark. Ligeledes vil jeg redegøre for den historiske baggrund til de udvalgte nedslag. Specialet vil derefter indeholde en analyse af udvalgte landsdækkende avisers fremstillinger af Mormonkirken. Analysens resultater vil herefter blive behandlet sammen med forskningens øvrige undersøgelser i et diskussionsafsnit, hvor der tages udgangspunkt i temaerne: Fremmed og vantro kirke samt Mormonkirken som en dysfunktionel organisation. Specialets problemstilling vil blive undersøgt ved anvendelse af diskursteori som metode, for at belyse de forskellige diskurser, der herskede i Danmark om Mormonkirken og dens medlemmer. Ud fra dette vil jeg fokusere på sprogets betydning i fremstillingen af Mormonkirken.

Forskningsoversigt

For at systematisere forskningsoversigten, og dermed forskningen indenfor Mormonkirken og mormonismen, har jeg valgt at inddele forskningslitteraturen ud fra mine tre nedslag i perioden 1850-1988. Disse nedslag vil redegørelsen og analysen ligeledes være struktureret ud fra og tage udgangspunkt i. Udover mine tre nævnte nedslag indeholder forskningen indenfor Mormonkirkens historie flere fokusområder. De områder der oftest belyses i forskningen – især i USA – er f.eks. Mormonkirkens grundlægger Joseph Smith, Mormonkirkens religiøse doktriner, og hvordan mormonismen adskiller sig fra andre kristne retninger samt Mormonkirkens påvirkning på kulturen i det amerikanske samfund.⁷ Disse emner kunne ligeledes have bidraget til at belyse specialets problemstilling om, hvordan Mormonkirken er blevet fremstillet i den danske dagspresse i perioden 1850-1988. Men da disse fokusområder ikke oplagt relaterer sig til de valgte nedslag, har jeg fravalgt dem. Som det vil fremgå i nedenstående oversigt af forskningsværker, følger mine valgte undersøgelsesperioder ikke den samme kronologi som forskernes, men ikke desto mindre bidrager alle værker med vigtige pointer til de valgte nedslag i dette speciale. Til sidst i dette kapitel vil det fremgå, hvordan min forskning placerer sig ift. den hidtidige forskning, der omhandler Mormonkirkens historie.

Reaktionen på mormonmissionærerne i Danmark

Eftersom der ikke forefindes megen forskning om Mormonkirken, der afgrænser sig til Danmark, har jeg valgt at inddrage forskning fra Norden. Generelt er der dog ikke meget forskning der omhandler, hvordan mormonerne blev modtaget i Norden og Skandinavien. Den manglende interesse for dette felt kan skyldes, at de der konverterede til Mormonkirken blev opfordret til at tage til USA for at opbygge Zion. Dette er muligvis en del af forklaringen på det nuværende lave medlemstal i Mormonkirken på blot 4.458 i Danmark.⁸ Undersøgelser i Danmark der inddrager mormonerne, tager ofte udgangspunkt i den danske udvandring til USA. De værker jeg har valgt at inddrage, relaterer sig tæt til specialets undersøgelse pga. deres kildemateriale og fremgangsmåde

⁷ Om **Joseph Smith**, se værket: *Joseph Smith and the beginnings of Mormonism*; om **Mormonkirkens religiøse doktriner**, se værket: *Mormonism: A very short Introduction*; om **Mormonkirkens påvirkning på kulturen i det amerikanske samfund**, se værket: *LDS in the USA – Mormonism and the Making of American Culture*.

⁸ Paulsen 2012, s. 75-78; Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige: <https://www.presse-mormon.dk/fakta-og-statistikker?fbclid=IwAR1LsblYuT-522UE-teBWGVVygD2Zi0r85KlfsuHy1n1Yga6qlRIGgohzqg>

i deres undersøgelser. Fremstillingen af Mormonkirken i den danske dagspresse vil i dette nedslag blive undersøgt i perioden 1850-1860.

Det første værk jeg vil nævne på min forskningsoversigt, tager udgangspunkt i et studie af Mormonkirkens historie i Finland. Denne undersøgelse relaterer sig mest til specialets problemstilling, og fremgår derfor som det første værk. I 2010 udkom doktorafhandlingen *Introduction of Mormonism to Finnish Society, 1840-1900*, der er skrevet af den finske historiker, Kim Östman. I denne afhandling undersøger Östman, hvad der skete i mødet med mormonismen og det russisk-styrede Finland i årene 1840-1900. Undersøgelsen tager i høj grad udgangspunkt i de mormonaktiviteter (bl.a. hervedning af nye tilhængere og dåb), der fandt sted og reaktionerne på disse. Dette medvirker, at synspunkterne fra henholdsvis mormonerne og finske sociale aktører – herunder de civile myndigheder, lutheranske præster, aviser og lægpersoner – bliver repræsenteret.⁹ Östman benytter forskelligt kildemateriale, herunder kilder fra Mormonkirkens eget arkiv, der indeholder dokumenter vedr. kirkens historie og Mormonkirkens tidsskrift *Skandinaviens Stjerne*. Desuden anvender Östman kilder fra Finlands nationalarkiv til at se, hvordan gejstligheden og regeringen reagerede på mormonismen samt Finlands historiske avisarkiv. Dette avisarkiv indeholder alle de avisartikler, der er publiceret mellem 1771-1900.¹⁰ Östmans afhandling tager primært afsæt i avisartikler, hvilket er relevant for dette speciale, eftersom det kan bidrage til at anskue forskelle/ligheder i fremstillingen af Mormonkirken i pressen i Danmark og Finland. I sin undersøgelse kommer Östman frem til, at der var stor interesse for mormonerne og Mormonkirkens missionærer i den finske presse. Fremstillingen af mormonerne var ofte yderst negativ samtidig med, at pressen advarede den finske befolkning imod at lytte til mormonmissionærernes religiøse budskaber.¹¹

Lignende undersøgelse af reaktionen på mormonismen ses i Julie K. Allens værk *Danish but Not Lutheran – The Impact of Mormonism on Danish Cultural Identity, 1850-1920*, der udkom i 2017. I dette værk undersøger Allen, hvordan den danske kulturelle identitet blev påvirket, da mormonismen blev introduceret til det danske samfund. Allens undersøgelse tager udgangspunkt i flere kritiske punkter i modtagelsen af mormonerne i Danmark, især i populærkulturen og

⁹ Östman 2010, s. 2-3, 10.

¹⁰ Östman 2010, s. 24-26.

¹¹ Östman 2010, s. 382.

massemedierne i årene 1850-1920.¹² Ligesom Östman, anvender Allen et bredt kildemateriale til sin undersøgelse, heriblandt skrifter fra gejstligheden, avisartikler, kunst, musik, film samt Mormonkirkens egne udgivelser såsom *Skandinaviens Stjerne*, *Morgenstjernen* og *Bikuben*. Yderligere har Allen inddraget breve og dagbøger fra mormonmissionærene i Danmark.¹³ Derved formår Allen at belyse undersøgelsens kerne fra flere sider. Allen konkluderer, at den danske modtagelse af mormonerne i begyndelsen var præget af vold, panik og fjendtlighed hos størstedelen af den danske befolkning. Med tiden udvikler dette sig til en nysgerrighed og accept af mormonerne som landsmænd. Denne udvikling afspejles ligeledes i høj- og populærkulturen, hvor mormoner blev fremstillet og negativt omtalt, da de kom til Danmark. I slutningen af det 19. årh. og begyndelsen af det 20. årh., forsvandt denne fremstilling af mormonerne fra den offentlige diskurs.¹⁴

Det sidste værk i dette nedslag omhandler mormonismen i Norge. I 1984 udgav Gerald Myron Haslam værket *Clash of Cultures – The Norwegian Experience with Mormonism, 1842-1920*.¹⁵ I dette værk undersøger Haslam, hvordan Mormonkirkens historie udviklede sig i Norge fra 1842-1920. Her fokuserer Haslam bl.a. på de nordmænd, der valgte at konvertere til Mormonkirken, og hvordan mormonernes relation var til de norske religiøse og civile myndigheder. I denne sammenhæng undersøger Haslam mormonernes relation til den norske offentlighed generelt. Haslam forsøger desuden at fastsætte de norske mormoners sociale, religiøse og uddannelsesmæssige baggrunde. Denne undersøgelse tager udgangspunkt i en kombination af kilder fra mormonerne selv samt norske kilder.¹⁶ Iflg. Haslam selv var han den første norske historiker, der undersøgte mormonismen ud fra denne kilde kombination i 1984. De norske kilder er baseret på dokumenter fra justitsministeriet, kirke- og undervisningsafdelingen, de norske domstole, Stortinget samt fra de norske civile og religiøse myndigheder. Kildematerialet der repræsenterer mormonerne, er fra det norske mormonarkiv. Fra dette arkiv har Haslam anvendt manuskripttidsskrifter, korrespondance mellem missionærene samt dagbøger.¹⁷ Haslam

¹² Allen 2017, s. 1-2.

¹³ Allen 2017, s. 16-19.

¹⁴ Allen 2017, s. 244-247.

¹⁵ Eftersom Haslam ikke benytter sig af aviser som kildemateriale i sin undersøgelse, er han ikke lige så relevant for undersøgelsen i dette speciale, som Allen og Östman er. Derfor vil Haslams værk kun blive inddraget få gange i specialet.

¹⁶ Haslam 1984, s. xiv.

¹⁷ Haslam 1984, s. xiv-xv.

konkluderer, at forholdet mellem mormonerne og offentligheden til dels var præget af vold, propaganda kampagner, rygter og mistænksomhed. På den anden side indeholdt relationen også venskabelighed, da flere ikke-mormoner deltog i Mormonkirkens sociale og religiøse aktiviteter. Iflg. Haslam blev det venskabelige forhold til tider påvirket af mormonernes praktisering af polygami. Haslam fremhæver desuden, at mormonerne var en trussel mod regeringsemedsmændene, da de reintroducerede religiøse alternativer.¹⁸

Polygami

Indenfor Mormonkirkens historie er der skrevet en del om mormonernes praktisering af polygami, hvilket gør det til et af de store temaer i forskningen om mormonerne. Emnet er blevet belyst fra flere vinkler, hvilket giver et bredt undersøgelsesfelt. Jeg har ud fra dette valgt de værker, som jeg mener er de vigtigste til at tegne et billede af, hvordan polygami foregik indenfor Mormonkirken, og hvordan det omkringliggende samfund reagerede på dette. Emnet polygami vil i specialet tage afsæt i perioden fra 1880-1900.

Christine Talbot udgav i 2013 værket *A Foreign Kingdom – Mormons and Polygamy in American Political Culture 1852-1890*. I dette værk undersøger Talbot, hvordan den nationale reaktion var, da Mormonkirken i 1852 offentliggjorde, at der indenfor kirken i det skjulte havde været praktiseret polygami siden 1830'erne på baggrund af en guddommelig åbenbaring. Talbot undersøger de forskellige reaktioner på udmeldingen, både fra mormonernes perspektiv og anti-mormonerne. Undersøgelsesperioden 1852-1890 er valgt, da perioden – iflg. Talbot – er den mest kontroversielle samtidig med, at Mormonkirkens ledere i denne periode offentligt støttede det polygame ægteskab.¹⁹ Talbot anvender især kilder, der er produceret af Mormonkirken selv i det 19. årh.: Prædikener, tidsskrifter, kirkebøger samt biografier. Ligeledes har Talbot benyttet sig af tekster fra Mormonkirken, der søgte at forklare deres tro og virke til den resterende del af den amerikanske befolkning – ikke mindst dem, der var imod mormonerne. Yderligere har Talbot undersøgt kildemateriale fra anti-mormonerne, herunder fiktionsbøger om mormonisme, populær-magasiner, taler, pjecer og politiske tegneserier. Disse kilder understøttes med udtalelser fra flere historiske subjekter, såsom journalister, frafaldne mormoner, politikere og

¹⁸ Haslam 1984, s. 90-91, 117.

¹⁹ Talbot 2013, s. 1.

videnskabsmænd.²⁰ Talbot argumenterer for, at polygame ægteskaber var central i diskussionen om statsborgerskab i det 19. årh. Yderligere fremhæver Talbot, at mormonernes praktisering af polygami påvirkede den amerikanske konstruktion af den private og offentlige sfære ift. mændenes vs. kvindernes rolle i samfundet med deres alternative familiekonstellation.²¹ Talbots undersøgelse ligger tættest op af min undersøgelse i fremstillingen af polygami i den danske dagspresse, idet hun ser på den offentlige reaktion.

I 2001 udkom værket *More Wives Than One – Transformation of the Mormon Marriage System 1840-1910*, der er skrevet af Kathryn M. Daynes. I dette værk fokuserer Daynes på, hvordan polygami blev udøvet i byen Manti i Utah. Hendes undersøgelse tager udgangspunkt i at formidle en dybdegående viden om polygami ift., hvor mange kvinder der blev gift ind i polygame ægteskaber, og hvorvidt antallet af kvinder, der indgik i disse ægteskaber, faldt over tid. Ligeledes søger Daynes at finde ud af, om polygami var et gennemgribende fænomen i Manti i 1880'erne bl.a. med fokus på, hvorvidt Mormonkirkens skilsmisellove var præget af normløshed, antallet af skilsmisser indenfor polygame ægteskaber samt, hvilke typer kvinder, der giftede sig ind i disse ægteskaber.²² Daynes' forskning er baseret på nationalt og lokalt kildemateriale fra USA, hvor Daynes undersøger skilsmisellovgivninger, ægteskabslicenser, Mormonkirkens udtalelser ift. ægteskab og skilsmisser, folketællinger og dagbøger.²³ Daynes fremhæver, at Mormonkirken havde sit eget ægteskabssystem i det 19. årh. samtidig med, at kirken havde et samarbejde med staten, hvor de opfordrede folk til at indgå i et ægteskab. Polygami fremmede Mormonkirkens mål, idet enhver kvinde havde mulighed for at gifte sig med en velhavende mand og blive mere økonomisk ligestillet, hvis kvinden var enke, faderløs m.m. Daynes påpeger, at kvinder blev mere modvillige til at indgå i polygame ægteskaber efter 1860'erne, hvormed ægteskabsalderen for kvinder steg, og den yngre generation i Mormonkirken blev mere monogame. Både det gamle og nye ægteskabssystem indenfor Mormonkirken blev skabt i interaktion mellem kirken, lovgivning og mormon-familierne.²⁴

Historikeren og advokaten, Sarah Barringer Gordon, har skrevet værket *Mormon Question: Polygamy and Constitutional Conflict in the Nineteenth-Century America*, der udkom i 2002.

²⁰ Talbot 2013, s. 11, 14.

²¹ Talbot 2013, s. 161.

²² Daynes 2001, s. 8-9.

²³ Daynes 2001, s. 8-10.

²⁴ Daynes 2001, s. 13-14.

Gordon kombinerer felterne religion, lovgivning og historie i værket, hvor hun undersøger, hvad der skete i perioden fra 1852-1890, da Mormonkirken offentligt praktiserede polygami. Gordon fokuserer på hvordan forfattere, journalister, politikere, præsidenter, højesteret, tegnere, forsvarsadvokater, præster m.m., forsøgte at forklare, hvorfor praksisen med polygami i mormon-territoriet Utah og i de omkringliggende jurisdiktioner, skabte en konstitutionel konflikt om betydningen og omfanget af frihed og demokrati i USA.²⁵ I sit kildemateriale anvender Gordon retsdokumenter, retsafgørelser, bøger, artikler, forfatningsmæssige konventioner samt aviser og tidsskrifter. Gordon konkluderer, at amerikanske politikere, advokater og dommere kæmpede for at få en forfatningsmæssig magt og en kristen betydning i deres politiske kultur, hvilket de fik indført. Antipolygamisterne argumenterede for, at ægteskabet i den kristne struktur var afgørende for, at demokratiet kunne blomstre. De var af den overbevisning, at et kristent ægteskab var bedst beskyttet af en regering, der bestod af mænd, som var monogame og dyrkede deres tro privat. Antipolygamisterne fremhævede mormonerne som umenneskelige, barbariske og udemokratiske borgere pga. deres praktisering af polygami, hvormed polygami blev anset som værende kriminelt i USA. Dette medførte, at antipolygamisterne fik mandater til at kunne håndhæve en ny slags føderal kontrol med mormonerne.²⁶

Åbenbaring om de sorte i Mormonkirken

Mormonernes holdning til sorte medlemmer i Mormonkirken er et af de store forskningsemner indenfor mormonismen. Jeg mener, at emnet har stor betydning for dette speciales problemstilling, eftersom det er med til at anskueliggøre en af årsagerne til, hvorfor mormonerne fortsat mødte modstand udenfor Mormonkirken op igennem 1900-tallet og frem til 1978. Fremstillingen af mormonernes holdning til og åbenbaring om de sorte i den danske dagspresse, vil blive undersøgt i perioden 1960-1988.

I 2003 udgav professor i sociologi og religion, Armand L. Mauss, værket *All Abraham's Children – Changing Mormon Conception of Race and Lineage*. I Mauss' værk undersøges det, hvordan de oprindelige og traditionelle holdninger har været fra mormonernes side mod jøder, indfødte amerikanere og folk af sort afrikansk oprindelse.²⁷ Til dette speciale er det Mauss'

²⁵ Gordon 2002, s. 13, 15. Pga. manglende sidetal i e-bogen anvendes PDF-sidetal.

²⁶ Gordon 2002, s. 202, 205.

²⁷ Mauss 2003, s. xiii.

kapitler omhandlende befolkningsgruppen af sort afrikansk oprindelse, der vil være relevante. Mauss inddrager kildemateriale fra Mormonkirkens eget arkiv, nyhedsbreve fra *Genesis* samt interviews og statistikker, som forfatteren selv har produceret. Mauss konkluderer, at Mormonkirken som organisation kæmpede for at tilpasse sig til det amerikanske samfund ift. racespørgsmålet, eftersom samfundet bevægede sig hen mod at fjerne traditionelle racemæssige og etniske grænser. Mauss påpeger, at der blandt Mormonkirkens ledere var uoverensstemmelse i racespørgsmålet og i spørgsmålet om de sortes rettigheder indenfor kirken. Desuden fremhæver Mauss, at mormonerne ikke adskilte sig synderligt i deres konservative syn på sorte og deres rettigheder, eftersom det var en tendens, der generelt gjorde sig gældende i det amerikanske samfund.²⁸

Et stort navn indenfor forskningen, der omhandler mormonernes holdning til sorte gennem hele Mormonkirkens historie, er Newell G. Bringhurst. I 1981 udgav Bringhurst værket *Saints, Slaves, and Blacks – The Changing Place of Black People Within Mormonism*. I dette værk undersøger Bringhurst, hvordan mormonernes holdning og praksis har ændret sig overfor sorte i perioden fra 1820-1980. Bringhurst fokuserer især på de ideer omhandlende racemæssig underlegenhed, der opstod med Mormons Bog. Disse ideer udviklede sig til en reel modstand imod sorte mennesker blandt senere ledere af Mormonkirken – herunder nægtelse af præstedømmet og forbud mod deltagelse i bestemte ritualer i Mormontemplet.²⁹ Undersøgelsen er baseret på et bredt kildemateriale, der hovedsageligt er udgivet af Mormonkirken. Især anvender Bringhurst kildemateriale fra Mormonkirkens eget arkiv, herunder dagbøger, tidsskrifter, aviser og breve. Desuden har han gennem kirkens samling – *Journal History* – undersøgt dokumenter vedr. racespørgsmålet fra Mormonkirkens ledere. Bringhurst har desuden anvendt enkelte aviser, der ikke er publiceret af Mormonkirken. Bringhurst fremhæver, at racespørgsmålet indenfor Mormonkirken var påvirket af sin samtid i 1800-tallet, hvor det amerikanske samfund var optaget af race, slaveri og abolitionisme. Iflg. Bringhurst var Mormonkirken ikke alene om at have racistiske holdninger, eftersom disse synspunkter florerede i det amerikanske samfund i det 19. og 20. årh. Hos mormonerne kom racismen bl.a. til udtryk ved, at de undgik kontakt med de sorte, når mormonerne missionerede. Alligevel adskilte Mormonkirken sig ift. mindre kristne

²⁸ Mauss 2003, s. 227-228.

²⁹ Bringhurst 1981, s. xvii-xviii.

trosretninger i USA som f.eks. Jehovas Vidner og Adventistkirken, eftersom de ikke havde race som en central doktrin i deres religiøse lære.³⁰

Min undersøgelse i dette speciale adskiller sig fra den hidtidige forskning, der omhandler mormonernes historie. Dette skyldes primært, at det kildemateriale jeg anvender – avisartikler fra landsdækkende aviser – ikke er blevet anvendt som udgangspunkt i forskningen af Mormonkirken i Danmark. Desuden tager min undersøgelse afsæt i en kombination af tre store og væsentlige begivenheder indenfor Mormonkirken, der som regel behandles særskilt i større forskningsundersøgelser indenfor dette område. Disse begivenheder fremføres oftest i mormonforskningen i USA, hvorimod flere undersøgelser fra Skandinavien er en mangelvare. Emnet polygami og mormonernes holdning til sorte – herunder åbenbaringen i 1978 – er bredt undersøgt i forskningsfeltet, mens reaktionen på mormonernes ankomst i Skandinavien er mindre belyst i forskningen. Specialet vil dermed bidrage til ny viden om Mormonkirken, idet kirken og dens medlemmer udelukkende belyses ud fra dagspressen som kildegrundlag. Samtidig vil mine analyseresultater illustrere, hvilke strømninger og holdninger, der har været i det danske samfund ift. de tre historiske nedslag indenfor Mormonkirkens historie. Undersøgelsen vil dermed belyse det danske samfund ud fra en ny vinkel, nemlig mormonerne.

Empiri

Kildematerialet er baseret på avisartikler, da problemstillingen i dette speciale tager udgangspunkt i, hvordan Mormonkirken blev fremstillet i den danske dagspresse. Disse avisartikler er fra nogle af de landsdækkende aviser i perioden fra 1850 og frem til 1988. Jeg har valgt landsdækkende aviser til min undersøgelse, eftersom de bredt illustrerer, hvilket billede der blev tegnet af Mormonkirken i den danske presse. Aviser er desuden valgt, da det er en medieplatform, som henvender sig til et bredt læserpublikum. Jeg har bevidst fravalgt at inddrage kildemateriale, der indgår i teologiske debatter indenfor Folkekirken, da det primært henvender sig til en indsnævret del af den danske befolkning, såsom teologer og lærde. Dog har jeg valgt at inddrage læserbreve, der både har teologer og lægfolk som afsendere. Dette valg skyldes, at de henvender sig til den brede del af befolkningen, eftersom de landsdækkende aviser har valgt at trykke det.

³⁰ Bringhurst 1981, s. xix.

Som tidligere nævnt fokuserer specialet på tre nedslag, der har særlig betydning for Mormonkirkens historie, både i udlandet og i Danmark. Ud fra disse nedslag har jeg ligeledes valgt at inddele, hvilke aviser jeg har brugt til hvert nedslag.³¹

1. nedslag. Følgende aviser undersøges i perioden 1850-1860:

- Berlingske Tidende³² (konservativ).³³
- Flyveposten (helstatskonservativ).³⁴
- Fædrelandet (nationalliberal).³⁵

2. nedslag. Følgende aviser undersøges i perioden 1880-1900:

- Berlingske Tidende.
- Jyllands-Posten (konservativ – er fra 1938 uafhængig borgerlig).³⁶
- Social-Demokraten (socialdemokratisk avis, senere kendt som Aktuelt fra d. 1. april 1959).³⁷

3. nedslag. Følgende aviser undersøges i perioden 1960-1988:

- Aktuelt (senere kendt som Det Fri Aktuelt fra d. 3. maj 1987).³⁸
- Berlingske Aftenavis (konservativ).³⁹
- Information (politisk uafhængig).⁴⁰
- Jyllands-Posten (senere kendt som Morgenavisen Jyllands-Posten fra d. 18. september 1969).⁴¹

Disse landsdækkende aviser er valgt, da de indeholder forskellige politiske holdninger, hvilket vil nuancere specialets undersøgelse således, at flere politiske orienteringer er repræsenteret i undersøgelsen og ikke er afgrænset til én orientering.

³¹ Se bilag for uddybning af søgestrategi samt forklaring af, hvordan jeg har anvendt databasen *Mediestream* til at finde mit kildemateriale.

³² Avisens oprindelige navn i perioden under 1. og 2. nedslag: Den til Forsendelse med De Kongelige Brevposter privilegerede Berlingske Politiske og Avertissementstidende.

³³ Thomsen og Søllinge 1989, bd. 2, s. 100.

³⁴ Thomsen og Søllinge 1989, bd. 2, s. 114.

³⁵ Thomsen og Søllinge 1989, bd. 2, s. 109.

³⁶ Thomsen og Søllinge 1991, bd. 3, s. 475.

³⁷ Thomsen og Søllinge 1989, bd. 2, s. 149.

³⁸ Thomsen og Søllinge 1991, bd. 3, s. 144.

³⁹ Thomsen og Søllinge 1989, bd. 2, s. 217.

⁴⁰ Thomsen og Søllinge 1991, bd. 3, s. 235.

⁴¹ Thomsen og Søllinge 1991, bd. 3, s. 475.

Metode og teori

Ud fra specialets problemstilling hvor det undersøges, hvordan mormonerne blev fremstillet i den danske dagspresse fra 1850-1988, vil det være relevant at anvende diskursanalyse som metode. Metoden er valgt, da den er meget tekstnær, og samtidig kan anvendes til at belyse forskellige diskurser i samfundet. Michel Foucault kan karakteriseres som en iværksætter indenfor det diskursanalytiske felt, eftersom han igangsatte metoden ved at udvikle teori og begreber ud fra empiriske undersøgelser. Foucault følger den socialkonstruktionistiske præmis om, at verdenen ikke blot afspejler virkeligheden, men sandheden derimod er en diskursiv konstruktion, hvor forskellige vidensregimer udnævner, hvad der kan anses som værende sandt eller falsk. Især var Foucault interesseret i at undersøge reglerne for, hvornår forskellige udsagn bliver accepteret som sande og betydningsfulde i bestemte historiske perioder.⁴² Kendetegnet for de diskursanalytiske tilgange er, at de trækker på strukturalistisk og poststrukturalistisk sprogfilosofi der insisterer på, at adgangen til virkeligheden altid sker via sproget. Sprog skaber dermed repræsentationer af virkeligheden, og ikke blot afspejlinger af den eksisterende virkelighed, eftersom de sproglige repræsentationer er med til at skabe virkeligheden.⁴³

I dette speciale vil jeg gøre brug af diskursanalysetilgangen *diskursteori*. Denne variant af diskursanalyse er skabt af Ernesto Laclau og Chantal Mouffe.⁴⁴ Laclau og Mouffe er inspireret af Foucault, eftersom de deler den samme opfattelse af, hvad en diskurs er. Ligesom Foucault mener Laclau og Mouffe, at diskurser er regelbundne og dermed danner ramme for, hvornår noget giver mening.⁴⁵ Jeg har valgt at anvende denne metode, eftersom den vil kunne anskueliggøre og systematisere de mange tegn/udsagn ift. fremstillingen af Mormonkirken, der fremgår af mit valgte kildemateriale. Det er et bevidst valg, at der i specialet kun henvises enkelte steder direkte til Laclau og Mouffes originalkilde. Dette skyldes til dels, at Jørgensen og Phillips med deres bog formår at beskrive diskursteorien og dets begreber så tilstrækkeligt, at metoden er tydeliggjort og fastlagt. Ligeledes er det ikke specialets formål at videreudvikle på diskursteorien, og dermed

⁴² Jørgensen og Phillips 1999, s. 21-22.

⁴³ Jørgensen og Phillips 1999, s. 17.

⁴⁴ Jørgensen og Phillips 1999, s. 34.

⁴⁵ Laclau og Mouffe 2014, s. 91-95.

opfylder Jørgensens og Phillips værk specialets metodiske behov. Foruden Jørgensen og Phillips forefindes der flere velegnede introduktionsværker til Laclau og Mouffes diskursteori.⁴⁶

Ud fra diskursteorien skal en *diskurs* forstås som, at der er en fastlægnings af betydning, der indgår i et fast domæne. Diskursen indeholder tegn, de såkaldte *momenter*. Disse *momenter* adskiller sig fra hinanden, og består af tegn hvis betydning er bestemt af deres relationer til hinanden. I analysekapitlerne vil der fremgå flere momenter som f.eks. elendighed, snedig, djævelens håndlangere og skepsis. Selve diskursen skabes ved, at betydningen dannes omkring *nodalpunkter*. Nodalpunktet er det privilegerede tegn, som får sin betydning ud fra de tegn, der er systematiseret omkring det.⁴⁷ I dette speciale vil nodalpunktet være Mormonkirken/mormoner. Tegnene i en diskurs er underlagt en entydig fastlæggelse pga. deres relationer til andre tegn, som er en del af nodalpunktet. Her sker der en udelukkelse af andre mulige betydninger, som tegnene kunne indeholde samt andre måder, de kunne relatere til hinanden på. En diskurs reducerer dermed alternative muligheder i forsøget på at skabe entydighed.⁴⁸ I dette tilfælde vil diskursen hermed forsøge at skabe entydighed i fremstillingen af Mormonkirken.

Laclau og Mouffes teoribegreb *det diskursive felt* eller *det konstitutive ydre* kan, iflg. Jørgensen og Phillips, betegnes som et bassin fyldt med betydningstilskrivninger, som tegn har eller havde i forskellige diskurser. Tegnenes tidligere betydninger i andre sammenhænge, ignoreres i den diskurs der fokuseres på med det formål at skabe entydighed i diskursen.⁴⁹ Ud fra denne definition vil jeg anvende teoribegrebet – *det diskursive felt* – til at vise alt det som diskursen indeholder. Forståelsen samt anvendelsen af begrebet er dog omdiskuteret.⁵⁰ Det diskursive felts indhold i dette speciale indbefatter b.la. følgende begreber: Falskhed, sjælemord, løgnere, selvmord, had samt gode borgere. Dermed anvendes det diskursive felt til at belyse, de tegn der knytter sig til nodalpunktet – Mormonkirken/mormonerne. Entydigheden i det diskursive felt kan imidlertid bringes i fare, hvis den forstyrres af andre definitioner af tegnene – *elementer*.

⁴⁶ Introduktionsværker til diskursteori: *Diskursteorien på arbejde og Discourse*.

⁴⁷ Jørgensen og Phillips 1999, s. 36-37; Laclau og Mouffe 2014, s. 98-99.

⁴⁸ Jørgensen og Phillips 1999, s. 37.

⁴⁹ Jørgensen og Phillips 1999, s. 37.

⁵⁰ Laclau og Mouffe kritiseres af Jørgensen og Phillips, eftersom det ikke fremgår klart, hvorvidt det diskursive felt består af flere betydningsdannelser eller indeholder konkurrerende diskurser. Iflg. Jørgensen og Phillips vil det f.eks. ikke være meningsfuldt at tale om fodbold i en medicinsk diskurs, se s. 37. I denne undersøgelse vil det diskursive felt derfor være et mere anvendeligt analytisk redskab, hvis begrebet anvendes til at illustrere diskursens indhold, fremfor alt det den udelukker.

Elementer kan karakteriseres som tegn, der endnu ikke har en fastlagt mening. De er med andre ord ikke entydige, men derimod flertydige. Diskursens formål i denne forbindelse er at omforme elementer til momenter, og således reducere flertydighed til entydighed – en såkaldt lukning i tegnenes forskellige betydninger. For at et tegn skal give mening, skal det sættes i relation til andre tegn. Dette sker gennem en *artikulation*, der er en etablering af en relation mellem elementer. Begreber kan have flere betydninger, men denne betydning kan forandres afhængig af, hvilken diskurs eller relation begrebet indgår i, og på denne måde kan elementerne ændres.⁵¹

Centralt for diskursteorien er, at en diskurs altid er i konflikt med andre diskurser. Et væsentligt begreb indenfor diskursteorien er derfor diskursteoriens eget begreb for konflikt, nemlig *antagonisme*. Antagonisme opstår i det øjeblik, hvor forskellige identiteter er til hindring for hinanden. Den ene diskurs vil i denne situation forsøge at blokere den anden, hvilket resulterer i, at den anden diskurs trues på dens eksistens samt entydighed. Dvs., at man finder antagonismer der, hvor diskurserne kolliderer med hinanden. Antagonisme i denne undersøgelse ses bl.a. under anden nedslagsanalyse, hvor polygami overordnet set i diskursen fremstilles som værende negativt, men også indeholder få modstridende fremstillinger, der fremhæver polygami som en harmonisk ægteskabsform.

Hegemonisk intervention kan imidlertid opløse de antagonismer, der måtte opstå i en diskurs, da den opretter entydighed, som undertrykker de eksisterende muligheder. Hegemoni og diskurs minder om hinanden, eftersom begge teoribegreber henviser til, at elementerne skal fastlåses i momenterne. Dvs., at både hegemoni og diskurs forsøger at skabe entydighed i diskursen. Forskellen er, at den hegemoniske intervention laver fastlåsnings på tværs af diskurser, hvor der tidligere var antagonisme – altså konflikt i diskursen. Hvis den hegemoniske intervention er lykkedes, er der kun en dominerende diskurs tilbage, hvor der tidligere var flere diskurser, som var i konflikt med hinanden. Antagonismen skal altså være opløst, før den hegemoniske intervention har opnået sit formål – nemlig en ny fastlåsning af betydning.⁵² En decideret diskursændring forekommer ikke i denne analyse, hvormed begrebet hegemonisk intervention ikke kan anvendes til at belyse diskursændringer, men derimod til fremhævelse af, at der ikke sker nogen diskursændring. Jeg vil anvende begrebet hegemoni til at pointere entydighed

⁵¹ Jørgensen og Phillips 1999, s. 37-38.

⁵² Jørgensen og Phillips 1999, s. 60-61.

i diskursen over tid. Antagonisme og hegemoni vil derfor være centrale begreber at anvende i denne undersøgelse, eftersom de kan belyse de forskelligartede synspunkter i fremstillingen af mormonerne i den danske dagspresse. Til analysen i dette speciale vil jeg anvende følgende begreber fra diskursteorien: Momenter, nodalpunkt, det diskursive felt, antagonisme og hegemoni.

I det kommende kapitel vil jeg redegøre for centrale dele af Mormonkirkens historie både i USA og Danmark. Jeg vil som det første i redegørelsen tage udgangspunkt i Mormonkirkens grundlæggelse. Dernæst vil redegørelsen være struktureret ud fra mine tre nedslag.

Mormonkirkens historie

En kirke bliver til

Mormonkirkens grundlægger og første profet var Joseph Smith. Smith blev født d. 23. december 1805 i den amerikanske stat Vermont. Det lå ikke i kortene, at Smith skulle stifte en ny trosretning indenfor kristendommen, da han havde en kort skolegang, hvilket havde medført, at han havde svært ved at læse og skrive. Desuden var det sjældent, at Smith og hans familie besøgte menighedskirken i hans barndom.⁵³ Smith var dog et søgende barn efter den guddommelige sandhed. Denne søgen gjorde, at han som 14-årig i 1820 tog ud i en skov, hvor han bad for sine synder, og for at finde sandheden. Iflg. Smiths egne beretninger fik han et syn, hvor der kom en lysøjle, som løftede ham op i luften. Under dette syn blev han fyldt med helligånden, idet han så Gud og Jesus. Beretningen fortæller, at Smith blev tilgivet for sine synder, hvorefter han blev oplyst om, at han ikke skulle tilslutte sig nogle af de eksisterende kristne kirker, fordi de ikke var sande og havde bevæget sig bort fra evangeliet. Iflg. Smith fik han i 1823 endnu et syn, hvor englen Moroni, introducerede ham for nogle guldplader, hvorpå en beretning stod skrevet om et folk, der for flere århundreder siden havde levet på det Nordamerikanske kontinent. Beretningen var skrevet med ukendt skrift på metalplader, og Smith havde fået anvist, at pladerne skulle være gemt under en sten. I 1827 fik Smith pladerne, hvorefter han gik i gang med at oversætte dem. Iflg. Smith selv oversatte han guldpladerne ved hjælp af nogle specielle briller samt to velkendte sten fra Det Gamle Testamente – Urim og Tummim. Oversættelsen var færdig i juni 1829, og blev

⁵³ Bushman og Bushman 2001, s. 2-3.

til den hellige skrift, Mormons Bog, på 531 sider. Med annonceringen af Mormons Bog i 1830, begyndte Smith at få tilhængere.⁵⁴ Fundamentet for Smiths nye kirke var dermed skabt.

Forfølgelserne mod mormonerne begyndte dog hurtigt, efter Smith etablerede Mormonkirken pga. offentliggørelsen af Smiths påståede åbenbaringer. Mormonkirken blev anset som en trussel for de andre samfund, eftersom Mormonkirkens medlemstal voksede støt. Forfølgelserne gjorde, at mormonerne op igennem 1830'erne ofte måtte skifte opholdssted, indtil de byggede byen Nauvoo i staten Illinois, der fik 20.000 indbyggere. Her opnåede Smith at være kirkeleder, borgmester og general for Mormonkirkens eget hjemmeforsvar.⁵⁵ Endnu engang blev mormonerne anset som et problem i de omkringliggende samfund, da mormonerne overtog handlen på egnen. Ligeledes begyndte der at opstå rygter om, at Smith levede i et polygamt ægteskab. Disse rygter medførte en optrapning af mormonforfølgelserne og krigsførelse mod Nauvoo. Smith blev sammen med sin bror, Hyrum Smith, sat i sikkerhedsforvaring i byen Carthage, hvor de skulle afhøres. Det endte med, at vrede modstandere af Mormonkirken stormede fængslet, og myrdede Smith og hans bror d. 27. juni 1844. Brigham Young blev kirkens nye leder, og i 1846 begyndte udvandringen fra Nauvoo. I 1847 ankom de første mormoner til det, vi i dag kender som Utah.⁵⁶

I det ovenstående har jeg belyst, hvordan Mormonkirken blev grundlagt i USA, og hvordan kirken mødte modstand i det amerikanske samfund. Relateret til modstanden mod mormonerne vil jeg i det følgende afsnit fokusere på, hvordan Mormonkirken kom til Danmark i 1850, og hvilket syn danskerne havde på den nye trosretning.

[Reaktionen på mormonmissionærene i Danmark](#)

Mormonkirken havde siden oktober 1830 sendt missionærer rundt i USA, som skulle formidle kirkens religiøse budskaber. Mormonkirken var derfor ikke længe om at sende de første missionærer til Danmark, da nyheden om vedtagelsen af den danske religionsfrihed med Grundloven fra d. 5. juni 1849, havde spredt sig. Danmark endte med at blive hovedsæde for den skandinaviske mormonmission pga. retten til den frie gudsdyrkelse – en ret som ikke var underlagt de samme restriktioner som i Norge og Sverige. Allerede i foråret 1850 ankom de første

⁵⁴ Bushman og Bushmand 2001, s. 4-8; Bushman 2008, s. 21.

⁵⁵ Schmidt 1983, s. 13.

⁵⁶ Schmidt 1983, s. 14-15; Sørensen 1985, s. 24.

mormonmissionærer for at vinde tilhængere blandt danskerne.⁵⁷ Mormonerne kom ikke uforberedte til deres mission, idet Mormons Bog allerede var blevet oversat til dansk – som det første sprog efter engelsk.⁵⁸ Det var den danske konvertit – Peter Olsen Hansen – der stod bag oversættelsen, eftersom han var ivrig efter at dele den ”sande” kristne kirkes budskaber med sine landsmænd. Hansen var allerede taget til USA i 1843 efter at have hørt om Mormonkirken, og begyndte i 1844 på oversættelsen af Mormons Bog. Oversættelsen mødte stor opbakning fra Young, hvilket tyder på, at der allerede havde været tale om at sende missionærer til Danmark flere år før religionsfrihedens indførelse i 1849.⁵⁹ Mormonmissionærerne søgte til baptistmenigheden ved deres ankomst og gik til deres gudstjenester, hvor de fik stor opbakning af Baptistkirkens leder, Peter Christian Mønster. Mønster havde siddet i fængsel i 1840’erne pga. sin religiøse overbevisning, og så derfor en mulighed i mormonerne, idet de havde flere ting tilfælles og kunne udveksle erfaringer med hinanden. Opbakningen forsvandt dog hurtigt, eftersom det gik op for Mønster, at mormonerne ville oprette deres egen kirke i Danmark. Desuden hvervede mormonerne allerede fra august 1850 flere tilhængere fra Baptistkirken. I 1851 var mere end 800 blevet døbt i den mormonske tro, hvorefter missionæringen spredte sig til flere områder, udover København og Ålborg, der havde været de vigtigste missionscentre.⁶⁰ De danskere, der lod sig døbe ind i Mormonkirken kom som regel fra de fattigste samfundslag. Det var især landarbejdere, som ikke havde udsigter til at få deres egen jord samt håndværkere i byerne, der konverterede til mormonismen. Både mænd og kvinder lod sig omvende af mormonerne, men det var i høj grad hos kvinderne, at mormonmissionærernes religiøse budskaber havde stor gennemslagskraft. Mormonkirken havde dermed mest succes hos samfundets svageste grupper.⁶¹

På trods af vedtagelsen af religionsfrihed i Danmark, havde Folketinget ikke vedtaget love om at understøtte udøvelsen af den religiøse frihed, hvilket medførte problemer. Lokale embedsmænd samt politiet håndhævede forældede love, der forbød mindre religiøse grupper at forkynde deres budskaber, og nægtede dem deltagelse i det offentlige liv. Danskernes fjendtlighed

⁵⁷ Bushman og Bushman 2001, s. 11-13.

⁵⁸ Allen 2017, s. 63; Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige: <https://www.presse-mormon.dk/artikel/mormons-bog--endnu-et-vidnesbyrd-om-jesus-kristus>

⁵⁹ Allen 2017, s. 62-64.

⁶⁰ Sørensen 1985, s. 21-23.

⁶¹ Sørensen 1985, s. 43-45.

mod mormonerne voksede, idet Mormonkirkens medlemstal steg.⁶² Gejstlighedens vokale modstand i offentligheden samt passiviteten fra Folketingets og politiets side, virkede opfordrende til voldelige optøjer. Det var derfor ikke ualmindeligt i 1850'erne, at mormonernes gudstjenester blev afbrudt og efterfulgt af vold mod mormonerne samt ødelæggelse af deres ejendomme. Især var mormonmissionærerne og de konverterede danske mormoner udsatte for voldelige overfald fra danskerne.⁶³ Desuden var omtalen af mormonernes religiøse doktriner i pamfletter og artikler en medvirkende årsag til, at mormonforfølgelserne begyndte. Aktørerne bag disse udgivelser var gejstligheden og aviserne. Mormonkirkens religiøse doktriner havde en provokerende effekt på danskerne, eftersom mormonerne påstod at være i besiddelse af sandheden samtidig med, at Mormonkirken var skabt på et nyt grundlag med Mormons Bog, og altså ikke var en reorganisering af en etableret kirke. Desuden tog danskerne afstand til Mormonkirkens hvervning af medlemmer til USA, deres overbevisning om mirakelmageri, og at alle mennesker er ligestillede. Læren om polygami overskyggede imidlertid afstandtagen til de øvrige doktriner.⁶⁴

Jeg har i dette afsnit redegjort for den negative modtagelse af Mormonkirken i Danmark, hvor polygami senere blev et centralt fokuspunkt ift. mormonerne. I det nedenstående afsnit vil jeg derfor se nærmere på, hvordan polygami opstod indenfor mormonismen og senere blev forbudt at praktisere i kirken. Ligeledes vil jeg belyse, hvordan nyheden om den religiøse polygame ægteskabsform blev modtaget i Danmark.

Polygami

Smith hævdede, at han i 1831 modtog endnu en åbenbaring fra Gud – denne gang om ægteskabet. Guds åbenbaring fremsagde, at det eneste naturlige ægteskab var polygame ægteskaber, hvor en mand gifter sig med flere koner.⁶⁵ Denne åbenbaring om flerkoneri blev hemmeligholdt, hvilket ligeledes gjorde sig gældende med praktiseringen af det. Det var kun Smiths nærmeste medarbejdere i Mormonkirken, der havde kendskab til åbenbaringen og fik en særlig tilladelse til at praktisere det. Det var først i 1852 – otte år efter Smiths død – at

⁶² Allen 2017, s. 68.

⁶³ Allen 2017, s. 71-72.

⁶⁴ Paulsen 2012, s. 60-62.

⁶⁵ Polygami vil sige, at en person indgår ægteskab med flere. Den mest korrekte betegnelse for mormonernes ægteskabsform er polygyny, da det specifikt betyder, at en mand indgår ægteskab med flere kvinder. **Se Paulsen 2012, s. 78.** I den gængse omtale af mormonernes praktisering af flerkoneri i forskningen og dagspressen benyttes begrebet polygami.

offentligheden fik kendskab til åbenbaringen. Det vides ikke med sikkerhed, hvor mange koner Smith selv havde, men det formodes, at han havde op til 60 koner.⁶⁶

Mormonkirkens praktisering af polygami mødte modstand i USA, især hos protestantiske præster, føderale embedsmænd samt pressen. Denne modstand førte til vedtagelse af Edmund Act i 1882 – den såkaldte anti-polygamilov – hvor polygami blev erklæret for en forbrydelse i føderale territorier. Overtrædelse af denne lov kunne udløse en bøde på 300 dollars eller seks måneders fængsel. Dette gjorde sig gældende for alle, der troede på det polygame ægteskab – uanset om de praktiserede det eller ej. Dette betød, at omk. 12.000 mænd og kvinder blev ekskluderet fra retten til at stemme.⁶⁷ I 1887 blev det ved lov vedtaget, at samarbejdet med Mormonkirken, the Perpetual Emigration Fund og Nauvoo Legion blev opløst. Derudover blev al Mormonkirkens ejendom konfiskeret til fordel for distriktsskoler. Desuden blev det forbudt for mormonerne at deltage i regeringen.⁶⁸ Mormonkirkens manglende udsigter til en juridisk genoprejsning gjorde, at polygami blev afskaffet således, at kirken fortsat kunne overleve. Derfor udgav Mormonkirkens fjerde leder – Wilford Woodruff – i 1890 et manifest på baggrund af en hævdet åbenbaring, hvori det fremgik, at det ikke længere var tilladt at indgå i polygame ægteskaber indenfor Mormonkirken.⁶⁹ Efter Mormonkirken tog afstand fra polygame ægteskaber, skete der et opbrud i kirken. Herefter opstod der flere sekteriske retninger indenfor Mormonkirken – de såkaldte fundamentalistiske mormoner – der stadig den dag i dag praktiserer polygami, og som hævder at følge den sande mormonisme. Dette har medført, at Mormonkirken stadig forbindes med polygami på trods af kirkens afskaffelse af denne doktrin. Mormonkirken forsøger derfor både at distancere sig fra de øvrige mormonske retninger, men også fra kirkens egen historie med polygami.⁷⁰

Fra 1853 hvor doktrinen med polygami blev offentliggjort i Danmark, var polygami det overordnede tema, når mormonerne blev omtalt i anti-mormonske avisartikler og skrifter. Størstedelen af præsterne og bisperne mente, at Mormonkirkens lære om polygami var

⁶⁶ Schmidt 1983, s. 17-19.

⁶⁷ Bushman og Bushman 2001, s. 69-70.

⁶⁸ Bushman og Bushman 2001, s. 70-71.

⁶⁹ Bushman og Bushman 2001, s. 71; Paulsen 2012, s. 79-80.

⁷⁰ Bushman 2008, s. 14; Talbot 2013, s. 165-166.

tilstrækkelig til at forbyde bevægelsen i Danmark.⁷¹ Problemet med Mormonkirkens praktisering af polygami for anti-mormonerne var deres overbevisning om, at polygami var dybt umoralsk, og at denne ægteskabsform var uforenelig med det kristne samfund i Danmark. En anden grundlæggende bekymring var, om polygami blev praktiseret i Danmark, hvilket ville stride imod den danske lovgivning. I 1854 hævdede præsten, H. C. Rørdam, at mormonerne i Vendsyssel var begyndt at praktisere polygami, hvilket skabte en del debat. I den forbindelse blev der iværksat en undersøgelse ud fra Rørdams anklager, men de danske myndigheder fandt ingen hold i anklagerne.⁷² Alligevel brugte flere danske præster fortsat polygami som en advarsel mod mormonerne, hvor de samtidig fremstillede læren om polygami som hor og kvindeforførelse.⁷³ På trods af Mormonkirkens afskaffelse af polygami i 1890, fortsatte modstanden mod polygami i Danmark. I begyndelsen af det 20. årh. mistænkte danskerne mormonerne for, at afskaffelsen af polygami blot skulle dække over, at kvinder blev solgt til hvid slavehandel som sexslaver. Mormonkirken blev i den forbindelse i 1914 anklaget for, at flere tusind danske kvinder forsvandt.⁷⁴

I det ovenstående afsnit har jeg redegjort for Mormonkirkens praksis med polygami, der som nævnt blev afviklet indenfor kirken i 1890. Afskaffelsen af polygami var fundamental, da det var en central lære for mormonerne. Det følgende afsnit tager ligeledes udgangspunkt i en essentiel forandring i Mormonkirken, eftersom der fokuseres på de sorte medlemmers nye rettigheder indenfor kirken, som de opnår i 1978 på baggrund af en hævdet åbenbaring. Yderligere vil afsnittet belyse de sorte medlemmers historie i Mormonkirken, og hvordan synet har været på dem.

[Åbenbaring om de sorte i Mormonkirken](#)

Mormonkirkens holdning og syn på sorte kan spores tilbage til den religiøse fortælling i Mormons Bog, der bl.a. omhandler to befolkningsgrupper – nephitterne og lamanitterne. Nephitterne er opkaldt efter en mand ved navn Nephi, der førte en stor befolkningsgruppe væk fra Israel og bragte dem til USA 600 år f.Kr., hvor de som Guds udvalgte folk, opbyggede en voksende

⁷¹ Sørensen 1985, s. 37.

⁷² Allen 2017, s. 134.

⁷³ Sørensen 1985, s. 39.

⁷⁴ Allen 2017, s. 135-136.

civilisation. Den anden befolkningsgruppe er opkaldt efter Nephis bror, Laman, der udfordrede Nephis autoritet. Derefter blev lamanitterne et nomadefolk. Lamanitterne ville – iflg. fortællingen i Mormons Bog – ikke adlyde de religiøse love og principper, hvorefter Gud forbandede dem med sort hud. Efterfølgende kom der flere opgør mellem de hvide, rettroende nephitter og de sorte lamanitter, hvor nephitterne ofte var de sejrende. Dermed indeholder Smiths beretning i Mormons Bog racistiske doktriner, idet de hvide nephittere var den overlegne race, og stod i skarp kontrast til de forbandede sorte lamanitter, der repræsenterede den underlegne race.⁷⁵

På trods af ovennævnte fortælling fremgår det ligeledes af Mormons Bog, at hele menneskeheden uanset farve og race, kan blive frelst – også på Smiths samtid. I 1800-tallet delte Smith samme opfattelse, som flere af de daværende raceteoretikere i spørgsmålet om farvedes muligheder for at degenerere sig væk fra deres dårlige sider og blive mere civiliseret. Smith troede på, at de mørkhudede mennesker, der ellers havde trukket sig væk fra Gud og hans love, kunne genvinde den oprindelige perfektion, der bestod af lys hud og en civiliseret stat, som de tidligere havde haft på lige fod med de lyshudede mennesker.⁷⁶ Dette kan forklare, at der i Smiths levetid ikke forefindes nogle kendte restriktioner for, at sorte medlemmer af Mormonkirken ikke kunne besidde præstedømmet og dermed ej heller deltage i tempelritualer. Som tidligere nævnt blev Young – efter Smiths død i 1844 – Mormonkirkens nye leder i 1847. Overgangen til den nye leder samt uheldige episoder med sorte medlemmer af kirken medførte, at Young i 1852 fremlagde et forbud for sorte mod at besidde præstedømmet.⁷⁷

Det ovennævnte syn på de sorte i Mormonkirken fortsatte op igennem det meste af 1900-tallet, men i 1950'erne og 1960'erne begyndte kirken at få en del kritik. Kritikken fandt sted samtidig med de borgerrettighedsbevægelser der opstod i USA, hvor Mormonkirken angribes for deres racebegrænsninger i præstedømmet, samt kirkens manglende opbakning til borgerrettigheder i samfundet generelt. I første omgang lod Mormonkirken sig ikke påvirke af kritikken, eftersom mormonerne var af den overbevisning, at de fulgte Guds love, og at det dermed ikke var et statsanliggende politisk emne at diskutere. I 1960'erne og 1970'erne oplevede Mormonkirken en mere fjendtlig reaktion mod dem fra offentligheden, hvilket ikke gavnede

⁷⁵ Bringhurst 1981, s. 3-5.

⁷⁶ Bringhurst 1981, s. 8.

⁷⁷ Mauss 2003, s. 213-215.

Mormonkirkens missionæren.⁷⁸ Dette medførte, at mormonerne til dels var skeptiske over at skulle prædike for sorte. Hvis mormonmissionærerne valgte at prædike for sorte, var der en tendens til, at de først fortalte om Mormonkirkens historie ift. sorte, og dermed også præsteforbuddet for sorte, når de var velintroduceret i Mormonkirkens lære. Ligeledes forsøgte Mormonkirken at argumentere for, at adgangen til borgerrettigheder ikke havde noget at gøre med kirkens interne politik vedr. præsterestriktioner for sorte medlemmer.⁷⁹

Efter et par årtier med kritik mod Mormonkirken, modtog Mormonkirkens – iflg. Mormonkirken selv – daværende præsident, Spencer W. Kimball, i 1978 en åbenbaring. Denne åbenbaring udvidede det guddommelige dekret således, at enhver mand indenfor kirken kunne besidde præstedømmet uanset farve eller race. Hermed ophørte forbuddet for sorte mod at deltage i tempelritualer. Tiden efter den hævdede åbenbaring bar præg af forvirring for de mange mormonmissionærer, idet der herskede tvivl om, hvor meget de skulle berette om kirkens fortid for potentielle nye sorte medlemmer. Dette medførte, at mange nye sorte medlemmer ikke kendte til kirkens fortid mht. racespørgsmålet. På trods af Mormonkirkens historie med forskellige opfattelser af sorte er flere sorte i hele Mormonkirkens tid, blevet tiltrukket af Mormonkirkens lære om frelse, der forbinder dette liv med det næste, samt kirkens fokus på familieværdier. Mormonkirken har i eftertiden forsøgt at etablere et nært forhold til kirkens sorte medlemmer, bl.a. ved at deltage i den årlige fejring af De Sortes Historie.⁸⁰

Mormonkirken – set med dagspressens øjne gennem tiden

Udgangspunktet i analysen er at undersøge, hvordan Mormonkirken blev fremstillet i den danske dagspresse fra 1850-1988. Analysen er afgrænset periodemæssigt ud fra de tre valgte nedslag i Mormonkirkens historie. I disse nedslag vil der forekomme år der ikke analyseres, da Mormonkirken ikke omtales i de givne år. Analysen er struktureret ud fra de temaer, som nodalpunktet Mormonkirken/mormonerne forbindes med i hvert nedslag. De følgende analysekapitler vil hver tage afsæt i en analyse af en enkelt artikel, der indeholder de forskellige temaer, som er kendetegnet for fremstillingen af Mormonkirken generelt i årene 1850-1988. Efterfølgende vil jeg ud fra de øvrige avisartikler, fremhæve temaer der adskiller sig fra den

⁷⁸ Mauss 2003, s. 217-218.

⁷⁹ Embry 1994, s. 50, 57; Mauss 2003, s. 218.

⁸⁰ Embry 1994, s. 63; Mauss 2003, s. 235, 243, 245, 248-249.

gængse omtale af Mormonkirken i dagspressen. Analysen er baseret på et kildemateriale, der består af 48 kilder i alt.

Reaktionen på Mormonkirkens indtog i Danmark i 1850'erne

De forskellige reaktioner på mormonmissionærernes indtog i det danske samfund er en central del af Mormonkirkens historie i Danmark, netop fordi disse reaktioner bar præg af angst for det ukendte og for kulturelle ændringer, hvilket vil kunne anskues ud fra første nedslagsanalyse. Til artikelgennemgangen har jeg valgt at anvende et læserbrev fra 1855 som eksempel, der blev trykt i Berlingske Tidende. Læserbrevet var skrevet af præsten R. G. Blædel, og var – som det vil fremgå af analysen af det første nedslag – et ud af mange bidrag til den negative diskurs, der cirkulerede om mormonerne i det danske samfund. Læserbrevet har naturligvis indeholdt flere selvstændige tanker og holdninger ift. avisens generelle linjer, men ikke desto mindre belyser det samfundsholdningen til mormonerne. Denne negative holdning til mormonerne bekræftes ligeledes i Allens undersøgelse, hvor hun påpeger, at fremstillingen af Mormonkirken i de danske medier var meget fjendtlig og negativ fra 1850'erne og frem til 1920.⁸¹ Den negative diskurs hos Blædel kommer især til udtryk ved, at han fremhæver sørgeligheden i, at Mormonkirken og dens religiøse lære har vundet indtog i fædrelandet.⁸² Læserbrevet indeholder en række temaer, der er karakteristisk for fremstillingen af Mormonkirken og dens medlemmer i 1850'erne: Kætteri, ugudelig og afsindig lære, mormonernes kritik af Folkekirken, tvivl om barnedåbens gyldighed i Folkekirken, bedrageri samt udvandringen til USA.⁸³

Temaerne kætteri og den ugudelige/afsendige lære hænger sammen, idet de understøtter hinanden i, at Mormonkirkens lære fører til mord på ens egen sjæl: "[...] men at denne ugudelige og afsindige lære endog har formaaet at føre Tusinder bort fra Christi Kirke ned i kjætteriets sjælemorderiske Afgrund [...]."⁸⁴ Citatet illustrerer en tydelig bekymring for danskernes religiøse ve og vel, der kom til udtryk som en advarende diskurs, hvilket var karakteristisk for avisartikler, der omhandlede mormonerne i 1850'erne.⁸⁵ Avisernes formål var, som Allen pointerer, netop at

⁸¹ Allen 2017, s. 131-132.

⁸² Berlingske Tidende d. 15. dec. 1855, s. 1.

⁸³ Berlingske Tidende d. 15. dec. 1855, s. 1.

⁸⁴ Berlingske Tidende d. 15. dec. 1855, s. 1.

⁸⁵ Berlingske Tidende d. 26. sep. 1854, s. 1; Berlingske Tidende d. 17. sep. 1858, s. 2; Flyveposten d. 19. apr. 1855, s. 1-2; Flyveposten d. 15. okt. 1855, s. 1; Flyveposten d. 7. apr. 1856, s. 1.

afskrække eventuelle konvertitter til Mormonkirken med doktrinelle forklaringer eller ved at fremhæve skandalehistorier.⁸⁶ Det doktrinelle aspekt kan anskues i Blædels læserbrev, eftersom det ligger ham meget på sinde at sammenligne Mormonkirken og den protestantiske lære:

”Ved det første Blik vil derfor Enhver, selv den Ukyndigste kunne sammenligne Skriftens og Mormonismens Lære, og efterhaanden kunne overbevise sig om, at ikke en eneste af alle de christelige Læredomme antages af Mormonerne, men at de fra de første Sætninger om Sacramenterne og det evige Liv ere saa aldeles modstridende mod den hellige Skrifts Lære [...]”⁸⁷

Den advarende fremgangsmåde i denne avisartikel tager udgangspunkt i, at danskerne ikke skulle lade sig forlede til mormonernes falske religion og afstå fra den sande lutherske kristne kirke, hvormed mormonerne betegnes som kætterske. Det er muligt, at avisartiklens intention har været at fremhæve Mormonkirkens religiøse falskhed – og dermed har bidraget til en negativ diskurs om Mormonkirken – i håbet om, at danskerne ville forblive trofaste overfor Folkekirken. Den gejstlige afsender, Blædel, havde som repræsentant for Folkekirken formentlig følt, at hans kirke og position var truet af den nye trosretning. Blædels virke som præst stadfæstes ved at advare folk om faren ved falsk religion, således det ikke medfører sjælemord i den danske befolkning. Temaet kætteri og den ugudelige og afsindige lære, ses ligeledes i en række af andre artikler fra årene 1850-1860.⁸⁸

I forlængelse af fremstillingen af Mormonkirken som en falsk religion med en ugudelig og afsindig lære, vil det være relevant at se nærmere på avisens tema omhandlende mormonernes kritik af Folkekirken og barnedåbens gyldighed:

”[...] de begynde deres Proselytmageri ved at oplæse Stykker deraf og udlægge disse for de Mennesker, som de kunne bemægtige sig, og, idet de erklære alle Kirkens Præster for at være Løgnere og Bedragere, søge de at bringe ubefæstede til at forfærdes over deres aandelige

⁸⁶ Allen 2017, s. 137.

⁸⁷ Berlingske Tidende d. 15. dec. 1855, s. 1.

⁸⁸ Berlingske Tidende d. 17. sep. 1858, s. 2; Flyveposten d. 10. apr. 1851, s. 1; Flyveposten d. 19. apr. 1855, s. 1; Flyveposten d. 20. dec. 1855, s. 4; Flyveposten d. 7. maj. 1857, s. 1; Fædrelandet d. 5. aug. 1850, s. 713-716; Fædrelandet d. 8. jul. 1857, s. 1.

Tilstand, at tvivle om deres Barsedaaabs gyldighed og at see Kirkens Mangler i det skarpeste og meest forhadte Lys.”⁸⁹

Fremhævelsen af dette punkt hos Blædel illustrerer, at Blædel og de øvrige danske præster, har været hårdt ramt af mormonernes kritikpunkter overfor Folkekirken og dens teologiske indhold. Yderligere fornemmes det hos den gejstlige afsender, at der har været et stort ønske om, at danskerne skulle distancere sig fra mormonerne. Dette skyldtes tilsyneladende angsten for, at mormonerne ville forblænde og påvirke danskernes opfattelse af Folkekirken med deres udtalelser. Blædels fremhævelse af Mormonkirkens syn på Folkekirken er dermed et udtryk for den generelle frygt, der cirkulerede blandt de gejstlige for at miste Folkekirken medlemmer.⁹⁰ Som Allen påpeger, var det imidlertid ikke kun præsterne, der følte sig ramt af mormonernes ytringer om, at Folkekirken lutherske teologi var ugudelig, og at spædbarnsdåb var djævelens værk – det gjorde Folkekirken medlemmer også.⁹¹ Temaet omhandlende mormonernes kritik af Folkekirken samt barnedåbens gyldighed var et emne, der ofte blev omtalt i flere aviser i fremstillingen af Mormonkirken.⁹² Dette giver os et billede af, at det danske samfund tilsyneladende ikke var klar til nye alternative religiøse overbevisninger, eftersom danskerne i høj grad stadig var påvirket af enevælden, hvor religionsfriheden endnu ikke var en realitet. Det må derfor have været et kæmpe kulturchok for danskerne, når mormonerne henvendte sig til dem med den nye religiøse skrift, Mormons Bog, og samtidig hævdede, at kun de havde sandheden:

”Mormonerne søge, som ethvert andet kættersk Parti, at vinde Indgang blandt de christne Folk ved at paastaae, at de kun forkyndte den Lærdom, som findes i den hellige Skrift, men ogsaa de kun forstaae at udlægge Skriften paa den rette maade[...].”⁹³

De resterende temaer – bedrageri og udvandringen til USA – har jeg valgt at fokusere samlet på i denne artikelgennemgang. Dette skyldes, at temaerne er tæt beslægtet med hinanden. Der var udelukkende negative forventninger til de forhold, der ventede de konverterede danske mormoner, når de ankom til USA: “[...] formaet dem til at forlade Fædreland, Slægt og Venner for

⁸⁹ Berlingske Tidende d. 15. dec. 1855, s. 1.

⁹⁰ Sørensen 1985, s. 36.

⁹¹ Allen 2017, s. 69.

⁹² Berlingske Tidende d. 3. maj. 1853, s. 2; Berlingske Tidende d. 24. apr. 1856, s. 1; Flyveposten d. 28. jun. 1851, s. 2; Flyveposten d. 7. maj. 1857, s. 1-2.

⁹³ Berlingske Tidende d. 15. dec. 1855, s. 1.

at drage til Trældom og Elendighed ved Saltsøen i Amerika.”⁹⁴ Den advarende diskurs fremgår tydeligt, eftersom Blædel fremviser det værst tænkelige scenarie for udvandrerne i håbet om, at dette ville afholde andre danskerne fra at rejse til USA, da det ville fylde deres liv med elendighed og dermed ødelægge deres liv. Fremhævelsen af, at de udvandrede ville ende som trælle tyder på, at der i 1850’erne generelt set herskede negative forestillinger og mistænksomhed overfor mormonerne i det danske samfund. Dette kan skyldes, at mormonerne repræsenterede en alternativ religion og det ukendte. Sørensen bekræfter den danske mistænksomhed overfor mormonerne i sin undersøgelse, da han påpeger, at det var en udbredt opfattelse i Danmark, at mormonerne udelukkende ville snyde og bedrage deres nye medlemmer økonomisk og lokke kvinder til Utah. Dermed blev de danske konverterede anset som værende dumme og usædelige, hvis de lod sig forføre af Mormonkirken.⁹⁵ Det var derfor naturligt, at udvandringen til Utah blev tæt forbundet med bedrageri i aviserne: “[...] mange Efterretninger ere offentliggjorte fra de ulykkelige Udvandrere, hvori disse selv have beskrevet de Bedragerier, som de have været udsatte for, og den Elendighed hvortil de ere førte.”⁹⁶ Hvilken form fra bedrageri de udvandrede oplevede, beskrev Blædel ikke i sit læserbrev. Bedrageriet beskrives imidlertid i andre artikler fra samme periode. Bedrageriet var ofte af økonomisk art, hvor den udvandrede hævdede, at Mormonkirken havde taget alt, hvad vedkommende ejede:

”Han havde købt sig en lille Landeiendom for sine Penge, men da den var kommet i ret god Drift, indfandt sig et par Præster hos ham og erklærede ham, at det var Guds Villie, at han skulle fratræde sin Eiendom og give den til Kirken.”⁹⁷

Ligeledes var der tale om et religiøst bedrageri, eftersom de udvandrede mente, at den religiøse lære ændrede form og indhold, efter deres ankomst til Utah.⁹⁸

Hvis man ser nærmere på antagelsen om, at Mormonkirken bedrog dens nye medlemmer for at øge den økonomiske velstand i kirken, er der ikke meget der tyder på det iflg. Sørensen. Dette skyldtes, at de nye konverterede danske medlemmer – som tidligere nævnt – kom fra fattige kår. Disse nye medlemmer af Mormonkirken har dermed ikke haft en økonomisk rigdom, som de

⁹⁴ Berlingske Tidende d. 15. dec. 1855, s. 1.

⁹⁵ Sørensen 1985, s. 43.

⁹⁶ Berlingske Tidende d. 15. dec. 1855, s. 1.

⁹⁷ Flyveposten d. 15. okt. 1855, s. 1.

⁹⁸ Flyveposten d. 19. apr. 1855, s. 1-2; Flyveposten d. 15. okt. 1855, s. 1.

kunne blive franarret.⁹⁹ Ud fra ovenstående analyse kan det anskues, at anklagen om mormonernes økonomiske og religiøse bedrageri har fyldt mest i aviserne. Knyttet til temaet bedrageri, forefindes der imidlertid en avisartikel der til dels adskiller sig, idet dens hovedfokus er på Mormonkirkens grundlægger, Smith, hvor han fremstilles som en fanatisk løgner.¹⁰⁰ Artiklen er interessant, fordi den ud af det samlede kildemateriale i denne undersøgelse, er den eneste avisartikel, der er mere optaget af at spore det bedrageriske træk ved Mormonkirken tilbage til dens rødder, nemlig kirkens grundlægger. Mormonkirken fremstilles dermed som en falsk kirke, hvor de religiøse doktriner er baseret på svindel. Vi kan ud fra dette se et begyndende skel, hvor fremstillingen af bestemte aktører og de gængse medlemmer af kirken opdeles og ikke generaliseres. De gennemgåede temaer – bedrageri og udvandringen til USA – hører til blandt de hyppigste emner i omtalen af mormonerne i 1850'erne i dagspressen.¹⁰¹

Ovenstående artikelgennemgang har belyst, hvilke temaer der var gennemgående og karakteristiske i fremstillingen af Mormonkirken i den danske dagspresse i 1850'erne. Temaerne – kætteri, ugudelighed og afsindig lære, mormonernes kritik af Folkekirken, tvivl om barnedåbens gyldighed i Folkekirken, bedrageri samt udvandringen til USA – er en del af det diskursive felt, hvori nodalpunktet Mormonkirken/mormonerne indgår. Avisartiklerne med de beslægtede temaer bidrager til det diskursive felt med følgende momenter: Trældom, elendighed, ondskab, sjælemord, falskhed, snedig, overtro, mystik, fanatikere, falsk Bibel, løgnere og tåbelig tro.¹⁰² Denne negative diskurs illustrerer den dikotomi, der opstod mellem mormonerne og danskerne pga. deres forskelligartede holdninger til, hvordan kristendommen skulle forstås.

Det diskursive felt kan dog udvides med et tema, der ikke fremgår af Blædels artikel – nemlig polygami. Som tidligere nævnt, blev mormonernes praktisering af polygami offentligt kendt i Danmark i 1853. Efter offentliggørelsen af Mormonkirkens religiøse doktrin med denne

⁹⁹ Sørensen 1985, s. 53-54.

¹⁰⁰ Fædrelandet d. 8. jul. 1857, s. 635-638.

¹⁰¹ **Bedrageri:** Berlingske Tidende d. 26. sep. 1854, s. 1; Berlingske Tidende d. 20. okt. 1854, s. 1; Berlingske Tidende d. 9. sep. 1858, s. 2-3; Berlingske Tidende d. 17. sep. 1858, s. 2; Flyveposten d. 19. apr. 1855, s. 1-2; Flyveposten d. 1. aug. 1856, s. 1; Fædrelandet d. 5. aug. 1850, s. 713-716; Fædrelandet d. 8. jul. 1857, s. 635-638. **Udvandringen til USA:** Berlingske Tidende d. 10. okt. 1851, s. 1; Berlingske Tidende d. 3. maj. 1853, s. 2; Berlingske Tidende d. 26. sep. 1854, s. 1; Berlingske Tidende d. 24. apr. 1856, s. 1; Berlingske Tidende d. 17. sep. 1858, s. 2; Flyveposten d. 5. mar. 1851, s. 1; Flyveposten d. 19. apr. 1855, s. 1-2; Flyveposten d. 15. okt. 1855, s. 1; Flyveposten d. 7. apr. 1856, s. 1; Flyveposten d. 1. aug. 1856, s. 1; Flyveposten d. 7. maj. 1857, s. 1-2.

¹⁰² Berlingske Tidende d. 15. dec. 1855, s. 1; se **footnote** 88, 92, 101.

ægteskabsform, blev polygami et centralt tema i fremstillingen af mormonerne og deres kirke i dagspressen i 1850'erne.¹⁰³ Eksempler med temaet polygami ses hos to avisartikler – et læserbrev samt en beretning fra en konverteret mormon – fra Berlingske Tidende i 1854. Af læserbrevet fra d. 20. oktober fremgår det tydeligt, at der tages afstand til polygami, da det fremstilles som en forkert og umoralsk ægteskabsform:

”Hvorvidt det er overensstemmende med christelig Tolerancepligt, at lade en saadan Lære offentlig forkyndes og ikke at lægge Mormonprædikanterne et Straa i Veien, naar de forlokke enfoldige Sjæle og umyndige pigebørn til at forlade deres Fædreland, for mange tusinde Mile borte at overgive sig værgeløse i deres Forføreres Hænder, maa jeg overlader Andre at bedømme.”¹⁰⁴

Citatet illustrerer, at der i offentligheden tilsyneladende var en bekymring for at lade Mormonkirkens missionærer prædike deres lære om det guddommelige ægteskab, da man frygtede for de unge danske piger og kvinders sikkerhed. Mormonkirken blev dermed fremstillet som en forførende organisation, man skulle være på vagt overfor. Lignende fremstilling ses hos beretningen fra september:

”Fra den Tid de fortalte mig, at de selv vare Guder, og at de maatte have saa mange Hustruer, som de vilde, alle dem, som vare Guder, og at de kunde tage enhver Mands hustru, som de lystede, da var jeg ligesaa kold for den mormonske Lære, som Jisstumperne ere imod hinanden.”¹⁰⁵

Hermed tages der ikke blot afstand til mormonernes lære om polygami, men også til Mormonkirkens gudelære. Kirkens lære indbefatter bl.a., at mormonerne efter døden har potentialet til at blive guder og blive ligesom Gud uden at Guds rolle nedprioriteres.¹⁰⁶ Med afsæt i de behandlede tekster har danskerne tilsyneladende været forargede overfor mormonerne og deres religiøse doktriner, hvilket kan have medvirket til en øget frygt for, hvad der kunne ske, hvis man lod sig involvere med mormonerne. Mormonkirkens læresætninger om polygami og

¹⁰³ Berlingske Tidende d. 26. sep. 1854, s. 1; Berlingske Tidende d. 20. okt. 1854, s. 1; Berlingske Tidende d. 24. apr. 1856, s. 1; Berlingske Tidende d. 9. sep. 1858, s. 2-3; Flyveposten d. 19. apr. 1855, s. 1-2; Flyveposten d. 7. apr. 1856, s. 1; Flyveposten d. 7. maj. 1857, s. 1-2; Flyveposten d. 4. dec. 1857, s. 3.

¹⁰⁴ Berlingske Tidende d. 20. okt. 1854, s. 1.

¹⁰⁵ Berlingske Tidende d. 26. sep. 1854, s. 1.

¹⁰⁶ Talbot 2013, s. 21-22; Trepanier og Newswander 2012, s. 80; 133.

menneskets mulighed for selv at blive gud er så afvigende fra den lutherske tro, at mormonerne beskrives som åndelige kvaksalvere: "Der sørges meget omhyggeligen for, at ingen Qvaksalver faaer Lov til at ødelægge Folks Legemer; men de aandelige Qvaksalvere synes at have Lov til at ødelægge saamange Sjæle som de ville."¹⁰⁷ Mormonkirken fremstilles særdeles negativt, idet trosretningen fremstår som en kirke, der ødelægger folk og ikke beriger folks åndelige liv. Dette tyder på, at polygamidoktrinen indenfor Mormonkirken kan have medvirket til en yderligere bekymring fra danskernes side ift. deres syn på mormonerne. Samfundsdiskursen der cirkulerede om mormonerne i det danske samfund, blev ligeledes præget af denne bekymring. Disse artikler supplerer til det førnævnte diskursive felt – hvori nodalpunktet Mormonkirken/mormonerne indgår – med momenterne: Kvaksalvere, polygami, flerkoneri.¹⁰⁸

Foruden de generelle belyste temaer som Mormonkirken er blevet forbundet med i dagspressen, kan der anskues flere interessante og særlige fremstillinger af mormonerne. Dette ses f.eks. hos Fædrelandet i 1850, der bragte en gengivelse af et brev omhandlende et møde i en togkupe mellem en mormon og en ikke-mormon i USA. Den negative diskurs om mormoner er tydeliggjort, idet brevets forfatter beskriver mormonen på racistisk vis og fremhæver personlige træk hos mormonen:

"Hans Person var i Høi Grad modbydelig. Hans Pande var tilbagefaldende, Øinene laae saa dybt inde i Hovedet, at man neppe saae dem; den tykke Underlæbe hang ned med hint Udtryk af Raahed, der betegner de fleste Mennesker, som have overgivet sig til en dyrisk Egenkjærlighed; om Øienkrogen laae tilrige Rynker, som hos Bedragere [...]"¹⁰⁹

Denne racistiske mormonbeskrivelse tyder på, at man både i Danmark og USA til dels kan have anset mormonerne for at være en slags undermennesker, der havde ladet sig hjernevaske af Mormonkirken, hvorefter de selv udviklede sig til bedragere. Dermed blev Mormonkirken fremstillet som en kirke, der lokkede svage individer til sig med deres falske lære, hvorefter de blev indoktrineret og endte som bedragere bag religionens maske. Denne racistiske vinkel på mormonerne er særlig interessant, fordi denne fremstilling er den eneste af sin slags ud fra det behandlede kildemateriale i dette speciale. Artiklen bidrager hermed til den negative diskurs om

¹⁰⁷ Berlingske Tidende d. 20. okt. 1854, s. 1.

¹⁰⁸ Se **footnote** 103, 104.

¹⁰⁹ Fædrelandet d. 5. aug. 1850, s. 714.

Mormonkirken/mormonerne, men med et fokus, der adskiller sig fra de øvrige fremstillinger i dagspressen. Som tidligere anvist var temaet bedrageri knyttet til fremstillingen af mormonerne i flere avisartikler fra 1850'erne. Det er imidlertid kun hos Fædrelandet, at bedrageri og mormonernes dyriske egenkærlighed forbindes med fysiske kendetegn hos mormonerne. Foruden de fysiske bedrageriske træk, som brevets afsender mener at kunne anskue hos mormonen, fremhæves mormonens dyriske træk ligeledes: "[...] hans Hud var furet og rynket og Munden afskyelig. Svære Skuldre, et bredt Bryst og en undersætsig Figur gav dette Menneske Udseende af en dyrisk, men listig Cyclop. Hans tale svarede til hans Ydre. Allevegne sporedes Bedrageren, ingensteds Propheten."¹¹⁰ Mormonen karakteriseres ikke blot en bedragerisk og egenkærlig person, men også som en udspekuleret enøjjet kæmpe. Fremstillingen af mormonerne og deres kirke illustrerer den nedladenhed, der var rettet mod mormonerne i det danske samfund. Indholdet i diskursen om Mormonkirken der cirkulerede i 1850'erne kan suppleres med racisme samt nedladende undertoner.

Endnu en vinkel på Mormonkirken der adskiller sig fra den gængse fremstilling af mormonerne i dagspressen i 1850'erne fremgår af to avisartikler, hvori mormonerne sættes i forbindelse med kriminalitet. En gengivelse af et brev i Flyveposten fra 1851, afdækker en konflikt mellem mormoner og ikke-mormoner, der opstod på baggrund af en mormons udtalelser: "[...] og efter nogle Spetakler blev der foretaget en Discussion, hvori en af de meest fanatiserede Mormoner erklærede, at der i Aalborg ikke eksisterede nogen christelig Kirke, og at Præsterne vare nogle Hedninge."¹¹¹ Flyveposten benytter denne forklaring af konfliktens eskalering til at fremstille mormoner som potentielle farlige kriminelle: "En Mormon, som vilde stene Folk fra sit Tag blev arresteret; hans Vinduer bleve slaede ind [...]"¹¹² Hvad der umiddelbart virker som selvforsvar fra mormonens side, fremhæves som en uforstående og forkert handling i en konflikt, hvor mormonerne alene bar ansvaret pga. deres udtalelser om Folkekirken. Det er dermed ikke Mormonkirkens modstandere, der fremstilles i negativt lys.

At mormonerne skulle være farlige kriminelle mennesker, fremhæves ligeledes hos Berlingske Tidende i 1857. Af artiklen fremgår det, at en mand har dræbt sin kone, fordi hun ikke

¹¹⁰ Fædrelandet d. 5. aug. 1850, s. 714.

¹¹¹ Flyveposten d. 28. jun. 1851, s. 2.

¹¹² Flyveposten d. 28. jun. 1851, s. 2.

ønskede at konvertere til Mormonkirken: ”Konen skal imidlertid bestemt have vægret sig indtil Manden i sin religiøse Forvirring paastod, at en Engel havde aabenbaret sig for ham og befalet ham at dræbe hende, hvis hun ikke godvillig vilde blive Mormon.”¹¹³ Hermed er det ikke blot den konverterede danske mand, der er den farlige og frygtede, men det er mormonernes tro også. Mormonkirkens tro fremstilles dermed i artiklen som yderst skadelig, eftersom den kan få mennesket til de værste forbrydelser i religionens navn: ”Da Konen endnu modsatte sig, overvældede han hende i Sengen, bibragte hende store Knivstik i Underlivet og skar tilsidst Halsen over paa hende.”¹¹⁴ Som det tydeligt fremgår, adskiller denne artikel sig markant fra de øvrige behandlede avisartikler. Avisartiklens fokus var at fremstille Mormonkirkens religiøse læresætninger som et religiøst vanvid, der i sidste ende kunne føre til mord. Formålet med avisartiklen har – udover at oplyse om en grov forbrydelse – været at advare den danske befolkning om Mormonkirken som tidligere anvist. Her tager advarslen blot skridtet videre, idet den forbinder mormonernes tro med mord. Ud fra dette kan der spores en kriminel diskurs knyttet til fremstillingen af mormonerne. Dette indikerer, hvordan mormonerne på trods af de på daværende tidspunkt havde opholdt sig i Danmark nogle år, stadig var underlagt megen mistro fra danskernes side – og at denne mistro især var forbundet med mormonernes religion.¹¹⁵

I det følgende afsnit vil jeg afslutte analysedelen af første nedslag med en avisartikel fra Berlingske Tidende. Avisartiklen er ligeledes et eksempel på en afvigende fremstilling af mormonerne ift. de påviste ordinære fremstillinger i årene 1850-1860. Denne artikel er særlig interessant, fordi den ikke udelukkende fremstillede mormonerne i et negativt lys, men også fremhævede mormonernes positive og menneskelige sider: ”Det falder snart i Øinene, at de have gode Egenskaber. De ere meget vindskibelige og have udført en utrolig Mængde Arbeide til Landets Opdyrkning og Forbedring.”¹¹⁶ For første gang var den danske befolkning – hos Berlingske Tidende i 1850’erne – blevet præsenteret for et billede af mormonerne som et arbejdsomt folk, der har været til gavn for USA's forbedringer. Dermed belyser artiklens afsender karaktertræk hos mormonerne, der hidtil ikke havde været fremme i den danske dagspresse. Foruden beskrivelsen af mormonerne som flittige, fremstilles de også som retskafne borgere: ”Massen af Folket er

¹¹³ Berlingske Tidende d. 5. feb. 1857, s. 1.

¹¹⁴ Berlingske Tidende d. 5. feb. 1857, s. 1.

¹¹⁵ Sørensen 1985, s. 35.

¹¹⁶ Berlingske Tidende d. 9. sep. 1858, s. 2.

retskaffen og pligtopfyldende; den betaler samvittighedsfuldt sin Gjæld, holder Huusgudstjeneste Morgen og Aften, lever fredelig indbyrdes[...] og i det hele ville Mormonerne under sædvanlige Forhold blive betragtede som gode Borgere og Naboer.”¹¹⁷ Mormonerne fremstilles dermed som et godt folk, man kan have tillid til og som ikke har ondt i sinde. Kaster vi derimod blikket på fremstillingen af Mormonkirken som en organisation, var ordlyden i artiklen en ganske anden: ”Det har aabenbart altid været deres snilde Lederes Formaal at give Folket fuldt op af Arbeide, for derved at forhindre dem fra at tænke og saaledes opdage det uhyre Bedrag, for hvilket De ere Offre.”¹¹⁸ Vi ser her, at Mormonkirkens ledelse blev kritiseret for at bedrage kirkens medlemmer, hvilket minder om tidligere eksempler, hvor mormoner var blevet karakteriseret som bedrageriske mennesker. I dette tilfælde er det imidlertid ikke alle mormonerne, der skæres over en kam, men derimod kun Mormonkirkens ledelse: ”[...] den præstelige Despotisme, der er endnu værre end den russiske, fordi den behersker Menneskene ved hjælp af deres religiøse Fordom og overtroiske Frygt.”¹¹⁹

Lignende fokus så vi tidligere, da Mormonkirkens grundlægger blev kritiseret for at være en bedrager, men i denne artikel forstærkes ledelseskritikken. I avisartiklen påpeges det nemlig, at det er størstedelen af Mormonkirkens medlemmer, der kontrolleres af kirken og som er blevet ofre for trosretningen. Med andre ord kan fremstillingen af mormonerne i denne artikel forstås på den måde, at man ikke skulle frygte mormonerne som mennesker, eftersom de var forblindede stakler, der var havnet i ledelsens kløer indenfor Mormonkirken. Det var derfor Mormonkirken, der var den egentlige grund til bekymring, især pga. nogle af deres religiøse overbevisninger og fortolkninger: ”Det er ogsaa kjærligt og christeligt at dræbe dem, der have forkyndet sig haardt mod Kirken, eller som formodes at ville gjøre dette ved at falde fra og aabenbare den mystiske Ordens skrækkelige Hemmeligheder.”¹²⁰ Hermed forbindes Mormonkirken endnu engang med kriminalitet, som i dette eks. tager afsæt i kirkens religiøse doktriner. Eftersom denne artikel i Berlingske Tidende er den eneste i perioden 1850-1860, der også formår at fremstille positive elementer og træk ved mormonerne som mennesker, opstår der hermed en antagonisme i diskursen. Antagonismen kommer til udtryk, idet fremhævelsen af mormonerne som et

¹¹⁷ Berlingske Tidende d. 9. sep. 1858, s. 2.

¹¹⁸ Berlingske Tidende d. 9. sep. 1858, s. 2.

¹¹⁹ Berlingske Tidende d. 9. sep. 1858, s. 2.

¹²⁰ Berlingske Tidende d. 9. sep. 1858, s. 3.

retskaffent og arbejdsomt folk kolliderer med den hidtidige diskurs om mormonerne, som værende overtroiske bedragere. Fremstillingen af Mormonkirken og dens ledelse bevarer dog den negative diskurs, der hidtil er påvist i analysen. Der er derfor ikke tale om en decideret ændring i diskursen om Mormonkirken/mormonerne i 1850'erne. Men der er hermed påvist en nuanceret fremstilling, hvor Mormonkirken og mormonerne skarpt adskilles. Denne adskillelse i fremstillingen vil ligeledes fremgå af sidste nedslagsanalyse.

Overordnet set har den hidtidige analyse af, hvordan Mormonkirken er blevet fremstillet i udvalgte aviser fra den danske dagspresse påvist, at Mormonkirken og dens medlemmer ikke blev modtaget med åbne arme hos danskerne og i den danske offentlighed i 1850'erne – snarere tværtimod. Mormonerne blev mødt af et dansk samfund, der i høj grad endnu ikke havde taget religionsfriheden til sig i praksis, hvilket medførte sammenstød pga. religiøse og kulturelle forskelligheder. Mormonkirken blev i den danske dagspresse dermed fremstillet, som en farlig sekterisk og kættersk trosretning med et ugudeligt og bedragerisk folk. Avisartiklernes formål var ofte at advare den danske befolkning imod at lade sig forføre af mormonerne, da man frygtede for den enkeltes danskers ve og vel samt den kristne lutherske kulturarv. Som det fremgår af ovenstående analyse, kan det påvises, at diskursen om Mormonkirken/mormonerne i perioden 1850-1860 er hegemonisk. Dvs., at diskursen er entydig på trods af, at den består af forskellige momenter, da alle momenter er fastlagt i en negativ diskurs i det diskursive felt.

Polygami – reaktionerne på det "guddommelige" ægteskab

I dette kapitel vil jeg ud fra mit kildemateriale analysere fremstillingen af Mormonkirken i den danske dagspresse med særligt fokus på Mormonkirkens praktisering af polygami i perioden 1880-1900. Temaet polygami er – efter min mening – uundgåeligt at forholde sig til, når man beskæftiger sig med Mormonkirkens historie, netop fordi denne praksis mødte så meget modstand – både i USA og Danmark.¹²¹ Artikelgennemgangen i dette nedslag tager udgangspunkt i en artikel fra Social-Demokraten fra 1880, som var blevet tilsendt fra fire skandinaviske præster i Chicago med det formål at afsløre "mormonismens vederstyggeligheder" overfor danskerne.¹²² Artiklen repræsenterer den udbredte negative opfattelse af mormonerne og deres praktisering af

¹²¹ Allen 2017, s. 134-135; Bushman og Bushman 2001, s. 69; Gordon 2002, s. 205; Paulsen 2012, s. 47; Talbot 2013, s. 33; Östman 2010, s. 142.

¹²² Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1.

polygami i den danske dagspresse i denne periode. Artiklen indeholder følgende temaer: Lav giftealder, undertrykkelse samt Mormonkirkens hvervning af nye hustruer.¹²³

I avisartiklen fremhæves ønsket om at advare danskerne mod mormonerne som folk, men også mod Mormonkirkens religiøse læresætninger. Hermed fylder mormonernes polygamipraksis en del i fremstillingen, hvor nodalpunktet Mormonkirken/mormonerne indlemmes i en negativ diskurs. Dette kommer til udtryk under temaet lav giftealder – et tema som blev behandlet i flere aviser fra den undersøgte periode.¹²⁴ Af artiklen fremgår det, at de børn og unge som blev tidligt gift ind i mormonismen, i sidste ende kunne risikere at betale med deres eget liv pga. den polygame ægteskabsform:

”Den lovgivende Forsamling i Utah (som desværre er i Mormonernes hænder) udgav en Lov, at Drengene kunde gifte sig ved 15-Aars Alderen og Piger fra 12-Aars Alderen. Drengene blev næsten tvungne til Flerkoneri; de havde Tilladelse til at gifte sig med deres halvsøstre; Piger blev ”tiltraadte” (d. e. tvungne) til at gifte sig med deres egen Onkel, og snart døde de af Fortvivlelse og Sorg.”¹²⁵

Som citatet illustrerer, fremhæves ikke blot den lave giftealder, men også Mormonkirkens accept af ægteskaber indenfor familien, hvilket med al sandsynlighed ikke faldt i god jord hos den enkelte dansker. Lignende afstandtagen til mormonernes polygami fremgår af en artikel fra 1892, hvor børn bliver fremstillet som uskyldige ofre, der er blevet indfanget i den værst tænkelige ægteskabsform. Artiklen henviser til en sag i Sverige, hvor en 12-årig forældreløs pige blev solgt til nogle mormoner for 20 kr. således, at kommunen ikke længere skulle betale for pigens underhold:

”Man skal lede efter afskyeligere Begivenhed paa dette omraade. Det er jo noget alle Mennesker ved, at Mormonernes Motiv til at tage unge Kvinder med til Saltsøen, er at forsyne Flerkoneriet med nye Ofre og derved gøre sig fortjente af Polygamisternes Ypperste.”¹²⁶

Ud fra dette fremstilles Mormonkirken som en kirke med de værste tilbøjeligheder, og som udelukkende havde intentioner om at hverve små og uskyldige piger til Utah for at udbrede det, de anså som det guddommelige ægteskab, nemlig flerkoneri. Allerede her i artikelgennemgangen

¹²³ Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1.

¹²⁴ Berlingske Tidende d. 24. nov. 1882, s. 2; Social-Demokraten d. 31. jan. 1880, s. 2; Social-Demokraten d. 18. aug. 1892, s. 2.

¹²⁵ Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1.

¹²⁶ Social-Demokraten d. 18. aug. 1892, s. 2.

og fra den sidstnævnte avisartikel får vi en fornemmelse af, at Mormonkirkens religiøse doktrin om polygami, fyldte meget i fremstillingen af kirken i Danmark. Dette fremgår ligeledes af Östmans forskning, der bl.a. fokuserer på fremstillingen af Mormonkirken i den finske presse, samt hvilke emner mormonerne blev relateret til. Heri pointerer Östman, at polygami generelt var et af de helt store emner i den finske presse, især i 1880'erne.¹²⁷ Dermed har Danmark og Finland haft de samme fokusområder i deres fremstillinger af Mormonkirken. Denne kritik mod mormonernes praktisering af polygami foregik også i amerikanske aviser, og leverede endda materiale til den tidlige kritik af Mormonkirken i Danmark.¹²⁸ Pressedækningen i Danmark, Finland og USA viser altså, at kritikken mod Mormonkirkens religiøse doktrin med polygami var et generelt fænomen. Sørensen fremviser lignende observation, idet han fremhæver, at kirkens modstandere ofte reducerede Mormonkirkens religiøse lære til kun at omhandle polygami. Sørensen påpeger i denne forbindelse, at denne fremstilling gjorde det vanskeligt for flere danskere at forstå, hvorfor der var et flertal af danske kvinder, der lod sig døbe ind i Mormonkirken.¹²⁹

Det ovennævnte tema vedr. den lave giftealder, leder undersøgelsen hen til temaet undertrykkelse. Ud fra de skandinaviske præsters advarende artikel fremgår det tydeligt, at Mormonkirken fremstilles som en kirke, der fratager kvinder og piger deres frihed og rettigheder:

”En 15-Aarig Pige blev bunden på Hænder og Fødder af sin Fader og pisket, fordi hun ikke vilde ægte en gammel Polygamist. En uvillig første Hustru blev laaset inde, medens hendes Mand flyttede det bedste af Bohavet til et andet Hus for en ny ”anden” Kone.”¹³⁰

Ud fra dette hersker der ingen tvivl om, at Social-Demokratens intention har været at forbinde polygami med undertrykkelse, urimeligheder samt en nedværdigende behandling af de piger og kvinder, der havde ladet sig indvillige i et sådant ægteskab, eller som direkte var tvunget til det. Relateret til den undertrykkelse som flere piger og kvinder blev udsat for i det polygame ægteskab – iflg. Social-Demokraten – fremgår det ligeledes, at de blev anvendt som arbejdskraft og en slags handelsvare for deres mænd. Dette skildres ikke i eksempelartiklen, men i en anden avisartikel fra Social-Demokraten i 1880:

¹²⁷ Östman 2010, s. 124, 142.

¹²⁸ Allen 2017, s. 69-70.

¹²⁹ Sørensen 1985, s. 37.

¹³⁰ Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1.

”Dette værdige Eksempel af De Sidste Dages Hellige vurderer sit Muldyr højere end denne sin Hustru; ti gifteværdige Kvinder, siger han, er der nok af i Utah; men et Trækdyr faaer man ikke uden Penge. Har han ikke Arbeide for hende på sin egen Farm, lejer han hende ud som Daglønnerske til andre, men tager selvfølgelig selv Lønnen.”¹³¹

Denne fremstilling af polygami belyser, hvordan kvinderne ikke blot skulle forholde sig til deres mands nye koner – som skulle være deres søsterkoner eller medhustruer – men samtidig blev udsat for hårdt fysisk arbejde. Iflg. Daynes var flere polygame familier bønder, og det var derfor ikke ualmindeligt, at både mænd og kvinder var nødsaget til at arbejde.¹³² Under alle omstændigheder blev polygami anset som værende et altødelæggende fænomen for den enkelte kvinde, der var underlagt Mormonkirkens religiøse lov. Iflg. denne religiøse lov blev en kvinde ødelagt af Herren, hvis hun ikke var tro mod sin mand og tjente ham.¹³³ Manden var imidlertid ligeledes underlagt religiøse påbud der krævede, at en mand skulle tage flere hustruer til sig, hvis han ikke ville fordømmes til evig tid.¹³⁴ Som de fire skandinaviske præster gjorde opmærksom på i deres artikel, har det ikke været let for de kvindelige mormoner i Utah at acceptere nye hustruer, hvilket skulle få en afgørende betydning: ”Overalt i Territoriet er der Grave af Kvinder, som er blevne ofrede, fordi de ikke villet samtykke med deres Mænd i at tage flere Hustruer.”¹³⁵

Lignende eksempel ser vi i Jyllands-Posten, hvor en mormonsk biskop forsøger at dræbe nogle af sine koner med en dynamit – dog ikke af samme årsag, men pga. manglede husfred: ”Mormonbiskoppen von Aplev var kommen til den erkendelse, at for mange Koner i et Hus ikke fremmede den huslige fred, og besluttede derfor foreløbig at skille sig af med et par Stykker.”¹³⁶ Som tidligere nævnt under analysen til det første nedslag blev polygami kædet sammen med kriminalitet. Den kriminelle diskurs, der cirkulerede om mormonerne i 1850’erne gjorde sig dermed ligeledes gældende i 1880’erne. Denne diskurs om mormonerne har altså ikke ændret sig, og fremstillingen af Mormonkirken er til dels farvet af den tidligere fremstilling i dagspressen. Foruden den kriminelle diskurs er det åbenlyst, at Social-Demokraten sætter kvindernes undertrykkende position – i Mormonkirken og blandt mormonerne – på dagsordenen. Dette gøres

¹³¹ Social-Demokraten d. 15. jul. 1880, s. 3.

¹³² Daynes 2001, s. 119.

¹³³ Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1.

¹³⁴ Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1; Schmidt 1983, s. 17.

¹³⁵ Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1.

¹³⁶ Jyllands-Posten d. 11. aug. 1883, s. 2.

bl.a. ved at fremhæve mord som en konsekvens, når kvinderne ikke ville acceptere den guddommelige lov om polygami samt mordforsøg, hvis kvindernes interne stridigheder påvirkede husfreden. Mere undertrykkende kan fremstillingen af nodalpunktet næppe blive. Temaet undertrykkelse var udbredt i fremstillingen af Mormonkirken i den danske dagspresse, og kan derfor anskues i en række artikler fra perioden.¹³⁷

Temaet undertrykkelse hænger i høj grad sammen med, at mormonerne især var berygtede for at hverve nye hustruer i de lande, hvor de forsøgte at vinde nye tilhængere til deres kirke. Hvervning af kvinder til polygame ægteskaber var hermed et emne, man var interesseret i at oplyse om i den danske dagspresse.¹³⁸ Ud fra de fire skandinaviske præsters artikel fremgår det tydeligt, at der tages afstand til mormonernes indsamling af koner:

”Nu begynde disse Løstgite ”Hellige” at underhandle med dem, som skulde rejse til Staterne eller fremmede Lande som Missionærer, om at hverve en eller flere Hustruer for dem ekstra [...] men Missionærerne selv vilde ogsaa have Hustruer ekstra og havde altid det første Valg.”¹³⁹

Hermed bliver de kommende hustruer anset som en handelsvare, hvor det gjaldt om at komme først til mølle, hvis man ville sikre sig en pæn kone til samlingen. Som nævnt under temaet undertrykkelse og hos Daynes, blev de mandlige mormoners koner også brugt som arbejdskraft – en arbejdskraft, der gjorde det muligt for den enkelte mormon at tjene flere penge til husholdningen, hvilket var altafgørende. Denne opfattelse af kvinder som en handelsvare belyser, at diskursen om Mormonkirken/mormonerne også indeholder elementer af handel med kvinder, når det kommer til emnet polygami. Denne handel fremstilles yderst negativt:

”Naar et Selskab af Nyankomne ankom til Salt Lake City, og de var slupne ind i ”Kreaturgaarden” ved Tiendebonden, kunde man undertiden se Mormonerne skynde sig til dette fri ”Marked” for at udvælge sig en ”anden” eller maaske en ”femte” Hustru!”¹⁴⁰

De gejstlige afsendere beskrev altså hvervningen af nye koner som et frit marked, hvor kvinderne er placeret som kvæg i en baggård til offentlig udvælgelse. Ud fra dette kan det anskues,

¹³⁷ Jyllands-Posten d. 29. okt. 1898, s. 1; Jyllands-Posten d. 5. nov. 1899, s. 1; Social-Demokraten d. 25. jan. 1880, s. 2; Social-Demokraten d. 15. jul. 1880, s. 3; Social-Demokraten d. 2. jul. 1884, s. 2.

¹³⁸ Jyllands-Posten d. 29. okt. 1898, s. 1; Jyllands-Posten d. 5. nov. 1899, s. 1; Social-Demokraten d. 25. jan. 1880, s. 2; Social-Demokraten d. 27. mar. 1884, s. 2; Social-Demokraten d. 18. aug. 1892, s. 2.

¹³⁹ Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1.

¹⁴⁰ Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1.

at kvinderne har befundet sig i en ydmygende og respektløs situation, hvormed den polygame praksis fremstilles som smagløs med manglende empati for de hvervede unge piger og kvinder. Ud fra det behandlede kildemateriale og tidligere nævnte forskningslitteratur, hersker der ingen tvivl om, at polygami var uønsket i det danske samfund, og man foragtede den udlevede polygamipraktisering i USA. Som det fremgår af en avisartikel fra Jyllands-Posten, foreslår man på humoristisk vis, hvordan man evt. kunne komme polygami til livs én gang for alle:

”Det Værste er, at man ikke veed, hvad man skal gjøre for at komme Flerkoneriet til Livs. Der vist kun een Vej at gaa: Lave en Lov om at Mormonerne skulle have alle deres Svigermødre i Huset. Det Middel kan umuligt slaa klik.”¹⁴¹

I det følgende vil jeg fremhæve de få artikler fra perioden 1880-1900, der adskiller sig fra den gængse omtale af Mormonkirkens praktisering af polygami. Jeg vil lægge ud med en avisartikel fra Berlingske Tidende, hvor en fransk forfatter besøger en mormonsk familie i mormonstaten Utah.¹⁴² Her blev læseren af Berlingske Tidende for første gang – ud fra det valgte kildemateriale – introduceret for mormonernes egne synspunkter og fremstillinger af, hvad det vil sige at leve i polygami. Som det fremgår af avisartiklen, tales der overvejende *med* mormonerne selv og ikke *om* dem. Dog indeholder avisartiklen også kritiske stemmer imod mormonismen, f.eks. ift. mormonernes lave giftealder, som tidligere anvist. Alligevel bliver polygami til dels fremstillet, som retfærdigt og kærligt ud fra mormonernes egne udlægninger: ”Enhver af vores Hustruer har, paa faa Undtagelse nær, sit eget Hjem; enhver har Krav paa den samme kærlighed; Ægtemanden maa boe omtrent lige lang Tid hos enhver af sine Hustruer samt see dem alle, om muligt hver Dag.”¹⁴³ Hermed retfærdiggøres den polygame livsstil med, at der ikke måtte gøres forskel på konerne. Fremstillingen af polygamipraktiseringen var derfor ikke entydig og udelukkende negativ som hidtidige holdninger og advarsler, der var kommet til udtryk i dagspressen. Samtidig pointeres det også hos mormonen, at der ikke var tale om harem-lignende forhold: ”De troe, at vi ere Mænd saaledes som Paschaerne i Orienten, nedsunkne i vellyst og utugtigt levnet, at vi leve i et slags Harem, ikke beboet af legitime Hustruer, men af Favoritslavinder. Dette er en stor Feiltagelse.”¹⁴⁴ Dette illustrerer, at den interviewede mormon ikke selv mente, at der var tale om undertrykkelse i

¹⁴¹ Jyllands-Posten d. 5. nov. 1899, s. 1.

¹⁴² Berlingske Tidende d. 24. nov. 1882, s. 2.

¹⁴³ Berlingske Tidende d. 24. nov. 1882, s. 2.

¹⁴⁴ Berlingske Tidende d. 24. nov. 1882, s. 2.

det polygame forhold, da alle hustruer ansås som værende legitime og ikke var reduceret til en slaves position. På trods af, at denne artikel lægger vægt på mormonernes egne opfattelser af polygami, påpeges det som en afsluttende bemærkning, at det kun er Mormonkirkens forsvarer samt præster, der er blevet interviewet.¹⁴⁵ Dette kan indikere, at man fra avisens side appellerer til, at den enkelte læser skal forholde sig kritisk til mormonernes udtalelser. Avisartiklen skaber en mindre antagonisme i diskursen om Mormonkirken, idet den inkluderer mormonernes positive oplevelser af at leve i polygami. Antagonismen er imidlertid ikke særlig solid, eftersom artiklen som tidligere nævnt, også indeholder kritiske perspektiver på mormonernes ægteskabelige livsstil.

Endnu et eksempel på, at polygami blev fremstillet mere nuanceret ses hos to avisartikler fra henholdsvis Berlingske Tidende og Jyllands-Posten. Artiklerne tager begge udgangspunkt i et interview med en kvinde, der var den 17. kone til mormonlederen Young. Hendes udlægning af den polygame livsstil er ikke entydig, men forholder sig også positivt overfor ægteskabsformen:

”Jeg vidste, at han havde en Del andre Koner, jeg brød mig ikke om at vide hvor mange, men det har aldeles ikke virket forstyrrende paa vort Ægteskab. [...] Han førte senere kun et ringe Antal Koner ind i det hyggelige Hjem, hvor alle levede i største Samdrægtighed. Endnu er der kun 8 af Brigham Youngs Koner i Live, men endnu finder Fru nr. 17 omtrent sin eneste Glæde i Samkvemmet med sin elskede Gamals øvrige Enker.”¹⁴⁶

Det antydes, at der kunne være ubehageligheder ved tanken om at dele sin mand med andre kvinder, men ellers påpeges de positive aspekter ved livsstilen. Med andre ord blev polygami ikke udelukkende fremstillet som den rene undertrykkende elendighed for kvinderne i denne ægteskabsform, men derimod som et sammenhold mellem søsterkonerne, som udelukkende de kunne relatere sig til. Youngs kone fremhævede ligeledes, at de levede i en harmonisk familie.¹⁴⁷ Ud fra dette kan vi anskue, at der sker en antagonisme i diskursen om Mormonkirken og dens religiøse doktrin med polygami, eftersom polygami i disse avisartikler ikke sidestilles med kvindehandel, tvang, lav giftealder eller decideret undertrykkelse. Den hidtidige påviste diskurs om polygami bliver hermed udfordret af de tre sidstnævnte artikler, der forsøger at ændre opfattelsen af polygami. Denne antagonisme er imidlertid ikke stærk nok til at ændre diskursen om

¹⁴⁵ Berlingske Tidende d. 24. nov. 1882, s. 2.

¹⁴⁶ Jyllands-Posten d. 17. apr. 1894, s. 1.

¹⁴⁷ Berlingske Tidende d. 21. apr. 1894, s. 2.

Mormonkirkens polygami. Der opstår altså ikke en hegemonisk intervention, hvilket skyldes – som påvist i de analyserede kilder – at de efterfølgende avisartikler i 1890'erne vender tilbage til den negative diskurs ift. mormonernes ægteskabsform.

Min artikelgennemgang har fremvist tre emner, der ofte blev italesat i den danske dagspresse: Lav giftealder, undertrykkelse samt Mormonkirkens hvervning af nye hustruer. Disse temaer var typiske for fremstillingen af Mormonkirken og dens religiøse lære om polygami i perioden fra 1880-1900. Knyttet til temaerne kan der anskues en række momenter, der indgår i det diskursive felt: Bigami, harem, bedrag, mormonhannerne, afskyelighed, kynisk, kvinders svagheder, svage og uvidende mennesker, ofre, skurke, vederstyggelighed, grusomhed, vanvid, selvmord, had mellem hustruer samt knuste hjerter.¹⁴⁸ Disse momenter adskiller sig fra momenterne under første nedslagsanalyse, men fastholder den negative diskurs der cirkulerede om Mormonkirken og dens medlemmer. Momenter fra første nedslagsanalyse som f.eks. trælsom, overtro, falskhed, løgnere, fanatikere samt tåbelig tro fra, er helt fraværende i anden nedslagsanalyse, hvor momenterne tydeligvis kun omhandler polygami. Dette viser, at diskursen har udviklet sig og ændret indhold, da diskursens indhold altså ikke længere tager afsæt i at fremstille Mormonkirkens religion, som en falsk og kættersk lære med fanatiske og løgnagtige medlemmer.

Diskursen i andet nedslag bærer derimod præg af et generelt fokus på kvinder der – iflg. den gængse fremstilling i dagspressen – var underlagt undertrykkelse pga. religiøse påbud. Som Allen understreger, var bekymringen stor i den danske befolkning – især for de danske kvinder – da man frygtede, at de kvinder der konverterede til mormonismen, ville blive gift med ældre mænd med mange koner.¹⁴⁹ Danskerne udviste derfor en bekymring overfor Mormonkirkens lære, eftersom de formentlig har følt, at den polygame livsstil var en trussel mod det kulturelle og velkendte monogame ægteskab, som danskerne selv levede i. Danskerne havde imidlertid ingen grund til at frygte polygami, iflg. Paulsen, eftersom det aldrig blev praktiseret i Danmark. Desuden var det kun omkring 20-25% af mormonerne, der var bosat i Utah, som praktiserede polygami.¹⁵⁰ Det er interessant at bemærke, at ingen af de analyserede avisartikler i dette speciale nævner, at

¹⁴⁸ Social-Demokraten d. 20. jul. 1888, s. 1; se **footnote** 124, 137, 138.

¹⁴⁹ Allen 2017, s. 134-135.

¹⁵⁰ Paulsen 2012, s. 78-79.

polygami officielt blev afskaffet i Mormonkirken i 1890. Det fremgår kun af tre avisartikler fra den undersøgte periode, hvordan anti-polygamiloven fra 1882 i USA påvirkede nogle mormoner til at flygte fra Utah således, at de fortsat kunne praktisere polygami.¹⁵¹ Det manglende fokus på Mormonkirkens afskaffelse af polygami kunne tyde på, at der fra dagspressens side har været et ønske om at fastholde den negative diskurs om mormonerne ved konsekvent at omtale dem som et polygamt folk. Derudover er det sandsynligt, at interessen for polygami er aftaget efter dens afskaffelse, eftersom polygami ikke længere udgjorde en "trussel" overfor danskernes monogame ægteskabskultur.

Et skifte i de sortes position indenfor Mormonkirken

Dette afsnit tager afsæt i en analyse af dagspressens fremstilling af Mormonkirken i perioden 1960-1988 med fokus på Mormonkirkens holdning til og ageren overfor kirkens sorte medlemmer. Mormonkirkens "åbenbaring" i 1978, der gjorde det muligt for sorte medlemmer at besidde præstedømmet og deltage i tempelritualer var – som tidligere nævnt – en fundamental ændring i kirkens religiøse doktriner på lige fod med den officielle afskaffelse af polygami i 1890. Mormonkirkens positionering ift. racer er derfor en væsentlig del af Mormonkirkens historie. Til denne nedslagsanalyse vil jeg anvende en avisartikel som eksempel fra Berlingske Aftenavis, der er skrevet af Alain Gilette. Avisartiklens formål er at oplyse om Mormonkirkens magt og indflydelse samt kirkens historie.¹⁵² Artiklen illustrerer meget vel den generelle fremstilling af mormonerne i dagspressen fra 1960-1988, da den indeholder temaerne: Diskrimination og sorte præster, herunder kirkelig ligestilling.¹⁵³ Temaerne vil blive behandlet samlet, eftersom de er nært forbundet med hinanden. Foruden disse temaer ses ligeledes temaet polygami i en række avisartikler fra perioden.¹⁵⁴ Polygami er dermed et gennemgående og veldebatteret tema i fremstillingen af Mormonkirken i den danske dagspresse under alle tre nedslag i denne analyse. Polygami-indholdet i artiklerne fra 1960-1988 havde til formål at oplyse den danske befolkning om Mormonkirkens historie ved at fremhæve stærke karakteristika ved kirken. Yderligere forefindes

¹⁵¹ Berlingske Tidende d. 21. mar. 1882, s. 1; Berlingske Tidende d. 5. nov. 1885, s. 2; Social-Demokraten d. 12. okt. 1888, s. 2.

¹⁵² Berlingske Aftenavis d. 24. feb. 1970, s. 10.

¹⁵³ Berlingske Aftenavis d. 24. feb. 1970, s. 10.

¹⁵⁴ Aktuelt d. 10. feb. 1963, s. 12; Det Fri Aktuelt d. 22. jan. 1988, s. 12; Information d. 19. jun. 1978, s. 2; Jyllands-Posten d. 13. sep. 1963, s. 1, 2. del; Jyllands-Posten d. 13. apr. 1969, s. 30, 2. del; Morgenavisen Jyllands-Posten d. 18. jun. 1978, s. 16, 3. del.

temaet åbenbaringen i 1978, som ses i andre avisartikler fra perioden. Dette vil jeg vende tilbage til, da temaet af gode grunde ikke fremgår af min valgte artikel til artikelgennemgangen fra 1970.

Diskrimination blev tæt forbundet med Mormonkirken i USA fra 1950'erne og frem til den hævdede åbenbaring i 1978. Dette skyldtes i særdeleshed et øget samfundsfokus på de sortes borgerrettigheder i USA, hvor Mormonkirken blev udsat for massiv kritik og protester mod kirkelederne, da de blev betragtet som nogle der ville blokere for borgerrettigheder i statslovgivningen.¹⁵⁵ Racediskrimination foregik ikke udelukkende i Mormonkirken, men var også et generelt fænomen i det amerikanske samfund indtil borgerrettighedsbevægelsen opstod, hvilket jeg vil vende tilbage til. Den manglende ligestilling blandt racerne indenfor Mormonkirken medgjorde, at diskrimination samt sorte præster var omtalte temaer i den danske dagspresse.¹⁵⁶ Artiklen fremstiller et nuanceret indblik i mormonernes syn på sorte mennesker: "Negre kan kun blive mindreværdige medlemmer af mormonkirken. Mormonerne er ikke på nogen måde racister, men den sorte race nedstammer ifølge deres lære fra Kain og er følgelig ontologisk ringere væsener."¹⁵⁷ Hermed fremgår det, at mormonerne ikke karakteriseres som racister, men at mormonerne alligevel var af den overbevisning, at sorte var laverestående mennesker ift. til den hvide race. Mormonerne fremstilles altså som tvetydige i racespørgsmålet, og dermed kan diskursen om Mormonkirken udvides til at indeholde nedvurdering af andre racer. På trods af den tvetydige fremstilling af mormonerne fremhæves det tydeligt både i Jyllands-Posten og Berlingske Aftenavis, at sorte medlemmer i Mormonkirken ikke har samme status eller mulighed for at opnå den ypperste velsignelse som hvide medlemmer har:"[...] og at negre ikke for tiden kan faa adgang til de to højere afdelinger i Paradis, men kun til den laveste."¹⁵⁸ Dette må antages at have stor betydning for mormonerne, eftersom de tror på det evige liv efter døden:

"Negre kan derfor hverken optages i mormonernes præstestand eller blive delagtiggjorte i de højere grader af den guddommelige herlighed i dette og det næste liv. Men dørene står åbne

¹⁵⁵ Bringhurst 1981, s. 180-183.

¹⁵⁶ **Diskrimination:** Aktuelt d. 10. feb. 1963, s. 12; Berlingske Aftenavis d. 14. feb. 1962, s. 9; Jyllands-Posten d. 13. apr. 1969, s. 30, 2. del; Morgenavisen Jyllands-Posten d. 18. jun. 1978, s. 16, 3. del. **Sorte præster:** Aktuelt d. 10. feb. 1963, s. 12; Aktuelt d. 3. mar. 1963, s. 28, 1. sektion; Berlingske Aftenavis d. 14. feb. 1962, s. 9; Information d. 19. jun. 1978, s. 2; Jyllands-Posten d. 13. apr. 1969, s. 30, 2. del; Morgenavisen Jyllands-Posten d. 18. jun. 1978, s. 16, 3. del.

¹⁵⁷ Berlingske Aftenavis d. 24. feb. 1970, s. 10.

¹⁵⁸ Jyllands-Posten d. 13. sep. 1963, s. 1, 2. del.

for de få efterkommere af Kain som ønsker at træde ind. Det er ingen tilfældighed, at de eneste mormonstationer på det afrikanske kontinent findes i Sydafrika.”¹⁵⁹

Denne pointerede opdeling i status og religiøse goder mellem hvide og sorte medlemmer gør, at Mormonkirken fremstilles som en kirke, der ønsker at give sorte mennesker dannelse – hvis de selv henvender sig – ved at introducere dem for den eneste ”sande” kirke. Mormonerne er – som tidligere nævnt – af den overbevisning, at sorte kan forbedres som mennesker på trods af de er efterkommere af Kain. Dette belyses hos Bushman og Bushman der påpeger, at Mormonkirken ikke altid har opmuntret alle og enhver til at konvertere til mormonismen pga. kirkens præstedømmerestriktioner mod sorte af afrikansk afstamning.¹⁶⁰ Mormonmissionærene henvendte sig derfor kun modstræbende til sorte inden den hævdede åbenbaring i 1978.¹⁶¹

Denne racemæssige forskel, der officielt kunne betragtes hos Mormonkirken frem til åbenbaringen i 1978, var en generel tendens i det amerikanske samfund i 1950’erne og 1960’erne, iflg. Mauss. Mauss påpeger, at det ikke kun var Mormonkirken, der udviste racistiske tilbøjeligheder overfor sorte, idet adgangen til præstedømmet ved de teologiske seminarer var begrænset for sorte med undtagelse af de såkaldte sorte kirker. Dette skyldtes, at optagelsen på teologiske seminarer senere medførte ansættelser som præster, og eftersom sorte præster ikke var ønskværdige, var det ikke mange sorte, der blev optaget på det teologiske seminarium. Mauss påpeger, at dette ligeledes gjorde sig gældende på andre uddannelsesinstanser såsom jura og medicin.¹⁶² Således har Mormonkirken – ud fra Mauss’ betragtninger – fulgt den amerikanske samfundsstrømning og synspunkter ift. raceforskelle og ligheder, eller mangel på samme. Det er tydeligt ud fra Gilettes artikel, at der i fremstillingen af Mormonkirken i Berlingske Aftenavis har været et ønske om, at denne racemæssige uretfærdighed og diskrimination snart måtte få en ende: ”Liberale mormoner er irriterede over den for adskillelsen tilgrundliggende fabel, men hierarkiet venter koldblodigt på en guddommelig anordning, der kan bortvaske den mørke forbandelse over Kain fra negrenes hud og gøre en ende på denne genealogiske diskrimination.”¹⁶³ Ud fra dette kan det påvises, at ikke alle mormoner var fortalere for den racediskrimination der

¹⁵⁹ Berlingske Aftenavis d. 24. feb. 1970, s. 10.

¹⁶⁰ Bushman og Bushman 2001, s. 99-100.

¹⁶¹ Embry 1994, s. 57.

¹⁶² Mauss 2003, s. 220.

¹⁶³ Berlingske Aftenavis d. 24. feb. 1970, s. 10.

fandt sted indenfor Mormonkirken, eftersom det fremhæves, at de liberale mormoner gerne så forandringer på dette område. Hermed er det ikke alle mormoner, der blev hængt ud eller fremstillet som racistiske sympatisører for racediskrimination og forskelle mellem medlemmerne, men fremstilles derimod som et religiøst folk, hvor holdningen til racer er mangfoldig indenfor Mormonkirken. Diskursen om Mormonkirken/mormonerne er dermed nuanceret og ikke entydig i spørgsmålet om race og rettigheder.

Forløsningsen af de racemæssige spændinger i Mormonkirken ophørte som tidligere nævnt med Kimballs hævdede åbenbaring i 1978, hvor det blev tilladt for sorte at besidde præstedømmet samt at deltage i tempelritualer. Temaet åbenbaringen blev en anelse berørt i den danske dagspresse.¹⁶⁴ På trods af, at denne "åbenbaring" var skelsættende for Mormonkirkens religiøse doktriner og var et stridspunkt for mormonerne, blev temaet ikke behandlet så meget i dagspressen, som man måske ville have antaget. Dette vil jeg vende tilbage til i afslutningen af analysekapitlet. Jeg vil fremhæve to avisartikler fra 1978 i henholdsvis Information og Morgenavisen Jyllands-Posten, som hver især belyser åbenbaringen ud fra Mormonkirkens historiske kontekst.¹⁶⁵ I Information bringes nyheden om vedtagelsen af de sorte mormoners kirkelige ligestilling. I den forbindelse fremhæves det, hvordan Mormonkirken i sin tid havde forsøgt at tilpasse sig til det amerikanske samfund i 1800-tallet ved at etablere doktrinen om de sorte som en udstødt race:

"Når de blev forfulgt også her, skyldes det iflg. forskere at mormonerne på dette tidspunkt ikke blot principielt accepterede sorte som ligeberettigede medlemmer, men rent faktisk også havde et par stykker i menigheden. Omverdenens fjendtlige reaktion menes at have været medvirkende til, at man etablerede doktrinen om at sorte nedstammer fra en udstødt stamme[...]."¹⁶⁶

Som det fremgår heraf, blev mormonerne altså ikke udelukkende fremstillet negativt, eftersom det påpeges, at den manglende accept til Mormonkirken fra det omkringliggende amerikanske samfund kan have lagt grundstenene til racedoktrinen vedtagelse i kirken. I denne sammenhæng skal det dog ikke glemmes, at Mormons Bog – som tidligere nævnt – indeholder historien om

¹⁶⁴ Det Fri Aktuelt d. 22. jan. 1988, s. 12; Information d. 19. jun. 1978, s. 2; Morgenavisen Jyllands-Posten d. 18. jun. 1978, s. 16, 3. del; Morgenavisen Jyllands-Posten d. 30. mar. 1980, s. 5, 4. del.

¹⁶⁵ Information d. 19. jun. 1978, s. 2; Morgenavisen Jyllands-Posten d. 18. jun. 1978, s. 16, 3. del.

¹⁶⁶ Information d. 19. jun. 1978, s. 2.

lamanitterne der blev forbandet af Gud med sort hud, fordi de ikke efterlevede de guddommelige love. Dermed kan der i Mormons Bog ses et racemæssigt skel, og det kan derfor ikke udelukkes, at racerestriktionerne under alle omstændigheder ville være vedtaget i kirken uanset, hvorvidt Mormonkirken var vellidt i USA eller ej. Avisartiklen i Information lægger især vægt på, hvordan den historiske udvikling har været en medvirkende årsag til, at Mormonkirken i sidste ende var nødsaget til at afskaffe racedoktrinen og indføre ligestilling for alle racer i kirken, bl.a. pga. borgerrettighedsbevægelserne i USA i 1960'erne.¹⁶⁷ Overordnet set blev mormonerne fremstillet, som et folk der har været underlagt Mormonkirkens racedoktrin – en doktrin der som nævnt begyndte at møde kritik fra diverse borgerrettighedsbevægelser. Hermed fremhæves vanskeligheden ved at være mormon og samtidig indgå i samfundet udenfor kirken:

”Det var f.eks. ikke let for politikere både at gå ind for social racelighed og samtidig være mormoner[...]. Tværtimod vil mange medlemmer nok være glade for at slippe af med et stykke troslære, der i stadig stigende grad er blevet en belastning for kirken.”¹⁶⁸

Som tidligere anvist under første nedslagsanalyse blev fremstillingen af Mormonkirken og mormonerne adskilt, hvilket endnu engang kan ses i dette tilfælde. Det er i høj grad Mormonkirken, der fremstilles i et negativt lys, eftersom kirken har ladet sig styre af samfundsstrømningerne uanset, hvilket menneskesyn der gjorde sig gældende. Medlemmerne derimod har blot efterfulgt kirkens anvisninger.

Lignende adskillelse mellem Mormonkirken og dens medlemmer ses i fremstillingen hos Morgenavisen Jyllands-Posten: ”Siden da har de mere liberale medlemmer af den stærkt konservative menighed i stadig højere grad agiteret mod mormonernes hidtidige racepolitik, som i deres øjne var en anakronisme og en pinlig sag.”¹⁶⁹ Det er værd at bemærke, at de liberale mormoner endnu engang fremhæves som et positivt element i diskursen om Mormonkirken/mormonerne, som tidligere anvist i artikeleksemplet fra Berlingske Aftenavis. Berlingske Aftenavis fra 1970 illustrerede, hvordan liberale mormoner håbede på doktrinelle forandringer. Hos Morgenavisen Jyllands-Posten otte år senere pointeres det, at liberale mormoner ikke kun har været modstandere af Mormonkirkens religiøse racedoktrin, men ligefrem

¹⁶⁷ Information d. 19. jun. 1978, s. 2.

¹⁶⁸ Information d. 19. jun. 1978, s. 2.

¹⁶⁹ Morgenavisen Jyllands-Posten d. 18. jun. 1978, s. 16, 3. del.

har fundet den decideret pinlig. Dette kaster en mørk skygge over kirken, hvorimod medlemmerne går mere fri i den negative fremstilling af mormonismen og deres religiøse overbevisninger. Den mørke skygge over Mormonkirken forstærkes ved denne bemærkning: "Mormonkirken var den sidste store organisation i USA, som stadig holdt fast ved en racepolitik baseret på en fuldstændig gennemført diskrimination."¹⁷⁰ Hermed er diskursen om Mormonkirken som organisation yderst negativ. I forbindelse med temaet åbenbaringen fra 1978, tilføjes der fornyet indhold i diskursen om Mormonkirken med udelukkelse: "Negrene har været udelukket fra fuldt medlemskab af kirken i 148 år [...]".¹⁷¹ Udelukkelse har i denne undersøgelse ikke været et centralt begreb, der blev knyttet til eller forbundet til fremstillingen af nodalpunktet – Mormonkirken/mormonerne – i den danske dagspresse. Dette ændres imidlertid med avisartiklernes fokus på "åbenbaringen" fra 1978.

I den afsluttende del af denne analyse vil jeg kort fremhæve to avisartikler i Det Fri Aktuelt fra 1987 og 1988, der adskiller sig i den gængse omtale af Mormonkirken i dagspressen fra 1960-1988. Jeg vil lægge ud med artiklen fra 1988, da den berører temaet åbenbaringen fra 1978, dog ikke med udgangspunkt i Mormonkirken, men derimod fundamentalistiske mormoner. Avisartiklens formål var at oplyse om fundamentalistiske mormoners bombeattentat på Mormonkirken. Denne voldsomme handling opstod på baggrund af religiøse uoverensstemmelser: "Fundamentalisterne betragter den officielle ophævelse i 1890 af flerkoneriet inden for mormonkirken og en åbning i 1978 for ordinering af sorte til kirkens præsteskab som forræderi."¹⁷² Hermed kan det tolkes som om, at de fundamentalistiske mormoner fremstilles som religiøse fanatikere. Under første og anden nedslagsanalyse var det mormonerne fra hovedkirken, der blev fremstillet således. Dvs., at Mormonkirken var blevet 'normaliseret' indenfor det kirkelige felt. Yderligere er det værd at bemærke, at det er de fundamentalistiske mormoner, der fremhæves som værende modstandere af Mormonkirkens doktrinelle afskaffelser i 1890 og 1978, men ikke mormonerne fra Mormonkirken. I fremstillingen af Mormonkirken og dens medlemmer er der altså sket et mindre fokusskifte, hvor de fundamentalistiske mormoner – i dette tilfælde – fremhæves som større religiøse skurke end mainstream-mormonerne. Mormonerne fra

¹⁷⁰ Morgenavisen Jyllands-Posten d. 18. jun. 1978, s. 16, 3. del.

¹⁷¹ Morgenavisen Jyllands-Posten d. 18. jun. 1978, s. 16, 3. del.

¹⁷² Det Fri Aktuelt d. 22. jan. 1988, s. 12.

hovedkirken bevarer derved den mere neutrale fremstilling af deres ageren og synspunkter ift. sorte medlemmer i Mormonkirken fra slutningen af 1970'erne og frem til slutningen af 1980'erne, eftersom de ikke fremhæves som modstandere af kirkens religiøse fornyelser. Artiklen illustrerer, at der fra avisens side ikke har været et ønske om at generalisere alle mormoner, men derimod at lave en skarp opdeling mellem de forskellige mormonismer. Ser vi imidlertid på avisartiklen fra 1987, er ordlyden markant anderledes og særdeles negativ. Artiklen vedrører ikke åbenbaringen fra 1978 eller Mormonkirkens racehistorie, men derimod en fremhævelse af religionen som en falsk lærdom.¹⁷³ På mange måder leder dette tilbage til fremstillingen af Mormonkirken under første nedslag, da mormonerne anses som en trussel og udelukkende negativt:

”Det er i sandhed forfærdende, at vi ikke har præster til at oplyse om forførende og falske lærdomme. J. Smith kalder sine vildfarne for De Sidste Dages Hellige, men disse sortklædte får har så langt fra noget at med hellighed at gøre. Man kan roligt kalde dem for djævelens udsendte håndlangere eller de vildfarne forførrere.”¹⁷⁴

På trods af, at Mormonkirken – som påvist i dette nedslag – er blevet fremstillet mere nuanceret og knap så entydigt, kommer de gamle levn alligevel op til overfladen. Artiklen illustrerer dermed, at synet på mormonerne og deres kirke fortsat var præget af kulturelle og religiøse forskelligheder, hvormed trosretningen sættes tilbage i en negativ diskurs.

Ud fra dette nedslag kan vi se, hvilke temaer Mormonkirken og dens medlemmer blev forbundet med i perioden 1960-1988: Diskrimination, sorte præster samt åbenbaringen fra 1978. Ud fra disse temaer kan vi se, hvilke begreber der indgår i det diskursive felt, som er en del af nodalpunktet Mormonkirken/mormonerne: Djævelens håndlangere, falske lærdomme, vildfarne forførrere, Mormon-fanatiker, mærkelig, mærkeligt Mormonsamfund, pinlig sag, skepsis, udelukket, misfortolkning, lommefilosofier, gode borgere og beskyttere af lov og orden.¹⁷⁵ Som det fremgår af det diskursive felt, består feltet overvejende af negative begreber, men også af få positive, hvilket kan anskues for første gang i denne analyse. Det diskursive felt er dermed ikke entydigt. De positive begreber – gode borgere samt beskyttere af lov og orden – er imidlertid ikke

¹⁷³ Det Fri Aktuelt d. 3. jun. 1987, s. 20.

¹⁷⁴ Det Fri Aktuelt d. 3. jun. 1987, s. 20.

¹⁷⁵ Det Fri Aktuelt d. 3. jun. 1987, s. 20; Det Fri Aktuelt d. 22. jan. 1988, s. 12; Berlingske Aftenavis d. 24. feb. 1970, s. 10; se **fodnote** 156.

tilstrækkelige til at ændre den overordnede diskurs om Mormonkirken i perioden 1960-1988, som er præget af negativitet. Vi kan dog se en udvikling i diskursindholdet, eftersom det diskursive felt under anden nedslagsanalyse indeholdt begreber såsom harem, vanvid, bedrag, selvmord og kynisk. Disse begreber gør sig ikke gældende under tredje nedslagsanalyse, hvor Mormonkirken især og til dels mormonerne fremstilles negativt. Derimod minder nogle begreber fra den sidste nedslagsanalyse mere om det diskursive felts indhold fra første nedslag, hvor følgende ord bl.a. indgår: Falskhed, fanatikere og tåbelig tro. På trods af denne lighed i fremstillingen af Mormonkirken og mormonerne er det tydeligt, at der i tredje nedslag er tale om en mere neutral fremstilling ift. de foregående nedslagsanalyser. I de tidligere nedslagsanalyser kan det nemlig observeres, at kildematerialet indeholdt stærke adjektiver i deres holdninger og observationer af trosretningen.

Den mere neutrale fremstilling af Mormonkirken/mormonerne belyser, at der ikke har været samme behov for at "gå til angreb" på mormonismen, da religionen ikke udgjorde nogen betydelig forskel for danskerne. Dette kunne tyde på, at danskerne var blevet mere rummelige overfor forskellige trossamfund efter over 100 år med religionsfrihed. Sandsynligvis forklarer det også, hvorfor kildematerialet i perioden 1960-1988 er forholdsvist spinkelt. Generelt kan der ses et mønster ud fra hele analysen, hvor der fra hvert nedslag analyseres færre og færre kilder pga. begrænset kildemateriale – altså har interessen for Mormonkirken og dens medlemmer været dalende over tid. Endda så meget, at end ikke "åbenbaringen" fra 1978 har fået særlig megen opmærksomhed i den danske dagspresse. Den manglende interesse for ligestilling mellem racerne, og de sortes rettigheder i Mormonkirken i den danske dagspresse, kan skyldes en væsentlig årsag. I 1960'erne og 1970'ernes Danmark opstod der nemlig en række kvindebevægelser, som ville gøre op med forskelsbehandlingen mellem kønnene, og sikre kvinderne ligestilling både i den private og erhvervsmæssige sfære.¹⁷⁶ Danskerne har dermed været optaget af rettigheder og ligestilling, men det overordnede fokus var på ligestilling mellem kønnene fremfor ligestilling mellem racerne. Ift. diskursen om Mormonkirken/mormonerne i perioden 1850-1988 kan vi se, at der ikke har været nogen hegemonisk intervention – altså en decideret diskursændring. Undervejs har jeg påvist, at der har været mindre antagonismer i diskursen, men disse antagonismer har ikke været nok til at ændre den overordnede diskurs.

¹⁷⁶ Busck og Poulsen 2011, s. 391-392.

Dermed er det kun indholdet i det diskursive felt, hvor der kan observeres en udvikling. Udviklingen fremgår ligeledes af de temaer, der er blevet lagt vægt på i fremstillingen af Mormonkirken i den danske dagspresse.

Diskussion

Jeg vil i dette kapitel diskutere mine analyseresultater og sammenholde dem med den forskningslitteratur, der eksisterer indenfor forskningsfeltet med mormonismen. Analysen af, hvordan Mormonkirken blev fremstillet i den danske dagspresse har påvist flere interessante aspekter, der vil blive behandlet i dette kapitel. Som vi kan se ud fra analyseresultaterne, ændres den overordnede negative diskurs ikke i fremstillingen af Mormonkirken. Men vi kan se, at indholdet i det diskursive felt ændres, da de begreber Mormonkirken/mormonerne forbindes med ud fra de tre nedslag med tiden er knap så negative og værdiladede. Hermed kan vi se en udvikling over tid. Mormonkirken kan anvendes som prisme til at belyse, hvordan det danske samfund har udviklet sig ift. Folkekirken, nye religiøse bevægelser, ægteskabskultur, race og ligestilling. Som det vil fremgå af diskussionskapitlet, vil jeg til dels sammenligne det danske syn på Mormonkirken med den finske pressedækning af mormonismen, da det kan illustrere ensartede eller forskelligartede samfundsstrømninger på tværs af de nordiske lande. Her vil jeg anvende Östman, som har været en inspirationskilde til denne undersøgelse. På trods af, at undersøgelsen i specialet ikke tager afsæt i et nordisk fokus, er Östman relevant at inddrage, da han kommer frem til gode og væsentlige pointer, som jeg kan tænke videre med i en dansk kontekst. Jeg har valgt at strukturere diskussionskapitlet ud fra to temaer, der betegner udviklingen i analysen: Fremmed og vantro kirke samt Mormonkirken som en dysfunktionel organisation. Disse temaer markerer udviklingen i danskernes syn på Mormonkirken, der i begyndelsen tog udgangspunkt i Mormonkirken som en ukristelig og udansk kirke. Dette fokus skifter senere til at betragte Mormonkirken som en dysfunktionel organisation. Ud fra dette vil jeg særligt fokusere på udviklingen i det danske samfund.

Den fremmede og vantro kirke

Som påvist under analysekapitlet illustrerer den danske dagspresses fremstilling af Mormonkirken, at mormonerne i 1850'erne ikke blev modtaget positivt i det danske samfund. Dette skyldtes tilsyneladende danskernes frygt for det fremmede og ukendte. Denne iagttagelse ser vi også hos

Allen der fremhæver, at det offentlige medie billede af mormonerne i Danmark bidrog til at opfatte mormonismen som noget udenlandsk og endda farligt for den danske kultur og nationale kendetegn.¹⁷⁷ Under første nedslagsanalyse tydeliggøres netop frygten for Mormonkirken, da religionen i den danske dagspresse blev fremstillet som en farlig trosretning, man ikke skulle lade sig involvere i. Denne afstandtagen kom til udtryk en i række avisartikler, der havde til formål at advare den danske befolkning mod det nye folk – mormonerne – men også mod Mormonkirkens afvigende og nye religiøse doktriner. Allen påpeger, hvordan danskerne blev opfordret til at tage afstand til alle, der havde med Mormonkirken at gøre: "They instructed their parishioners not to feed or house the missionaries, cut off financial assistance to people who embraced Mormonism, advised farmers to blacklist any farmhands who converted, and offered preferential treatment to converts who changed their minds."¹⁷⁸ Denne fremhævelse hos Allen – der undersøger perioden 1850-1920 – understøttes af mine analyseresultater. Jeg har i analysen påvist, at en del danskere tog afstand til Mormonkirken og dens medlemmer i perioderne 1850-1860 og 1880-1900. Som det ligeledes fremgår af første nedslagsanalyse, var det særligt i denne periode, hvor dagspressen var optaget af at fremhæve alle de farlige elementer ved mormonismen, og fremstille kirken som en kættersk sekt med mærkværdige religiøse lærdomme.

På trods af, at Allen anvender et mere udvidet kildemateriale, end der er behandlet i dette speciale, kommer hun frem til samme pointe. Nemlig at det ikke var velanset at omgås mormonerne i det danske samfund. Dette skyldtes tilsyneladende, at de nye religiøse bevægelser som f.eks. mormonismen og Baptistkirken, blev opfattet som et forstyrrende element i det danske lutheranske samfund, der siden enevældens indførelse havde defineret og kontrolleret danskernes religiøse adfærd. Ligeledes spillede det en væsentlig rolle, at Mormonkirken i de første to nedslagsperioder især blev forbundet med kætteri, bedrageri og polygami, hvormed hver enkelte danskers sociale status tilsyneladende blev truet, hvis man plejede omgang med mormonerne. Årsagen til at tage afstand til mormonismen skyldtes dermed i høj grad de modstridende fortolkninger af kristendommen, og skyldtes endnu ikke opfattelsen af Mormonkirken som en dysfunktionel organisation, som jeg vil vende tilbage til.

¹⁷⁷ Allen 2017, s. 131.

¹⁷⁸ Allen 2017, s. 71.

Den førnævnte opfordring til afstand og afvisende adfærd overfor Mormonkirken/mormonerne illustrerer, at det danske samfund – på trods af den etablerede religionsfrihed med Grundloven fra 1849 – ikke var klar til at håndtere nye religiøse strømninger. Lignende iagttagelse ser vi hos Allen der pointerer, at den religiøse homogenitet i Danmark havde defineret danskheden frem til 1849, hvormed hverken den danske elite eller lægfolket ikke var rustede til mødet med den nye kulturelle diversitet.¹⁷⁹ Med andre ord kan man sige, at den danske befolkning ikke tilstrækkeligt efterlevede Grundlovens paragraf om religionsfrihed som en demokratisk borgerret, eftersom nye religiøse retninger ikke var accepterede i den brede del af befolkningen. Især fremgår det tydeligt af artikelgennemgangene i første og andet nedslagsanalyse, at eliten ikke var omstillingsparate, når det kom til modtagelsen af nye religioner, eftersom flere af artiklernes afsendere var lutheranske præster. Iflg. Allen blev tilbøjeligheden til at se negativt på mormonismen i det danske samfund forstærket ved, at det oftest var lutherske præster der satte dagsordenen og tonen i diskussionerne i de danske aviser.¹⁸⁰ Dette kommer meget vel til udtryk i artikelgennemgange fra de to første nedslag, da avisartiklerne som nævnt indeholder en række negative temaer, der ofte blev forbundet med Mormonkirken/mormonerne i flere avisartikler i perioderne 1850-1860 og 1880-1900.

Ud fra ovenstående betragtning af, at det danske samfund oplevede vanskeligheder i mødet med Mormonkirken som repræsentant for en nyreligiøs kultur er det åbenlyst, at mormonernes praktisering af polygami mødte megen modstand. Dette skyldtes, at mormonismens religiøse lære stod i skarp kontrast til Den lutherske folkekirke. Som Allen pointerer, var polygami en trussel mod danskernes monogame ægteskabsform.¹⁸¹ Lignende iagttagelse ser vi hos Haslam – der undersøger Mormonkirkens historie i Norge fra 1842-1920 – som fremhæver, at Mormonkirkens lære om polygami i Norge blev betragtet som en alvorlig udfordring overfor den monogame livsstil.¹⁸² Det var imidlertid ikke kun i Skandinavien, at Mormonkirkens praktisering af polygami skabte modstand mellem mormoner og lutheranere. Iflg. Talbot – der fokuserer på perioden 1852-1890 – ses dette ligeledes i USA, hvor afstanden mellem mormonerne og den hvide lutherske

¹⁷⁹ Allen 2017, s. 60.

¹⁸⁰ Allen 2017, s. 137.

¹⁸¹ Allen 2017, s. 133.

¹⁸² Haslam 1984, s. 86.

middelklasse blev uoverkommelig.¹⁸³ Talbot anvender et bredt kildemateriale, der både repræsenterer Mormonkirken selv og anti-mormonerne. Ud fra dette argumenterer hun for, at polygami medførte adskillelse mellem lutheranere og mormoner fremfor forening. Denne adskillelse mellem lutheranere og mormoner kan ligeledes anskues i det danske samfund. Fra midten af 1800-tallet befandt Danmark sig i en brydningstid – både politisk og kulturelt efter Grundlovens indførelse, hvormed danskerne tilsyneladende har været splittet i deres holdninger til de nye forandringer i samfundet. Denne brydningstid betød dog også, at danskerne midt i det politiske og kulturelle kaos, stod sammen om at finde en fælles fjende – nemlig mormonerne og deres kirke. Dette belyser, hvordan fremkomsten af en ny religion forenede den danske lutheranske befolkning under Folkekirkens vinger samtidig med, at mormonerne blev udelukket fra fællesskabet. Min undersøgelse tydeliggør denne splittelse ved hjælp af diskursteori som metode til at lave et nært studie af, hvordan sproget påvirkede den danske befolknings opfattelse af Mormonkirken. Netop fordi polygami var så afvigende fra den kristendom, som danskerne var bekendte med, fik denne praksis megen omtale i aviserne både i Danmark, Finland og USA som nævnt i analysen.

Ud fra Östman og Allens forskningsresultater kan det anskues, at indholdet i de danske og finske aviser er ensartet i omtalen af polygami. Östman fremhæver, hvordan polygami i Finland blev fremstillet som et undertrykkende fænomen under dække af religion: "Plural marriage was seen as a debasing of women, with men building harems and engaging in sexual licentiousness under the guise of religion."¹⁸⁴ Undertrykkelse som et gennemgående tema i fremstillingen af polygami ses ligeledes hos Allen der understreger, hvordan frygten for danske kvinders skæbne medvirkede til, at den danske dagspresse, advarede kvinder mod at lade sig forlokke af mormonerne.¹⁸⁵ Disse forskningsresultater stemmer overens med analyseresultaterne i dette speciale, hvor det bl.a. fremgår, at fremstillingen af Mormonkirkens praktisering af polygami – i perioden 1880-1900 – knyttet til kvindeundertrykkelse, kvinder som handelsvare samt bekymring for danske piger og kvinders trivsel. Mine analyseresultater supplerer Allens forskning, hvor hun ligeledes har benyttet sig af aviser som kildemateriale, men i et mere begrænset omfang ift.

¹⁸³ Talbot 2013, s. 33.

¹⁸⁴ Östman 2010, s. 142.

¹⁸⁵ Allen 2017, s. 135.

specialets undersøgelse. Allen har anvendt avisartikler fra Politikken og Flyveposten, hvorimod min undersøgelse dækker et bredere billede af fremstillingen af Mormonkirken, idet jeg inddrager flere landsdækkende aviser – dog ikke Politikken. Hermed bidrager denne undersøgelse ikke blot til Allens forskning, men også Östmans studie, der fokuserer på perioden 1840-1900 og primært anvender aviskilder. Min undersøgelse belyser, at indholdet i omtalen af polygami i den danske og finske dagspresse har haft ensartet ordlyd samt temaer.

En vigtig pointe i forbindelse med dagspressens fremstilling af Mormonkirkens tro på polygami er, at de behandlede avisartikler i analysen – bevidst eller ubevidst – undlod at oplyse om, hvem der kunne praktisere polygami. Dette påpeges bl.a. i Sørensen's værk, hvor han undersøger den danske religiøst prægede udvandring, herunder forløbet og konsekvenserne i perioden 1850-1900.¹⁸⁶ Sørensen fremhæver, at det ikke var alle mænd der kunne indgå i et polygamt ægteskab, eftersom en række krav skulle opfyldes før det var tilladt indenfor Mormonkirken. Man skulle bl.a. have et godt helbred og være i stand til at forsørge flere koner og børn.¹⁸⁷ Det var med andre ord ikke alle mandlige mormoner, der kunne gifte sig polygamt. Hermed var det polygame ægteskab også underlagt et socialt hierarki foruden de religiøse læresætninger. Denne information er væsentlig i forståelsen af, at det polygame ægteskab blandt danske konverterede mænd ikke blev etableret med det samme, og måske aldrig blev det: "For den fattige danske landarbejder, der ankom til Saltsødalen, var det derfor i den første tid vanskeligt for ikke at sige umuligt at opfylde Guds bud."¹⁸⁸ Som det fremgår af analysen, blev polygami blandt mormonerne overvejende set fremstillet negativt, hvor kun få avisartikler fremhævede polygami som en god foranstaltning for alle parter. Hvad dagspressen imidlertid ikke fokuserede på var, at det polygame ægteskab, iflg. Sørensen, fungerede som en social institution og sikkerhed for kvinderne, som sikrede deres levebrød og muligheden for at få børn. Som Sørensen ligeledes påpeger, var kvinderne blandt de mest undertrykte grupper i Danmark, hvormed de følte sig tiltrukket af mormonismens budskaber.¹⁸⁹

Informationerne som Sørensen frembringer i sit værk, er med til at belyse polygami nuanceret. Dette kunne muligvis have ændret den almene danskers opfattelse af Mormonkirken

¹⁸⁶ Sørensen 1985, s. 10-11.

¹⁸⁷ Sørensen 1985, s. 86.

¹⁸⁸ Sørensen 1985, s. 86.

¹⁸⁹ Sørensen 1985, s. 87.

og dens praktisering af polygami, hvis befolkningen var blevet informeret om det i den danske dagspresse. Den manglende nuancering i polygami-temaet i den danske dagspresse skyldtes formentlig, at det ofte var de lutherske præster, der satte deres præg på debatten som tidligere nævnt. Af samme årsag er det derfor indlysende, at mormonerne selv ikke fik megen taletid i dagspressen. Kun få avisartikler fra mit udvalgte kildemateriale har inddraget mormonerne selv for at belyse den polygame livsstil fra deres synspunkter. Med andre ord blev der altså hovedsageligt talt mest *om* mormonerne og ikke *med* mormonerne. Mormonernes manglende stemmer i de valgte aviser til denne undersøgelse tyder på, at det danske samfund ikke har været interesseret i at forstå Mormonkirken og bygge bro til Folkekirken. Derimod har man fra avisernes side, udelukkende beskæftiget sig med at opsætte en mur omkring danskerne og deres lutherske tro med intention om at beskytte dem fra det udefrakommende og ukendte.

Ud fra det behandlede kildemateriale i denne undersøgelse fremgår det ikke, at Mormonkirken afskaffede polygami i 1890, hvilket er en væsentlig pointe, eftersom Mormonkirken i høj grad var kendt for den polygame lære. Iflg. Östman var dette ikke tilfældet i Finland, eftersom den finske presse var yderst optaget af at oplyse om det.¹⁹⁰ Vi kan altså anskue en forskel mellem Danmark og Finland i fremstillingen af Mormonkirken og dens medlemmer. Imidlertid er det værd at bemærke ud fra anden nedslagsanalyse samt Östman, hvordan Danmark og Finland efter polygamiets afskaffelse, fortsat yndede at fremstille mormonerne som et polygamt folk i pressen.¹⁹¹ Dette har med al sandsynlighed ikke været tilfældigt, men et bevidst valg fra avisernes side i håbet om, at danskerne/finnerne ville afholde sig fra de ukristelige mormoner. Det skal dog understreges, at mormonerne ikke fyldte så meget i aviserne omk. 1890'erne, som de hidtil havde gjort. Östmans forskning viser nemlig, at omtalen af Mormonkirken/mormonerne var dalende i de finske aviser efter 1890, hvilket stemmer overens med mine analyseresultater ud fra den danske dagspresse. Dvs., at Finland og Danmark følger den samme udvikling der illustrerer, at Mormonkirken i begyndelsen var et varmt debattemne, men som blev aftagende efterhånden som årene gik. Dette kunne tyde på, at Mormonkirken – både i Finland og Danmark – ikke længere blev mødt med samme alvor, som da mormonismen kom til landene, eftersom trosretningen ikke udgjorde en større trussel, som man tidligere havde frygtet.

¹⁹⁰ Östman 2010, s. 125-126.

¹⁹¹ Östman 2010, s. 126.

En forklaring på dette i Danmark kan være, at Mormonkirken mistede en bred skare af interesserede i slutningen af 1800-tallet. Dette skete i forbindelse med den begyndende industri i de danske købstæder, hvor den fattige del af befolkningen i stigende grad blev tilknyttet den socialdemokratiske arbejderbevægelse.¹⁹² Med opblomstringen af arbejderbevægelsen, hvor den fattige arbejder fandt håb for et bedre arbejdsliv – og liv generelt – mindskedes risikoen for fascinationen af nye religiøse strømninger. Dette har formodentlig været en medvirkende årsag til, at der ikke længere var nogen grund til at frygte Mormonkirkens størrelse i det danske samfund. Hermed kan vi anskue en strømning i samfundet, hvor det religiøse ikke længere spillede en lige så stor rolle som tidligere. Nu var det verdslige liv – navnlig arbejdsforhold – vigtigere end det åndelige liv.

I forlængelse af, at Mormonkirken stadig blev forbundet med polygami efter dens afskaffelse i kirken, kan vi se, at det ikke kun var et fænomen, der gjorde sig gældende i Danmark og Finland, men også i USA. Talbot fremhæver Mormonkirkens udvikling fra en polygam trosretning til at være forsvarer af det monogame ægteskab mellem mand og kvinde, hvor Mormonkirken forsøger at assimilere sig til de amerikanske familieideal. Mormonkirkens forsøg på denne amerikaniseringsproces er, iflg. Talbot, dømt til at mislykkes, eftersom konflikten over Mormonkirkens praktisering af polygami i det 19. årh. stadig forfølger kirken.¹⁹³ Som nævnt under ovenstående afsnit kan vi anskue en forbindelse mellem Mormonkirken og polygami under anden nedslagsanalyse i den danske dagspresse. Dette er også tilfældet under tredje nedslagsanalyse på trods af det fremgik i flere avisartikler, at mainstream-mormonerne ikke længere praktiserede polygami. Dvs., at mormonismen i Danmark, Finland og USA blev forbundet med polygami. Ud fra denne observation kunne det tyde på, at Mormonkirken muligvis altid vil bære på den tunge arv fra den polygame tid, selvom kirken og dens medlemmer ihærdigt forsøger at distancere sig fra det.

Årsagen til, at den danske dagspresse har fundet det relevant at fremhæve Mormonkirkens polygame fortid i perioden 1960-1988, skyldes muligvis – som tidligere nævnt – at omtalen af mormonismen ikke fyldte meget i aviserne. Danskerne har med andre ord ikke været synderligt optaget af trosretningen, hvormed det tilsyneladende har været nødvendigt at påminde

¹⁹² Sørensen 1985, s. 105.

¹⁹³ Talbot 2013, s. 164.

danskerne om, hvad Mormonkirken stod for og blev forbundet med. Denne fremstilling må unægteligt have haft betydelige konsekvenser for Mormonkirken som trosretning, men også som organisation. Det er ikke vanskeligt at forestille sig, at mormonerne formentlig altid har følt sig udenfor det omkringliggende samfund og den kultur, de har befundet sig i. Som resultat af dette, har mormonerne forsøgt at invitere udefrakommende ind i deres religiøse fællesskab samtidig med, at de har forsøgt at tilpasse sig samfundet. Alligevel tyder det på, at foreningen aldrig er lykkedes helt, eftersom Mormonkirken fortsat forbindes med den afskaffede polygami-lære, hvormed mormonerne betragtes som et afvigende folk med en mærkværdig tro. Med andre ord må fremstillingen og omtalen af Mormonkirken have haft betydning for, hvor mange der lod sig døbe ind i mormonismen. Dette kan eksempelvis anskues i Danmark, der som tidligere nævnt, blot har 4.458 medlemmer i dag.

Mormonkirken som en dysfunktionel organisation

Opfattelsen af Mormonkirken som en dysfunktionel organisation skal ses ud fra et centralt aspekt. Nemlig at den danske dagspresse som anvist – i perioderne 1850-1860 og 1880-1900 – yndede at fremhæve skrækhistorier om de stakkels danskere, der havde ladet sig forføre af mormonmissionærerne og var udrejst til mormonstaten Utah. I den forbindelse blev Mormonkirken og dens medlemmer fremstillet som religiøse og økonomiske bedragere. Bedrageri blev derfor et velbehandlet tema i dagspressen. Dette gjorde sig imidlertid ikke kun gældende i Danmark, men også i Finland: "Constructing Mormonism's image to consist of fraud and deception seems to have been one of the most common frameworks through which this new religious movement was portrayed."¹⁹⁴ Vi kan hermed udlægge fra Östman, at det var mere reglen end undtagelsen, når mormonerne blev forbundet med bedrageri. Lignende tendens ser vi i den danske dagspresse, der lagde vægt på at fremhæve de menneskelige og økonomiske konsekvenser, det kunne have at indgå i det mormonske fællesskab. Östman pointerer, at det var grundlæggeren Smith, hans tidlige kirkelederskab og den efterfølgende ledelse, der havde lagt grundstenene for at fremhæve mormonismen som bedragerisk.¹⁹⁵ Dette kan ligeledes anskues ud fra specialets analyse, dog med nuancer. Den danske dagspresses fremstilling af mormonismen skar ofte alle mormoner over en kam, dvs., at man i en del avisartikler ikke fokuserede på at skelne

¹⁹⁴ Östman 2010, s. 131.

¹⁹⁵ Östman 2010, s. 131.

mellem de gængse mormoner og ledelsen bag Mormonkirken. Skelnen mellem mormonerne og ledelsen ses i enkeltstående tilfælde ud fra kildematerialet, hvor Mormonkirkens bedrageriske træk forbindes direkte tilbage til Smith, hvorefter en decideret ledelseskritik begyndte at opstå. Det bliver med andre ord specificeret, at det snarere var organisationen bag kirken, der var "truslen" fremfor medlemmerne.

Kritikken af Mormonkirken og dens medlemmer i den finske presse gik endda så vidt, at kirkens modstandere var overbeviste om, at Mormonkirken var nødsaget til at lyve og tilbageholde viden om religiøse doktriner for at hverve nye medlemmer: "Indeed, it was thought that deception was a necessary element of Mormonism's success. It was alleged that no rational person would convert "if there were sincerity, and if the doctrine were openly presented to them.""¹⁹⁶ I den forbindelse fremhæver Östman bl.a., at mormonmissionærerne bevidst skulle have udført falske mirakler for at overbevise folk om at tilslutte sig til Mormonkirken.¹⁹⁷ Som nævnt blev mormonerne i Danmark også karakteriseret som løgnagtige mennesker, man ikke kunne stole på, men vi kan alligevel se en forskel i fremstillingen af Mormonkirken i Danmark og Finland. Forskellen kan ses ud fra, i hvilken sammenhæng mormonerne blev betegnet som løgnere. Ud fra den danske dagspresse er det tydeligt, at mormonernes hang til løgnagtighed blev forbundet med, at de repræsenterede en kættersk religion, der ikke blev anerkendt i det danske samfund. Årsagen til mormonerne skulle "lyve" overfor den almene dansker, fremstilles altså ikke som en bevidst handling i håbet om at hverve flere tilhængere, hvilket ellers er tilfældet i Finland ud fra Östmans undersøgelse. Med andre ord blev mormonerne i Finland fremstillet som værende bevidste løgnere, hvorimod mormonerne i Danmark nærmere fremstilles som naive mennesker, der har ladet sig forblænde af Mormonkirken. Ud fra dette blev mormonerne stemplet som løgnere, fordi de tilhørte en falsk kirke, og dermed spredte falske religiøse budskaber, der ikke var i overensstemmelse med Den lutherske Folkekirke. Vi kan hermed se, at fremstillingen af Mormonkirken i Danmark og Finland overordnet set indeholder de samme temaer, men alligevel adskiller sig i den sammenhæng temaerne indgår i.

¹⁹⁶ Östman 2010, s. 133.

¹⁹⁷ Östman 2010, s. 133.

Iflg. Östman har den bedrageriske fremstilling af Mormonkirken i Finland haft et ganske særligt formål – nemlig undgåelsen af det faktum, at nogle finnere oprigtigt var interesserede i mormonismens religiøse budskaber:

”Portraying Mormonism as a scam or fraud perpetrated by its leaders under the cloak of religion may have served as a way to avoid having to explain and ponder the religious import of the movement and the fact that some people felt drawn to it on religious grounds; the matter was instead brought down to a more mundane and black-and-white level.”¹⁹⁸

Denne pointe giver god mening, også i en dansk kontekst. Som påvist under analysen – særligt under første nedslag – belyses de lutherske præsters frygt for, at Folkekirken ville miste sine medlemmer til en ny sekt. Eftersom præsterne prægede debatten om Mormonkirken i den danske dagspresse, er det derfor indlysende, at man ikke har frembragt historier om danskere, der enten var interesserede i troen eller var blevet gode mormoner. På denne måde har den danske dagspresse ligeledes undgået omtalen af, at ikke alle danskere følte sig ”hjemme” i den danske Folkekirke, men derimod blev fascineret af et nyt religiøst fællesskab. Analyseresultaterne i dette speciale supplerer Östmans undersøgelse, eftersom det både fremgår i den danske og finske presse, at de personlige årsager til et religionsskifte ikke har været fremhævet. Derimod er konverteringerne blevet fremstillet som et resultat af Mormonkirkens bedrageriske hævring af nye medlemmer. Denne observation belyser ligeledes, hvordan den lutherske religiøse kulturarv har påvirket begge lande således, at der ikke var plads til religiøse fornyelser, som på sigt kunne medføre kulturelle forandringer.

Selvom Finland overordnet set kunne betegnes som et luthersk land, beskriver Östman, hvordan landet i 1800-tallet fik en stigende mangfoldighed indenfor det religiøse landskab, hvilket førte til modstand – også mod sekulariseringen.¹⁹⁹ Iflg. kirkehistorikeren Martin Schwarz Lausten – der i sit værk undersøger, hvordan Luthers tanker er blevet brugt og misbrugt – blev Danmark ikke et decideret sekulariseret land efter religionsfrihedens indførelse. På trods af, at statskirken blev ophævet med indførelsen af Folkekirken i Grundloven fra 1849, mener Lausten, at en række forbindelser mellem kirken og staten blev bevaret. Dette gælder f.eks. kravet om statens støtte udelukkende til Folkekirken, kirkeskat samt kongehusets forpligtigelse til at være medlemmer af

¹⁹⁸ Östman 2010, s. 131.

¹⁹⁹ Östman 2010, s. 65.

Den lutherske folkekirke.²⁰⁰ Hermed fulgte Danmark ikke samme samfundsstrømning med sekularisering i samme omfang som i Finland, der allerede fra 1800-tallets begyndelse havde to statskirker – den lutherske kirke med den største tilslutning og den ortodokse kirke.²⁰¹ Folkekirken i Danmark har altså haft stor indflydelse på danskerne – selv efter religionsfriheden. Denne indflydelse har med al sandsynlighed medvirket til, at den brede sociale accept af religionsfriheden endnu ikke var velintegreret i det danske samfund umiddelbart efter dens indførelse, og da slet ikke overfor en så afvigende trosretning som Mormonkirken.

Mormonkirken havde fortsat et dårligt ry, når vi ser nærmere på perioden 1960-1988, hvor kirken i høj grad blev anset som en dysfunktionel organisation på trods af, at kirken officielt havde afskaffet polygamidoktrinen 70 år tidligere. En væsentlig årsag til dette skal ses ud fra mormonernes læresætninger om de sortes position – eller mangel på samme – indenfor Mormonkirken indtil "åbenbaringen" i 1978. Mormonkirkens religiøse lære om sorte medlemmer og sorte generelt, kan have medvirket til en fastholdelse af mormonismen, som værende dysfunktionel og uden tilknytning til samfundet "udenfor" kirken. Med andre ord kan en af årsagerne til, at den danske befolkning fortsat tog afstand til Mormonkirken være mormonernes manglende initiativ til at inkludere alle medlemmer på lige vilkår i deres kirke, uanset hvilken race folk tilhørte. Det danske samfund har tilsyneladende udviklet sig til at være mere åbensindet i 1960'erne. Dette kan vi bl.a. se ud fra, at Danmark i 1967 modtog de første gæstearbejdere.²⁰² Gæstearbejderne kan til dels betragtes som et udtryk for, at det danske folk ikke anså etnisk eller religiøs mangfoldighed som et problem, når det kom til at varetage samfundets interesser om velstand og beskæftigelse. Vi kan altså se en udvikling fra midten af 1800-tallet, hvor danskerne i høj grad var et homogent folk, som værnede om deres traditioner – kulturelle såvel som religiøse. Det kan formodes, at danskerne i takt med den stigende globalitet ikke har ladet sig begrænse af, hvorvidt folk udefra tilhørte den lutherske tro eller ej. Dette udelukker naturligvis ikke, at der formentlig har været befolkningsgrupper, hvor den stigende etniske mangfoldighed har vakt bekymringer.

²⁰⁰ Lausten 2017, s. 293.

²⁰¹ Östman 2010, s. 67.

²⁰² Aarhus Universitet: <https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/indvandring-til-danmark-efter-1945/>

Danskerne var i 1970'erne – som tidligere nævnt – optaget af ligestilling mellem kønnene. Imidlertid kan perspektivet på ligestilling indenfor Mormonkirken kun begrænset anskues i den danske dagspresse. Dette er dog ikke ensbetydende med, at den brede del af den danske befolkning fandt det rigtigt eller retfærdigt, at sorte medlemmer i Mormonkirken ikke kunne opnå samme rettigheder som hvide medlemmer – snarere tværtimod. Kritikken af Mormonkirkens manglende ligeret blandt racer fandt ikke blot sted i Danmark, men også i de amerikanske massemedier.²⁰³ Religionssociologen Mauss – der undersøger Mormonkirkens oprindelige holdning til bl.a. folk af sort afrikansk oprindelse – mener dog ikke, at afskaffelsen af racedoktrinen i 1978 udelukkende skyldtes pres fra den øvrige del af samfundet. Afskaffelsen skyldtes nemlig også internt pres. Mauss fremhæver bl.a. mormonernes forpligtigelse til at sprede evangeliet som en årsag til afskaffelsen af racerestriktionerne. Endnu en intern årsag, iflg. Mauss, var mormonernes selverkendelse af, at kirkens skrifter ikke var tilstrækkelige til at forbinde sorte mennesker til en uklar slægtslinje, der engang blev nægtet præstedømmet.²⁰⁴

Ud fra Mauss' forskningsresultater og analyseresultaterne i dette speciale kan der anskues en forskel. Fremstillingen af Mormonkirken i den danske dagspresse i perioden 1960-1988 viste, at der var uenighed blandt mormonerne i spørgsmålet om, hvorvidt racedoktrinen skulle afskaffes. Den afskaffende "åbenbaring" i 1978 fremstilles dog i høj grad, som et resultat af et ydre pres fra det amerikanske samfund, der som nævnt på dette tidspunkt var præget af borgerrettighedsbevægelser. Dagspressen fremførte altså ikke, at de nye kirkerettigheder til sorte i Mormonkirken, skyldtes mormonernes godhjertede ønske om at brede evangeliet til alle, eller at mormonerne skulle have vedkendt deres hellige skrifers mangelfuldhed. Det er imidlertid også Mauss' opfattelse, at ændringerne indenfor Mormonkirken ikke udelukkende skyldtes interne stridigheder, men også havde samfundsmæssige årsager. Som tidligere nævnt mener Mauss, at Mormonkirken forsøgte at tilpasse sig det amerikanske samfund, hvormed samfundet har spillet en rolle i kirkens udvikling til en mere mangfoldig og altomfavnende kirke. Adskillelsen i denne undersøgelse og Mauss' illustrerer, at Mauss finder frem til flere årsagsforklaringer på Mormonkirkens udvikling som trosretning og organisation. Dette speciale supplerer altså Mauss' forskningsresultater ift. det udefrakommende pres, Mormonkirken mødte fra samfundet, men

²⁰³ Mauss 2003, s. 235.

²⁰⁴ Mauss 2003, s. 236.

ikke i samme omfang, når det kommer til Mauss' iagttagelser af Mormonkirkens interne pres. Det må formodes, at Mauss ikke i sin forskning har ladet sig påvirke af det faktum, at han selv er praktiserende mormon.²⁰⁵ Mauss' religiøse overbevisning kan imidlertid have påvirket hans opfattelse af Mormonkirkens udvikling, og dermed ubevidst tegne et mere positivt billede af mormonismen som kirke og organisation.

Den danske dagspresses fokus på ligestillingsrettigheder mellem racer i Mormonkirken – i perioden 1960-1988 – belyser en central udvikling i danskernes opfattelse af mormonerne som de "fremmede". Det tyder nemlig på, at det danske samfund ikke længere var synderligt optaget af at kategorisere mormonerne som "sande" kristne eller ej. Tidligere havde det været vigtigt at advare den danske befolkning om mormonerne i dagspressen, fordi de blev anset som kætterske. I nyere tid har dagspressen derimod fundet det mere nyttigt at fremhæve de organisatoriske retningslinjer indenfor Mormonkirken, som kunne kritiseres ud fra et ligestillingssynspunkt. Denne udvikling fremgår ligeledes af begreberne fra det diskursive felt fra analysen – dog med få undtagelser, hvor Mormonkirken og dens medlemmer fortsat blev stemplet som fanatikere med en tåbelig tro i perioden 1960-1988. Siden 1850'erne er det danske samfund blevet mere mangfoldigt – både ift. etnicitet og religion, hvilket dagspressens fremstilling af Mormonkirken afspejler. Udviklingen frem til slutningen af 1980'erne indikerer, at den lutherske tro ikke længere var den enkelte danskers fundament og identitet, således som vi kunne anskue fra midten af 1800-tallet og frem til slutningen af 1800-tallet. Mormonkirken som prisme illustrerer altså, at det danske samfund med tiden har udviklet sig til at være mere åbensindet og til at acceptere forskellige religiøse overbevisninger – herunder menneskets frie vilje til at vælge sin egen religion.

Dette speciale supplerer den eksisterende forskning indenfor mormonismen, men bidrager også med nye betragtninger ift. sammensætningen af de udvalgte nedslag i Mormonkirkens historie. Denne sammensætning har bidraget til en dybere indsigt i, hvilke holdninger der har cirkuleret i det danske samfund til Mormonkirken som helhed og ikke blot ud fra enkeltstående historiske begivenheder, såsom "åbenbaringen" fra 1978. Aviser som kildemateriale har været medvirkende til at belyse, at den overvejende negative holdning til Mormonkirken og dets medlemmer ikke var afgrænset til en bestemt befolkningsgruppe i samfundet, eftersom de

²⁰⁵ Mauss 2003, s. xii.

undersøgte aviser repræsenterer forskellige politiske orienteringer. Som tidligere nævnt er forskningsfeltet sparsomt, når det kommer til Mormonkirkens historie i Danmark, det øvrige Skandinavien og Norden generelt. Hermed er der en masse indenfor dette område, som i fremtiden vil være oplagt for historieforskningen at tage hul på.

Konklusion

Undersøgelsen i dette speciale har taget udgangspunkt i problemstillingen: Hvordan blev Mormonkirken fremstillet i den danske dagspresse fra 1850-1988? Ud fra denne tidsmæssige afgrænsning er perioderne 1850-1860, 1880-1900 og 1960-1988 blevet undersøgt. Disse udvalgte perioder omhandler reaktionen på mormonmissionærernes ankomst til Danmark, polygami samt åbenbaringen om de sorte i Mormonkirken. For at lave en så bred undersøgelse som muligt har jeg inddraget en række aviser fra dagspressen med forskellige politiske orienteringer: Aktuelt, Berlingske Aftenavis, Berlingske Tidende, Flyveposten, Fædrelandet, Information, Jyllands-Posten, og Social-Demokraten. Til at analysere kildematerialet i aviserne er Laclau og Mouffes diskursteori blevet anvendt som metodisk tilgang. Metoden har været nyttig til at illustrere, hvilke temaer Mormonkirken gennem tiderne er blevet forbundet med. Dette anskueliggøres især vha. det diskursive felt til at påvise, hvilke begreber dagspressen har anvendt i deres beskrivelser af Mormonkirken/mormonerne. Ligeledes har metoden været brugbar til at gå i dybden med, hvilket sprogbrug dagspressen har benyttet sig af i fremstillingen af Mormonkirken, og hvordan det har påvirket den enkelte danskers opfattelse af en ny og afgivende trosretning som mormonismen.

Mormonkirken i Danmark blev en realitet efter den etablerede religionsfrihed med Grundloven i 1849. Allerede året efter ankom de første mormoner til Danmark, hvor de begyndte at forkynde deres religiøse budskaber og overbevisninger. Det var en tid, hvor det danske samfund, og det danske folk havde været præget af en kulturel og religiøs homogenitet, som Folkekirken stod i spidsen for. Det var derfor ikke en let opgave, der ventede de nyankomne mormoner, hvilket fremgår af første nedslagsanalyse. Under denne periode blev Mormonkirken forbundet med følgende temaer i den danske dagspresse: Kætteri, ugudeligt og afsindigt lære, mormonernes kritik af Folkekirken, tvivl om barnedåbens gyldighed i Folkekirken, bedrageri samt udvandringen til USA. Temaerne illustrerer den opfordring, danskerne blev præsenteret for i dagspressen, hvor de blev advaret mod at lade sig forføre af mormonerne, og i det hele taget at omgås disse mennesker. Disse advarsler kom især fra de danske lutherske præster, som var bekymrede for Folkekirkens medlemstal og danskernes åndelige liv. Disse præster fik stor betydning for fremstillingen af Mormonkirken og dens medlemmer i dagspressen. Præsterne fremhævede mormonerne som ugudelige og bedrageriske mennesker med en tåbelig tro, der fejlagtigt ikke kun var baseret på Bibelens ord, men også Mormons Bog. Under første

nedslagsanalyse er diskursen om Mormonkirken entydig, og indeholder ikke positive elementer og fremstillinger – hverken af kirken eller mormonerne som folk. En væsentlig årsag til denne negative fremstilling er, at religionsfriheden endnu ikke var blevet et velintegreret fænomen i det danske samfund i 1850'erne. Den brede del af den danske befolkning havde endnu ikke vænnet sig til den religiøse mangfoldighed, der begyndte at opstå allerede i 1840'erne med Baptistkirken, hvormed Mormonkirken mødte modstand hos danskerne. Modstanden skyldtes i høj grad religiøse uoverensstemmelser, men også kulturelle forskelle – navnlig når det kom til den polygame ægteskabsform.

Ud fra anden nedslagsanalyse fremgår det, at fremstillingen af Mormonkirken i den danske dagspresse var præget af en dyb bekymring for danske unge piger og kvinder. Årsagen til dette var, at det i 1853 var blevet offentligt kendt i Danmark, at mormonerne praktiserede polygami – en livsstil, som ikke var forenelig med den monogame ægteskabskultur i Danmark. Mormonkirken blev derfor i perioden 1880-1900 forbundet med disse temaer: Lav giftealder, undertrykkelse samt Mormonkirkens hvervning af nye hustruer. Overordnet set blev der fra dagspressens side lagt vægt på at fremhæve mormonerne som et folk med skjulte bagtanker om at forføre unge piger til Utah, hvor de skulle indgå i et mormonsk harem. Ligeledes blev Mormonkirken fremstillet som en kirke, der fratog kvindernes rettigheder samtidig med, at kvinderne blev betragtet som en handelsvare, der kunne yde arbejdskraft for mændene. Bekymringerne var så store, at der var en generel frygt for, at den polygame livsstil ville blive indført i Danmark, hvilket imidlertid aldrig skete. Mormonkirkens officielle afskaffelse af polygami i 1890 fremgår ikke af de analyserede aviser, hvormed pressen tilsyneladende har haft en interesse i at bevare det negative billede af mormonismen. Under denne periode kan vi dog anskue en antagonisme i diskursen om Mormonkirken, eftersom dagspressen bragte få artikler, hvor polygami blev italesat som en harmonisk ægteskabsform. Antagonismen er ikke vedvarende, og vender tilbage til den negative diskurs fra første nedslag. Den danske befolknings foragt overfor Mormonkirkens religiøse doktrin med polygami ses desuden i USA og Finland, hvor denne praksis ligeledes blev mødt med kritik og modstand.

Afskaffelsen af polygami var ikke den eneste fundamentale forandring i Mormonkirkens religiøse lære. Dette fremgår af tredje nedslagsanalyse, hvor den hævdede åbenbaring fra 1978 blev undersøgt med fokus på de sortes rettigheder indenfor Mormonkirken. "Åbenbaringen"

medførte kirkelig ligestilling for de sorte medlemmer således, at de på lige fod med hvide mormoner også kunne besidde præstedømmet og deltage i tempelritualer. I perioden 1960-1988 kan vi anskue tre temaer, som Mormonkirken blev forbundet med i den danske dagspresse: Diskrimination, sorte præster og åbenbaringen fra 1978. Mormonismen fik dog ikke megen opmærksomhed i denne periode hvilket belyser, at interessen for Mormonkirken og dens medlemmer var dalende. Fremstillingen af Mormonkirken bærer derfor i høj grad præg af, at man fra dagspressens side har fundet det nødvendigt at påminde og oplyse danskerne om, hvad Mormonkirken stod for ved at fremhæve kirkens historie samt mormonernes polygame fortid. I denne periode fremviser dagspressen desuden et skel mellem mainstream-mormonerne og de fundamentalistiske mormoner, hvormed alle mormonerne ikke skæres over en kam. Diskursen om Mormonkirken i dette nedslag var fortsat negativ, men omtalen af mormonerne var ikke længere karakteriseret ved stærke værdiladede ord, som i de tidligere nedslag. En årsag til dette kan være, at det danske samfund med tiden var blevet mere rummeligt overfor alternative religiøse trosretninger, hvor det verdslige liv efterhånden fyldte mere fremfor det åndelige liv. Desuden var danskerne i 1960'erne og 1970'erne optaget af ligestillingskampen mellem kønnene – både i privaten og i erhvervslivet. Hermed har Mormonkirken ikke fyldt meget i danskernes bevidsthed, eftersom det danske samfund tilsyneladende ikke længere var lige så optaget af, hvem der havde den sande kristendom, men snarere, hvordan det jordiske liv kunne forbedres.

Karakteristikken af Mormonkirken som en fremmed og vantro kirke, er et udtryk for danskernes manglende forståelse og accept for alt, hvad der var nyt og anderledes. Dette illustrerer, at det danske samfund som helhed var "utrygge" overfor det ukendte. Nok var den religiøse pluralisme tilladt lovgivningsmæssigt, men ikke ud fra de danske kulturelle og sociale normer/værdier. Opfattelsen af Mormonkirken som en fremmed og vantro kirke var ikke et vedvarende fænomen. Dette skyldtes, at offentligheden begyndte at betragte Mormonkirken som en dysfunktionel organisation med en stærk ledelse – en kirkeledelse, der kontrollerede og styrede hvert enkelt medlem i kirken. Hermed begyndte den danske dagspresse i høj grad at skelne mellem mormon-medlemmerne og organisationen bag Mormonkirken. Denne skelnen bevidner, at det danske samfund – i perioden 1960-1988 – ikke længere var "bange" for den religiøse mangfoldighed, men derimod havde interesse for, hvilken påvirkningskraft en kirke kan have på sine medlemmer, gode såvel som dårlige. Den danske befolkning oplevede desuden i denne

periode de første gæstearbejdere, hvormed samfundets interesser kan siges at overskygge den religiøse mangfoldighed, som invitationen til gæstearbejderne medførte. Danskerne havde altså med tiden udviklet sig fra at være nære beskyttere af den lutherske kulturarv, til at blive mere imødekommende overfor nye religiøse trosretninger – dog ikke uden kritik og forbehold, men med en distance til, hvem der tilhørte den "sande" og "falske" religion.

Litteraturliste

Litteratur:

Allen, Julie K. *Danish but Not Lutheran – The Impact of Mormonism on Danish Cultural Identity, 1850-1920*. USA: The University of Utah Press, 2017. Print.

Bringhurst, Newell G. *Saints, Slaves, and Blacks – The Changing Place of Black People Within Mormonism*. USA: Greenwood Press, 1981. Print.

Busck, Steen og Henning Poulsen (red.). *Danmarks historie – i grundtræk*. 2. udgave. Gylding: Aarhus Universitetsforlag, 2011. Print.

Bushman, Richard L. *Mormonism: A very short Introduction*. USA: Oxford University Press, 2008. Print.

Bushman, Claudia Lauper og Richard Lyman Bushman. *Building the Kingdom – A History of Mormons in America*. USA: Oxford University Press, 2001. Print.

Bushman, Richard L. *Joseph Smith and the Beginnings of Mormonism*. USA: University of Illinois Press, 1984. Print.

Daynes, Kathryn M. *More Wives Than One – Transformation of the Mormon Marriage System, 1840-1910*. University of Illinois Press, 2001. Print.

Dyrberg, Torben Bech et al. *Diskursteorien på arbejde*. Gylding: Roskilde Universitetsforlag, 2001. Print.

Embry, Jessie L. *Black Saints in a White Church*. USA: Signature Books, 1994. Print.

Gordon, Sarah Barringer. *Mormon Question: Polygami and Constitutional Conflict in the Nineteenth-Century America*. USA: The University of North Carolina Press, 2002. E-Bog.

Haslam, Gerald Myron. *Clash of Cultures – The Norwegian Experience with Mormonism, 1842-1920*. New York: Peter Lang, 1984. Print.

Howarth, David. *Discourse*. USA: Open University Press, 2000. Print.

Laclau, Ernesto og Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy – Towards a Radical Democratic Politics*. 2. udgave. Verso, 2014. Print.

Lausten, Martin Schwarz. *Luther og Danmark i 500 år*. Gads Forlag, 2017. Print.

Mauss, Armand L. *All Abraham's Children – Changing Mormon Conceptions of Race and Lineage*. USA: University of Illinois Press, 2003. Print.

Paulsen, Jesper Stenholm. *De danske mormoners historie*. Danmark: A. Broberg, 2012. Print.

Rasmussen, Jens. *Religionstolerance og religionsfrihed – Forudsætninger og Grundloven i 1849*. Syddansk Universitetsforlag, 2009. Print.

Schmidt, Jørgen W. *Mormonernes forsøg med FLERKONERI 1843-1890*. Kolding: Moroni ApS, 1983. Print.

Søllinge, Jette D. og Niels Thomsen. *De Danske Aviser 1634-1989*. Bd. 2. Udgivet af Dagspressens Fond i kommission hos Odense Universitetsforlag, 1989. Print.

Sørensen, Jørgen Würtz. *Rejsen til Amerikas Zion – Den danske mormonudvandring før århundredeskiftet*. Ålborg: Forlaget Fenre, 1985. Print.

Talbot, Christine. *A Foreign Kingdom – Mormons and Polygamy in American Political Culture 1852-1890*. University of Illinois Press, 2013. Print.

Thomsen, Niels og Jette D. Søllinge. *De danske Aviser 1634-1991*. Bd. 3. Udgivet af Dagspressens Fond i kommission hos Odense Universitetsforlag, 1991. Print.

Trepanier, Lee og Lynita K. Newsander. *LDS in the USA – Mormonism and the Making of American Culture*. USA: Baylor University Press, 2012. Print.

Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips. *Diskursanalyse som teori og metode*. Gylling: Roskilde Universitetsforlag, 1999. Print.

Östman, Kim. *The Introduction of Mormonism to Finnish Society, 1840-1900*. Åbo Akademi University Press, 2010. Print.

Empiri:**Aktuelt/Det Fri Aktuelt:**

Aktuelt. 10. februar 1963, s. 12. "Sandbæk Svarer". *Mediestream*. Web. 21.05.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:59689ee4-b6a7-4ed4-a97c-56b43f952337>>.

Aktuelt. 3. marts 1963, s. 28, 1. sektion. "Sofie Hansen afsløret!" *Mediestream*. Web. 22.05.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:89e97918-08ad-4550-a82b-a4f300d1d19b>>.

Det Fri Aktuelt. 3. juni 1987, s. 20. "De sortklædte åndemanere". *Mediestream*. Web. 26.05.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:a0b6b940-ed37-434b-b49d-8e092df7f4f8>>.

Det Fri Aktuelt. 22. januar 1988, s. 12. "MORMON-FANATIKERE BOMBER KIRKE". *Mediestream*.

Web. 22.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:a9c04e2d-7da6-4e32-b7bd-72f6ead936a7>>.

Berlingske Aftenavis:

Berlingske Aftenavis. 14. februar 1962, s. 9. "En sort hest starter". *Mediestream*. Web. 21.05.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:4c4d9c0c-4d71-4bae-9393-faa8bd9c1180>>.

Berlingske Aftenavis. 24. februar 1970, s. 10. "Mormonernes magt". *Mediestream*. Web.

21.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:203b7131-b910-4e03-9b64-ebdeb9d4b3cb>>.

Berlingske Tidende:

Berlingske Tidende. 10. oktober 1851, s. 1. "Mormonerne". *Mediestream*. Web. 19.04.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:33b86b6d-f140-4733-852a-e6793690127b>>.

Berlingske Tidende. 3. maj 1853, s. 2. "Mormonerne". *Mediestream*. Web. 18.04.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f566e39b-3b97-48a2-a07e-c532ef14e1ea>>.

Berlingske Tidende. 26. september 1854, s. 1. "Om Mormonerne". *Mediestream*. Web.

17.04.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:aed42e40-0fc9-4031-b402-b6be1f2068aa>>.

Berlingske Tidende. 20. oktober 1854, s. 1. "Om Mormonerne". *Mediestream*. Web. 19.04.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:5bf3fb31-e13c-48e8-8c63-31926cc89e9e>>.

Berlingske Tidende. 15. december 1855, s. 1. "Mormonernes". *Mediestream*. Web. 15.04.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:5f4e18af-969e-46cc-a000-46b8bd278af6>>.

Berlingske Tidende. 24. april 1856, s. 1. "Til Kongen!". *Mediestream*. Web. 19.04.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:638288a1-b87c-4bb9-8662-de058b5b9f3f>>.

Berlingske Tidende. 5. februar 1857, s. 1. "Mord". *Mediestream*. Web. 30.04.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:85d31e1c-c927-42af-b57b-3a28869925f3>>.

Berlingske Tidende. 9. september 1858, s. 2-3. "Mormonerne". *Mediestream*. Web. 23.04.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:599e252d-886c-421d-8cd8-42a0c7a3bdc4>>.

Berlingske Tidende. 17. september 1858, s. 2. "Et Brev fra en Udvandrer". *Mediestream*. Web. 16.04.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:ae11b17b-fb29-4973-af09-1262f245061d>>.

Berlingske Tidende. 21. marts 1882, s. 1. "Fra Nordamerika". *Mediestream*. Web. 15.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:5d1f8dd2-583c-45fe-a135-02d6ade98b43>>.

Berlingske Tidende. 24. november 1882, s. 2. "Hos Mormonerne". *Mediestream*. Web. 05.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:0151a8b4-d5dc-4095-a80c-de1056ac870d>>.

Berlingske Tidende. 5. november 1885, s. 2. "Mormonerne i de Forenede Stater". *Mediestream*. Web. 15.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:c8a0c5ba-6347-4344-8aef-e026c8f85ab1>>.

Berlingske Tidende. 21. april 1894, s. 2. "Mormonpropheten Brigham Youngs syttende Hustru". *Mediestream*. Web. 14.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:aae62bff-6b2f-4ca2-b320-cd8e4380e215>>.

Flyveposten:

Flyveposten. 5. marts 1851, s. 1. "Mormonerne". *Mediestream*. Web. 16.04.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:59c92d88-3e4d-4f7e-b319-a251a9e3379c>>.

Flyveposten. 10. april 1851, s. 1. "Mormonerne i Aalborg". *Mediestream*. Web. 16.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:50400628-ad5a-4ae6-9e7d-2a839656cf48>>.

Flyveposten. 28. juni 1851, s. 2. "Uddrag af et Brev". *Mediestream*. Web. 18.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:bafbe514-ada7-4caa-a1ba-46f302b447bf>>.

Flyveposten. 19. april 1855, s. 1-2. "Efterstaaende Brev". *Mediestream*. Web. 16.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:d1c0fb6f-d9e3-4cb1-a3a0-34379a0189ed>>.

Flyveposten. 15. oktober 1855, s. 1. "Mormoner". *Mediestream*. Web. 17.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:11df2827-f5dc-4a10-a8d3-000c51f75570>>.

Flyveposten. 20. december 1855, s. 4. "Subskriptions Indbydelse". *Mediestream*. Web. 16.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:b315f60a-e68a-4c69-8467-96b6befd72bf>>.

Flyveposten. 7. april 1856, s. 1. "Mormonvæsen". *Mediestream*. Web. 17.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:ddf1195f-fed9-48c1-802d-3db45c59d612>>.

Flyveposten. 1. august 1856, s. 1. "En dansk Mormonhistorie". *Mediestream*. Web. 19.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:e55e5ad8-b4a4-4e64-9a92-65848b55baff>>.

Flyveposten. 7. maj 1857, s. 1-2. "Hvorledes Mormonerne komme til en By og om Maaden, hvorpaa De hverve Tilhængere". *Mediestream*. Web. 16.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:d3fef8f7-04bc-42d6-a436-26559daa22e4>>.

Flyveposten. 4. december 1857, s. 3. "Om Mormonerne". *Mediestream*. Web. 23.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:6ec874de-4a6b-4a91-a818-9ff8ecd84b44>>.

Fædrelandet:

Fædrelandet. 5. august 1850, s. 713-716. "Billeder fra Nordamerika i 1849". *Mediestream*. Web. 17.04.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:a86f5ef6-37bd-47ae-923f-c9306884a899>>.

Fædrelandet. 8. juli 1857, s. 635-638. "Mormonismen.". *Mediestream*. Web. 17.04.2020.
<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:1c56a371-b3ef-4a6a-9224-e32aa3f83bd2>>.

Information:

Information. 19. juni 1978, s. 2. "Mormonerne siger ja til de sorte". *Mediestream*. Web. 22.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:3ad51e1e-2846-49b3-9afb-ae793f2608be>>.

Jyllands-Posten:

Jyllands-Posten. 11. august 1883, s. 2. "Dynamitten i Utah". *Mediestream*. Web. 14.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:54cbd62f-a040-4a58-9843-e6e973b001dc>>.

Jyllands-Posten. 17. april 1894, s. 1. "Den 17. Gemalinde". *Mediestream*. Web. 14.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:19c2f317-9952-47c2-85ee-9a00e5e0e8f7>>.

Jyllands-Posten. 29. oktober 1898, s. 1. "En Hjærteknuser". *Mediestream*. Web. 11.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:7ee95a03-2828-406f-8a0e-2aff1f52bca7>>.

Jyllands-Posten. 5. november 1899, s. 1. "Det er rent galt". *Mediestream*. Web. 11.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:5e53a214-ef07-4654-b9bc-2b4780ddba26>>.

Jyllands-Posten. 13. september 1963, s. 1, 2. del. "Det vilde Vestens svundne Imperium". *Mediestream*. Web. 22.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:de8a8da9-d94b-4025-bcdf-1d2b07f79c54>>.

Jyllands-Posten. 13. april 1969, s. 30, 2. del. "På ferie i den mærkelige mormon-stat". *Mediestream*. Web. 21.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:2c7902a5-cef1-4ba4-96cb-babb894b9045>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten:

Morgenavisen Jyllands-Posten. 18. juni 1978, s. 16, 3. del. "Nu kan negre blive mormoner". *Mediestream*. Web. 21.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:f71ca936-9dff-41ab-b609-c73cae5fc91d>>.

Morgenavisen Jyllands-Posten. 30. marts 1980, s. 5, 4. del. "Mormonerne har noget på os alle".

Mediestream. Web. 23.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:b7a71a8c-6aa1-4291-b16e-fe93d5ded86a>>.

Social-Demokraten:

Social-Demokraten. 25. januar 1880, s. 2. "Fra Mormonernes Lejr". *Mediestream*. Web.

11.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:48f31996-657f-4237-81bb-5f126a49a83f>>.

Social-Demokraten. 31. januar 1880, s. 2. "Mormonerne og Flerkoneriet". *Mediestream*. Web.

05.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:67de63b0-fa32-49b1-b520-a157a37f6949>>.

Social-Demokraten. 15. juli 1880, s. 3. "Mormonernes Koner". *Mediestream*. Web. 11.05.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:6aa98697-ef06-4fe3-9aba-eaf9427366be>>.

Social-Demokraten. 27. marts 1884, s. 2. "Hvorledes Mormonerne faer deres Hustruer".

Mediestream. Web. 12.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:bf4c3587-b02a-4ce0-8dcb-fdf1cfa5c661>>.

Social-Demokraten. 2. juli 1884, s. 2. "En original Handel". *Mediestream*. Web. 11.05.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:c6b2a2cb-ab22-4c5e-bab6-c8e447c59129>>.

Social-Demokraten. 20. juli 1888, s. 1. "Mormoner". *Mediestream*. Web. 05.05.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:9b3769fa-42a6-4704-9660-ac4e3b8a7852>>.

Social-Demokraten. 12. oktober 1888, s. 2. "Mormonernes nye Hjem". *Mediestream*. Web.

15.05.2020. <<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:81fb8911-bb9f-4026-986e-74e37e4b0a83>>.

Social-Demokraten. 18. august 1892, s. 2. "Solgt Barn.". *Mediestream*. Web. 05.05.2020.

<<http://hdl.handle.net/109.3.1/uuid:3f058b2c-a832-4fbb-9902-418d4ec8dadd>>.

Internet:

Aarhus Universitet. "Indvandring til Danmark, efter 1945". *Danmarkshistorien*. Web. 04.07.2020. <<https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/indvandring-til-danmark-efter-1945/>>.

Det Kgl. Bibliotek. "Mediestream". *Statsbiblioteket*. Web. 27.01.2020. <<http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/>>.

Det Kgl. Bibliotek. "HVORDAN FÅR JEG ADGANG?". *Statsbiblioteket*. Web. 10.02.2020. <<http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/info/2>>.

Det Kgl. Bibliotek. "OPHAVSRET PÅ AVISER". *Statsbiblioteket*. Web. 10.02.2020. <<http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/info/7>>.

Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige. "Fakta og statistikker". *Presse-mormon.dk*. Web. 17.02.2020. <<https://www.presse-mormon.dk/fakta-og-statistikker?fbclid=IwAR1LsbIYuT-522UE-teBWGVVyg2Zi0r85KIsfuHy1n1Yga6qIRIGgohzqg>>.

Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige. "Mormons Bog: Endnu et vidnesbyrd om Jesus Kristus". *Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige*. Web. 26.02.2020. <<https://www.presse-mormon.dk/artikel/mormons-bog--endnu-et-vidnesbyrd-om-jesus-kristus>>.

Bilag

For at kunne finde frem til hvilke aviser og avisartikler jeg skulle bruge, har jeg anvendt databasen *Mediestream*. Denne database indeholder en stor mængde af digitaliserede danske aviser, der er udgivet af Det Kgl. Bibliotek.²⁰⁶ Databasen bliver opdateret løbende, og i skrivende stund er der 35.464.209 avissider i *Mediestream*. Eftersom avisartikler, fotos samt andet materiale er underlagt ophavsretten, der gør sig gældende i 70 år efter ophavsmandens død, er der kun fri online tilgængelighed i avisartiklerne, hvis man undersøger i aviser indtil d. 31. december 1920. For at sikre, at ingen ophavsrettigheder krænkes, er grænsen for online adgang til avisartikler sat til 100 år. Ønskes der en undersøgelse af aviser/avisartikler fra d. 1. januar 1921, er det en nødvendighed at tage på Det Kgl. Bibliotek enten i Århus, København eller Det Danske Filminstitut.²⁰⁷ Til mine to første nedslag kunne jeg dermed søge online, hvorimod jeg til mit tredje og sidste nedslag tog til Det Kgl. Bibliotek i København for at finde det resterende kildemateriale. Eftersom det er Det Kgl. Bibliotek, som er *Mediestreams* udgivere kan jeg antage, at jeg har fundet frem til alle de avisartikler, der har relevans for min problemstilling.

Pga. mængden af avisartikler i *Mediestream*, måtte jeg anvende konkrete søgeord. Til det første nedslag anvendte jeg følgende søgeord: mormon*, mormon* polygami, mormonisme. Til andet nedslag anvendte jeg disse søgeord: mormon* polygami, mormon* koner, mormon* hustru, mormon* ægteskab, mormon* fleerkoneri, mormon* flerkoneri. Ved tredje nedslag anvendte jeg følgende søgeord: mormon* negre*, mormon* præst*, mormon* åbenbaring*, sort* mormon* præst*. Ud fra disse søgeord fandt jeg frem til de avisartikler, som jeg har valgt at inddrage i analysen.

²⁰⁶ Det Kgl. Bibliotek: <http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/>

²⁰⁷ Det Kgl. Bibliotek: <http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/info/2> og <http://www2.statsbiblioteket.dk/mediestream/info/7>